

UNIVERSAL
LIBRARY

OU-234073

UNIVERSAL
LIBRARY

بحر شانی مطلق شفا بخش امراض بیلان ارضی

نام کتاب جامع حکام طبیبیه تقدیر اعلیٰ و شرح مسئله عالم امراض و شفا بخش اذیه مفرد مرکز طبیبی حکامین و نایبی

السنن المکذبه

از تصنیفات طبیب ذوق و لعل طربان دینوسران ارشاد بکرامت بایک سلطان جهانگیر سوادان چکان نامی

در مطبع نامی نمشی نوک کشور طبعین مقبول جهان

اس طبع میں یہ علم و فن کی کتب موجود ہیں شاہنشاہین کو فہرست مطول سے جو ملحدہ موجود ہے اور درخواست کرنے سے مل سکے۔
معلوم ہو سکتا ہے کہ قیمت اس سال میں نہایت ارزان قرار ہوئی ہے ہم صرف کتب طب زبان فارسی و کتب طب اردو و مجموعہ کتب
علم وغیرہ کتب نایاب زمانہ و کتب احیاء و نقد و اصول نقد و عقاید و کلام و لغت وغیرہ کی کچھ کتابیں ذیل میں درج کرتے ہیں۔

کتب طب زبان فارسی

اکسیر اعظم۔ درچار جلد یہ کتاب فن طب
میں جامع کلیات و معالجات مولفہ محمد اعظم
خان خطاط طب بن المجران کہ جلد کتب فن
طب کو یکجا کر کے مخرجات و ازمودہ نسخہ
مندرج فرماؤ۔
خلاصۃ التجارب۔ طب مخرجات حکیم
علو بخان مدونہ و مرتبہ بقراط زبان جناب حکیم
سباز الدولہ بہادر یہ اعلیٰ درجہ طب کی
کتاب ہے۔
مخرجات اکبری۔ بخشی تصنیف حکیم محمد اکبر خان
عرف حکیم ارزانی۔
تکشف الحکمت۔ حکیم محمد سلیم الدین خا
ن کی تصنیف سے ہے قدر دان شائقان
سے کتب طب ہوئی۔
کشف المستوری۔ مشہور کتاب معالجہ اور
تشریح میں ہے۔
ضیاء الابصار۔ فن طب میں تصنیف حکیم
محمود خان صاحب کی۔
مخرجات رضائی۔ معالجہ امراض ضعفیہ
و مثانہ و کثرت مجامعت و تشنہ و مخرجات
ہر ایک مرض کے ہمیں بہت لکھی ہیں۔
دستور العلاج۔ نہایت محنت کے ساتھ طبع ہوئی
میزان المطب۔ مع رسائل و دیگر یہ مشہور
استاد اور رس کی کتاب ہے جو کہ قبل اس
بقیہ و بخشی تمام مطبعہ محمدی حاجی محمد حسین
مرحوم میں طبع ہوئی تھی اویسی معقول عمدہ
سے کتب ثابت پاکیزہ طبع ہوئی۔
طب اکبر۔ تصنیف حکیم محمد اکبر ارزانی
علم طب میں بہت کتب ہے۔

مطب علو بخان۔ مخرجات علو بخان کی ہر
امراض کے لیے منتخب ہیں۔
ملخص فصول بقراطی۔ مشہور کتاب علما
حکیم بقراط الخیض و تالیف حکیم مولوی غلام حسین
صاحب سے ہے جنہوں نے شرح اعجاز
تصنیف نہائی ہے اور وہ اس طبع میں
سابق ازین طبع ہوئی ہے۔
مفرد القلوب۔ فارسی تصنیف حکیم
محمد اکبر عرف محمد ارزانی۔
عجالت نافعہ۔ تصنیف حکیم نامی محمد شہ
خان دہلوی صاحب تصنیف علاج الامراض
امم العلاج۔ رسالہ غریب و عجالت عجیب
حاوی تریاک و ادویہ طبع تصنیف حکیم
امان احمد فیروز جنگ بن نہایت خان
خاں خاں احمد و دولت نور الدین محمد جلال
بادشاہ غازی یہ کتاب خاص طریقہ
بہتان معالجہ ہر قسم مرض میں مستند و
یادگار ہے۔
طب یوسفی۔ مشتمل بر رسالہ جات رسالہ
نہض رسالہ قارورہ رسالہ منورہ لطف
یوسفی رسالہ مالکول و شرب نصیہ و حفظ
صحت بدن رسالہ سحران مشہور کتاب جو
راذ غریب۔ تصنیف حکیم صادق علیخان
ابن حکیم محمد شریف خان دہلوی مسافروں کو
مذاہیر معالجہ ہر قسم کی ضروری لکھی گئی ہیں
منہن الادویہ مع حقہ المؤمنین۔ فارسی
طب میں مشہور کتاب ہے۔
تراکودین قاورہ۔ فارسی تصنیف حکیم

محمد اکبر ارزانی مصنف طب اکبر و میزان الطب
وغیرہ سے مشہور کتاب ہے۔
علاج الامراض۔ یہ کتاب فن طب میں نایاب
ہے تالیف حضرت حکیم عبد الحق صاحب کی
علاج امراض انسان کا خود انسان سے
بقول عبارت کتب معتبرہ ثابت کیا ہے۔
کنز الاسرار۔ تصنیف حکیم ہادی حسن صاحب
مراد آبادی مسائل طب میں۔
بیج الخفاقت۔ علم طب کی کتاب ہے۔
کامل المصنوع۔ مقالہ اولی و دوم تصنیف
علی بن العباس سے بہت مشہور کتاب
فن طب میں ہے۔
موجز۔ مشہور کتاب ابن سینا فن طب
کی ہے۔
نفیسی شرح موجز۔ شرح حامل المتن
سطر مد مطبع نظامی
قانونی مع رسالہ تہریہ۔ علم طب میں اعلیٰ
درجہ کی معتبر کتاب و رسمی ہے مطبوعہ
مطبعہ کامپور۔
اقتسار الی۔ یہ کتاب فن طب میں درجہ معتبر
مزید اعتبار کی ہے۔
ترجمہ خوارزم شاہی۔ اردو زبان عام فہم
اولیٰ کتاب فارسی تھی مصنفہ حکیم اسماعیل
بن حکیم حسن محمد احمد حسنی جرجانی یہ کتاب علم
طب میں کلیات طب اور معالجات ملحدہ اور
تشریح طب کو جامع و حاوی و مستند و معتبر
زر خطیر از جانب مطبعہ حکیم محمد ہادی حسن خان
صاحب نے فارسی سے اردو میں ترجمہ فرمایا
اسکی دہن جلدین بسطوط ہیں۔

کتب طب اردو

زبدۃ الحکمت۔ تصنیف محمد طبع صاحب
سائن متحر انصول ارجہ کے روزمرہ چیزوں
کے کھانے کا بیان خوب ہے۔
منہل الاجسام۔ مع فوائد عجیبہ ہر قسم کی
امراض کے نسخات و مخرجات مندرج ہیں
علاج العصبان۔ اسکی کوڑیوں کی دوا
قیمتی کام کرتی ہے۔
چرخ الاودیہ۔ اردو و دود و دلد ترجمہ

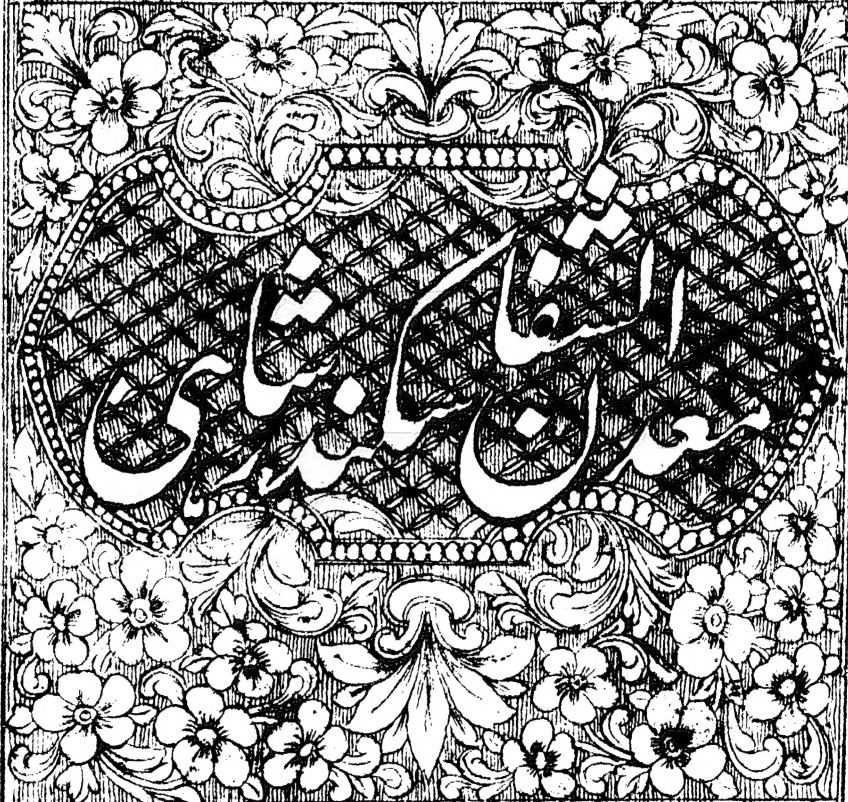
مولوی محمد نور محمد مراد
زینت الخلیل منظوم۔ فن معالجہ کھوڑوں
میں مع تصاویر۔
ترجمہ طب اکبر۔ اردو و ترجمہ تمام خوبی
جو اب سے ہر ایک مطالب و فنی کو ساتھ
معاورہ زبان کے تحریر کیا ہے۔
قانون فقرت۔ مصنفہ حکیم فقرت حسین
صاحب سے۔

تحفۃ الاطباء۔ تصنیف حکیم شریح حسین
خیر آبادی نہایت عمدہ ہے۔
تراکودین شفا۔ فن حکمت میں نہایت
عمدہ اور پیشہ ترجمہ ہوا ہے۔
تراکودین ذکا۔ فارسی سے اردو میں
نہایت عمدہ ترجمہ ہوا ہے۔
انہیں الاطباء۔ اس کتاب میں علم طب

عجوبشانی مطلق شفا بخش امراض بمران اندوسا

نام کتاب جامع حکام طبایه از محمد آعلی و شرح اعضا و علائم امراض و شریک تالیف او و نیز در مکرر تطبیق و چکاپ شده و در این کتاب

از تصنیفات طبیب ذوق و ذوق طراز ایندوسان از شایسته حکیم ملک سلطان جهانگیر پور خان این کتاب در این

در مطبعه می فشی نوک کشور طبع من مقبول جهان ش

۵
 دیو و جن
 جبران
 دنیا ساس
 زبانی و شکاری
 و کبریا
 فن و باغ
 زخم و شفا
 فتنه و کرم
 از صمد
 شاد و شکسته
 کن کشت

تشریح و او جادی غریب سها نیست رعیت نوازی که در عالم پسیم عدل و احسان او خزان نامرادی روی بفرار آورده هر طریقی علم و فضل را رونق
شده و کرم و بدل بر او ساجد افزوده و شخصای روزگار و علما و کبار در هر علمی تعینها ساختند و در هر فن فتنها نهادند و اقتضای **قصید**

خدا نزاران شکر کرتا بند الطاف پاک	ملت دین صنیع زنده گشت افشاک	مشعل حکمت چنان روشن شد از شهاب	کافتا باز نور آن خواب دنیا بر صبحگاه
شده سلیمان فضل کسی عدل یونان نظری	بلکه صد کیش ستم فروانند از سپاه	گر ز اندیش آدم این معجز بود	نامدی در شان او از آسمان چرخ جتباد
شده عطا پاش خظا پوش که از بهر سرفراز	ختران بریده شش اندر سپاه	که ز دانش خنده کرده کبک بر باطن	که ز بلبش بسته زان خاک چمن مرزوم گیاه
بسکه ناسپ از کی کمال خوشین	خواهش ز دل کرده گفتش که ای کاف	بلکه گویان بریند و بر سپهر یقین	کرده است جاده و شرف از پاشش و خواه
که رفو حاجت حکم گشت ذوالقرنین را	مصدق با چش از این حسیه پناه	و برینا سر از زنی جلد و شاکر زن	و کرده ششمه جادو ز بابل تا سمرق
تبع بندی گردست ارد قلع کافران	نقطه از اصلا بر این علمی عدم جتباد	اتفاقه که کند سوی مرغیان جهان	صحت ما جل ساینده و مرین گرد تباد
و آنکه عین قمر بکار و بانس جان همه	اعداد غلطه خشک ز بدل آید جگاه	و برینا دو معرکه افرازد از بحر عدو	جمله شایان دست خود و انداز عیش جاده
و چون کان جهان شخص شخصی بهر موت	کرده از بوسیدن خاک ششین جتباد	که چینی معجزه نمود خلقان زنده کرد	شاهزادانیز از کرامات ست یقینم کرد
ز محنت صفرا و سواد از عیش شد فتور	مهر و مهر و صفر گشته زان شین جتباد	این کمالات شاهزادگان خلقانی	گر چه شاه از ارث نه خلعت نمینی گوا
چون بنی آدم تمام از آسمان ز آغا زکار	کی تبت پست آما شین ز اهل جاده	تا که مهر و ماه سیارند در گرد جهان	ازت ابادا همیشه و خوش مهر و ماه

نابین بنده درگاه شهنشاه جهان پناه بهوه بن خواص خان که از کرم شامل و لطف کامل این شاه زمان و خواسته درگاه رحمان تربیت یافته
داز نوازش او و بفضل علم پر داخته و خوشنودی درگاه او سرخروئی کوشین دانسته و شروع بهج امری از امور دینی و اخروی بی استرضاء
آن فلک جلال و خلیفه صاحب کمال ندانسته بعد از بدو و استخارت و تامل و استشارت روی بدان بارگاه آورده و عرض داشته که چون
خلاصه ایجا دلش و جزوست سعاش و معادین در دنیا زندگانی بر قانون شریعت کردن و بدل طلب جای بازگشت خود نمودن و این معجزه بود
بصحت بدن ست پس ظاهر و باهر گشت که اهم مهمات و احوج مطلوبات علم طب است و بحسب تجارب معلوم شده که حکمت یونان مناسب و ملائم
از جمله مردم و بار بندگی آید و موافق آب و هوا و این بلاد می گراید و چون اسامی ادویه بزبان فارس و یونان مستورست حقیقت آن دران
ولايت معلوم نشود و اکثر آن یافته هم نمیشود پس ضرورت گشت تنقیح کتب حکما و هند که چون مقیاطیس است برآین مقام ابنیه و فساد امر بود
لیکن از کتب حکما و هند که چون هیچ کی محتوی نیست مزجیه احکام طبیعه را و هیچ کدام از یکدیگر استغنی نه و یا وجود این بزبان غیر فصیح و ادب غیر
سودنی گشته التماس این خدنگار گمبینه است که چون این وضع فاضله خوان موافق و الفاظ حکمت و دعوات از ان بارگاه یافته و متلذذ ان شتافته
فخر بخوابد که محمود و علم طب ترجمه فارسی کند هر چه برین بنده فرمان اعلی اصدار یابد فرض عین و عین فرض بر خود انداد فرمان از بارگاه عالی
صادر گشت به صخرع ای که دستت میرسد کاری بکن و خلاصه جمیع احکام کتب طب حکما و هند بزبان فارسی که المص الا سنه است ترجمه
مگردان که موجب اجر و ثواب و ثناء و نامحصور خواهد بود و با وجود تراکم عوائق و غلاطم علایق چون نفع آن شامل خاص و عام و وسیع و مشرق بود
و با استرضاء مرئی بر نفس خود و نفعاً للفریق مشقت اختیار نمود و این کتاب را از زبان هند بزبان فارسی ترجمه نمود و بعضی الفاظ که در پارسی مصطلح نبود
عین بزبان هندی ذکر کرد و معنی آن به بیان شای گشت و بعضی اگر چه در پارسی مصطلح بودند بسبب الفصیح و تشریح بزبان هند نیز ذکر کرده
و از طب شری و حر که و جادو و کورت و بهیج و بهید و اکنت و رس رنگار و سارنگ و هر یک سنین و چنتاسن و ماد و سوندان و عکروت و کنیدت
و طبها و دیگر آنچه معمول و مجرب بود خلاصه هر یک کشیده و درج کرده و چون این کتاب شامل جمیع احکام طبیعه است **معین الشفا کشف شای**
نفعاً للعالمی و الی ای نام نهاده شد و بشکر باری تعالی مقابل گردود و در سنه ثمان و عشر و تسعماته بر یک مقدمه و سه باب مرتب گردانیده شد مقدمه

و در این کتاب
از کتب
مستوفی

دومی بودنیادی همان مندرج است و اما علم جمیع دوزم و دوزمادی طب بدانکه طب از شناختن انسان که محل فرست و مرضی که از او نش
مقتصد است و دوازده سبب از اذیت فرست و زمان که سبب حدوث و از اذیت بعضی امراض است و تاثیر علاج موقوف بر آن است چنان
نیست اما انسان به اذیت از مجموع بدن و روح انسانیت و این مجموع محل حدوث فرست زیرا که تنه بدن یا تنه روح قابلیت دارد که دوزی مرض
حادث شود چون انسان خلاصه حیوانات و اشرف مخلوقات بود بدین سبب و طب بیان امراض و علاج آن ذکر کرده شد باقی حیوانات چون تانی
از ذکر نگاشتند اما مرض چربی را گویند که چون در وجود انسان پیدا می شود سبب سوءال بعضی چیزها اند که انسان را از آن رنج غیر سدا یا آنگاه آنها را
نیز مرض میگویند چنانکه کله و خواب و مانند آن جواب اگر چه اینها ظاهر رنج غیر سدا اند اما دوزی که اسهت ازین چیزها پیدا می شود و اگر اسهت بل
سبب است و خواب را اگر چه راحت گفته اند لیکن بسیاری آن موجب رنج است و مرض بر چهار نوع است یکی آنکه بدنی غیر طبیعی و دوم قلبی سوم بدنی
طبیعی چهارم خارجی زیرا که مرض خالی نیست از آن که خاصیت که آن را بهندی الکتلیک گویند یا داخلی و آن بر سه نوع است یکی قلبی
که آن را مانس گویند و دوم بدنی طبیعی که آنرا سوا بجا و ک گویند و سوم بدنی که آنرا سار برک گویند بدنی غیر طبیعی فرست که از خوردن و
آشامیدن چیزهای مضر یا از بسیاری حرکت یا از افراط یا یکر یا بدی یا غم یا تلخ یا در کان و در کان یا هر سه غالب آمده آنرا حادث گرداند چنانچه تب و اسهال و
بواسیر و سنگریزی و راج و ک و مانند آن و برای دفع این مرض یا دارو میگیرد یا دوزم و تلخ را که با خلاط ملته مغیر اند با سعال یا بناس یا با سرفه یا غیره و در کتب
آنها سوسه و دهن گویند یا دارو میگیرد یا با عتدال آوردن آنرا سوسه گویند یا دارو میگیرد یا با سعال یا با زردی و آنرا استعین گویند یا
طعام و شراب مناسب مرض دیده باید داد و طعام و شراب را با دارو گویند و قلبی فرست که بر دل حادث شود چنانکه خوف و اندوه و حسد و غم و
مانند آن و بدنی طبیعی فرست که لازم طبیعت و تن آدمی میباشد چنانکه گرسنگی و تشنگی و خواب و مانند آن اگر مرضی ازین دوزم و غیره سبب
خلط غلطی حادث شده باشد بدو بدنی غیر طبیعی که ذکر افتاد دفع گرداند و اگر سببی دیگر پیدا شده باشد فعلی بدنی چنانکه دادن کسب و عبادت
کردن و زور و حرکت و مانند آن که آنرا بهندی کانک گویند یا بقولی نافع چنانکه سخن خوش و شیرین و مانند آن که آنرا با چاک گویند یا بفعلی
قلبی چنانکه شغف و محبت و مانند آن که آنرا بهندی مانس گویند مناسب مرض دیده دفع باید کرد و کایک و با چاک مانس هر یکی نوعی اجاست و خارج
فرست که از رسیدن برتن خارج مردم حادث شود آن بر دوزم و سبب یکی آنکه رسیدن چیزی چنانکه زخم و تیغ و سبب و یو و پری و مانند آن
حادث گردد یا سبب دفع این علاج مرضی بدنی غیر طبیعی باید کرد و دوم آنکه رسیدن چیزی بر دل چنانکه سخن نا طایم و مانند آن حادث شود
برای دفع این قوی یا فعلی که در دل این بود باید کرد و هر یکی ازین چهار انسام مرض بر سه نوع است یکی آنکه بدو زائل گردد که آنرا بهندی سا و ه
گویند و دوم آنکه بدو زائل نشود و بهر ترک و دوا نمودن آنرا بهندی جاب گویند و سوم آنکه دوا پذیر نبوده آنرا سا و ه گویند و طبیب را باید که درین
موضعها تمیز کند و هر مرضیکه دوا پذیر بود آنرا بعلاج دفع گرداند و آنکه عود کند سمیت دفع آن طعام او به خوردن فرماید آنکه دوا پذیر نبوده و معین را بخورد تا غم
آخرت بخورد و بدو عود و دوا و غیره نیست که سبب آن مرض زائل گردد و دوا که حصول آن اندمین است بر دو گونه است یکی آنکه
با دواست خود منبیدن نتواند و آن را استها و رماند بر پنج نوع است یکی در خفای که غیر گل بار آرد چنانکه پرو پا کرد و گل و انجیر و لرزان
و مانند آن و آنرا سبب است گویند و دوم در خفای که گل و بار هر دو آرد چنانکه فخر و مانند آن و آن را بر سبب نامند سوم سبب که قاعم بر ران
نباشد چنانکه که دوز و زوبه و مانند آن و آن را بر سه و ه گویند چهارم آنکه بعد سخن بار ساقش تبا و شود چنانکه خود کند و مانند آن و آنرا او کندی
گویند پنجم آنکه از زمین بیرون آید و آنرا منبید چنانکه زرد و نقر و مانند آن و هر سبب و دوزی که و مانند آن سنگ و سفال و از چهار
انواع اولی برگ و پوست و گل و بار و پنج و شش و برای علاج بکار آید و نوع پنجم نباته برای علاج بکار آید و دوم آنکه بار دواست خود حرکت کردن
تواند و آنرا بهندی چنانکه گویند و آن بر چهار نوع است یکی آنکه از زمین بیرون آید چنانکه آدمی و سبب و مانند آن و آن را جراح نامند

دوم آنکه از تبیه بیرون آید چنانکه مرغ و ماهی و مار و مور و مانند آن آنرا بپزند و اندک گویند سوم آنکه بسبب گرمی پیدا آید چنانکه گوشه شرک
و کرم و مانند آن و آنرا سید بگویند و چهارم آنکه از زمین بسبب جگر گرمی پیدا آید چنانکه غول و خراطین و مانند آن و آنرا اوبیح نامند و از جمیع
اقسام این اخیر و پوست و گوشت و ناخن و شخم و خون برای علاج کار آید و زمان نزدیک حکما بپزند و بر سریت قائم بذاته بخورند و از ده که همیشه بخورند
و قابل عدم نیست و زمان بر سره قسم است ماضی و حال و مستقبل و چون زمان نزدیک ایشان تغیر و فساد دارد ماضی و حالیت و استقبال حقیقه صفت آن
باشد بلکه این بر سره صفت حقیقه حاصل افحالی است که در زمان کرده میشود و متبع افعال زمان را بر طریق مجاز ماضی و حال و استقبال نامند و بسبب
گردش و اختلاف اوضاع آفتاب زمان را روز و شب ماه و سال فصل گویند بزریدن باد و نابزیدن آن و گرمی و سردی و بقیاب و سایه شعل
ماهیاب و آفتاب و ابر و باران و مانند آن از تاثیر زمان است و این چیزها باد و بلغم و تلخه را بر هر کی بپزند و دی سیمی بد و کله است جمع کنند که روزی است
کرد و زحمت پیدا آرند و دفع هم گردانند و برای دفع امراض چهار چیز دیگر است یکی دار و دوم آلت آهن سوم شوره چهارم دغ هر یکی را از این
چهار چیز مناسب محل دیده در کار بپزند و افشاده علم با مصوب **باب اول در مقدمات علاج** و این باب بپزند و دی سیمی است
ست و آن با شمشیر بری و در فصل است **فصل اول در تبیه معلوم** بدانکه علم طب را از استاد حاذق تحصیل باید کرد و این فصل را بپزند
پیر بجا کشتی نام است بدانکه کسیکه کتابها را علم طب بخواند و چیزی را نیکه در آن مذکور اند بهتر نشناسد کشتی الحار کمال اسرارشان او باشد و
این علمی است غامض تحصیل آن از استاد حاذق باید کرد از آنکه در یافتن چیزی باطلی که درین علمی باید دانست بغیر از استاد حاذق مرد زیر
شکست خاص که کودکان را علی الخصوص از این بعضی اشیاء بغایت دشوار است چنانچه در بک بر سر و پیرج و نپاک و پیر جها و دو کله
و دحات و ملخ آشی و مرم و ستر و آشنای و سنده و چیزهای که بدان محل قرار گیرند و زائل شود و طریق کشیدن آنچه در اندام خلیده باشد
و مرم ساده و جاب و ساده و عبارت است از جوهر و در طب مقصود از آن ذات داروست و در عبارت است از مزه پیرج
عبارت است از سردی و گرمی دارد **شیاک** عبارت است از مزه که وقت بهضم میشود پیرجها و عبارت است از قوی که در داروست
غیر چیزها مذکور که چنانکه سندی را اگر در گلوئی تب زده بپزند بسبب قوی که دروست تب زائل میشود و سندی بی ذات خود در تب است و گرمی و
که دفع باد و بلغم است پیرج است و مزه تیزوی که دفع بلغم است رس است و شیرینی که در وقت بهضم وی پیدا شود و دفع تلخه باشد تپاک است
و کله عبارت است از باد و بلغم و تلخه که درین کتاب مراد از اخلاط تلخه اینها اند و **بکات** سفت اند خلاصه طعام که آنرا بپزند و نیز رس
گویند و خون و گوشت و چربی و استخوان و مغز استخوان و بنی و مل عبارت است از غایط آشی عبارت است از جابها باد و بلغم و تلخه
و جز آن و مرم جای خطرناک و نازک را گویند و ستر را گوناگون و آشنای را نامند و سنده عبارت است از بندهای استخوان
و جز آن آشنای که بدان محل قرار گیرند و زائل شود و طریق کشیدن آنچه در اندام خلیده باشد در محل نماز که خواهد افتاد و مرم ساده
و جاب و ساده در مقدمه گذشته است **فصل دوم در بیان مراتب علاج** و آنچه تعلق بتبیه شیرشکاف و مانند
آن دارد و این فصل را بپزند اگر و بهر دین نام است بدانکه علاج بر سه مرتبه است و آنچه مریض را اولاً علاج کنند مرتبه اول نامند و آنرا
پورب گرم گویند و آنچه با وسط کار بندد مرتبه دوم است و آنرا پیردیان گرم گویند و آنچه آخر کنند مرتبه سوم است و آنرا پیرشکاف گرم
گویند و شال آنست که هر علقی که در دفع آن احتیاج سوی اسهال باشد پیش از آن قیج که آنرا با جین گویند بدین مرتبه اولی است بعد از آن
مسهل که بدین مرتبه دوم است بعد از آن طعام و جز آن که بدین مرتبه سوم است و بعضی گویند علاج کردن مریض را که پیشانی او معلوم
کنند که حادث خواهد شد مرتبه اولی است که آنرا پورب گرم گویند و بعد عذرت مریض علاج کردن مرتبه دوم است که آنرا پیردیان گرم
گویند و علاج کردن بعد دفع شدن مریض با دار و برای آنکه خود نکند مرتبه سوم است که آنرا پیرشکاف گرم گویند و عمل که بعضی دست افرا کنند
تمام ملاحظه

در تبیه معلوم مراتب علاج

و آنرا ششتر گرم گویند بر پشت نوع است یکی تمام بریده دور کردن چنانکه تمام بواسیر بریدن و آنرا چیده نه گویند و دوم شکاف کردن چنانکه شکاف کردن دهنل غیر آن و آنرا بید نه گویند سوم خراشیدن و دد مثل آن و آنرا لیکنه گویند چهارم سوراخ کردن چنانکه زدن و مانند آن و آنرا بید نه گویند پنجم تفحص کردن بآلت عمق نخگی و جراحت و مانند آن و آنرا لیکنه گویند ششم کشیده برون آوردن شکاف و جز آن و آنرا اماره گویند هفتم شیلید کشیدن ریم و مانند آن و آنرا براسیه گویند هشتم دوختن جراحت و مانند آن و آنرا سبیه گویند و آلات طبیبی بسیار است یکی ازان آلتی است که آنرا اجتره گویند چنانچه زبیر که بدان از جنس پیکان آنچه در تن خلیده باشد بکشند و یکی ازان آلتی است که آنرا سستر گویند چنانچه استره که بدان شکاف کنند و موی بسترند و یکی ازان شوره است و یکی ازان آلتی است و یکی ازان آلتی است که آنرا ستر سلا گویند چنانچه فی و مانند آن و یکی ازان آلتی است که آنرا اسنگی گویند چنانچه سرون آهرو مانند آن و سواک اینها آلات دیگر نیز هست چنانچه دیوچه و مخلوج و جامه و ریمان و برگ و شمش و روغن توره چربی و روغن کجده و شیر و آب سرد و گرم و جوش دار و باد و آه که آنرا باب آس کرده باشند و پست مخلوط بشکر و باد بیزر و آوند با آهین و مس که بدان داروخته شود و طبیب را باید که اینهمه آلات بسیار را و طبیب شغلی و استوار کار و دلاور باید که در عمل شکاف و رخنه کردن خالت و لرزان نبود و آلات هر عمل چنان باید که از آن عمل بطریق خوب و نیک حاصل شود چون خواهد که عمل شکاف کند در وقت سعد و نیک شروع کند و اول صدقه دهاند و مریض را طعام لطیف بخوراند و روی مریض سوخته غریب سازد و بگوید که مریض را چنان گیرند که پای دوست و اندام وقت شکاف کردن جنبانیدن نتواند و از عمل خطرناک احتراز نماید و در گری پی و بندگاه و استخوان احتراز نماید و از طرفی که موی اندام مائل بود ازان طرف شکاف کند و بر حسب مقام شکاف پنهان و یا دراز و یا عمیق چنانکه ریم بیرون آید و شکاف به یکبار راندن آلت کند و چون از شکاف کردن یک محل تمام ریم بیرون نیاید هر محلی که برآمده و آما سیده باشد بشنید باز شکاف کند تا ریم کلی بیرون آید و پختگی اگر چه بسیار و در عضو گوشت و ربا باشد زیادت از مقدار دو انگشت یا سه انگشت شکاف نکنند و در محل ابر و کله و چین و زیر چشم و زیر لب و بیخ دندان و بغل و شکم و بندگاه ران شکاف پنهان کنند و نه دراز و اگر عکس آن کنند رگ پی بریده شود و در بسیار پید آید و جراحت بزودی فراهم نیاید و در مقام آن مقام که نهای افتند و در بعضی محل چنانچه گرفتار افتادن و یا مردن بحد شکم مادر که آنرا مور که میگویند و بواسیر که آنرا ارشش گویند و علت شکم که آنرا اور روگ گویند و سنگ مثانه که آنرا اسمری گویند و علتی که قریب در بشود که آنرا بجهلند و گویند و مریضها و دهن که آنرا اکمه روگ گویند پیش از شکاف و در غ و جز آن طعام بخوراند و بعد از شکاف کردن مریض را باب سرد است و بپزد و باز شکاف باشد شیلید ریم باشد بعد باب داروی های که ذکر خواهد افتاد جراحت را بشوید و بر آب فقیه بیشتر در گرفته خواهد شد و بان دار و کجده سیاه مقرر ساخته آسکند و باشند و روغن مخلوط ساخته بر فقیه سخت کرده درون جراحت در آورند و بالای آن جراحت دارو با کفته خواهد شد آسکرده سخت کنند و بالای دارو جامه نرم دو تو کرده که نه چرب باشد و نه خشک نبند و بالای آن پی بندند بعد ازان گوگل معود و قیر و سرشت زرد و نمک سنگ و برگ نیم جلد را برابر گرفته و جو کوب کرده و بار روغن مخلوط ساخته در دو کند تا دیو و جز آن نزدیک نیاید و در درگم کرد و مریض را در مقام محفوظ بدارند و طریق ماندن و نگاه داشتن مریض مذکور بیمار داران بگویند تا در محافظت او احتیاط نماید و طعام موافق بخوراند و بعد روز سوم پی بکشایند و اگر دوم روز پی بکشایند در بسیار مشغول و بعد از مدتی دراز نیکو شود و گرما در گشت افتد و پی کشتاد و علت را نم کنند که از باد و بلغم یا تلخ است و فصل را نیز بشناسد و قوت مریض بداند بعد داروی که مناسب آن رحمت باشد برای طلاء کردن و بستن سخت کردن فرماید و طعامی که موافق باشد خوردن دهند و تا آنکه درون جراحت ریم مانده باشد بالای جراحت فراهم شدن ندانند زیرا که اگر ریم درون مانده باشد و همان جراحت فراهم شود با فک عارضه و حکمه زخم تر قیده شود و چون درون و بیرون صاف شده باشد در آن وقت علاجی کند که جراحت مذکور فراهم آید و چون فراهم شده

معدن اشفاق برکنند شاهی
 پس که بر مریضی زمانه بماند چون مردم علم طب بکمال تحصیل کرده باشند بطریق استعمال امور طبی و ادویه و معادن و معانی که در طب است
 و در علاج کردن حرکت نموده بود بعد از آن وانی بستانند و باید که پاک باشد و با معامی سفید و محتشانه چون خود و یا بر آن یک و یا یک کند و
 حقیق و شیرین گشتار بود و متحرک و دغا باز نباشد و نیکو ده و روان بود و طریق محتشانه نماید و بسیار طبی میا ساخته و قال نیک گرفتاری
 کند و آنکس که طلب طبیب می آید بر زبان سنسکرت او را دوست نامند از آثار و اقوال او کیفیت مرض و معین را بشناسد و در راه نسیه
 تقاضا کند و دغا مرض در آمده بنشیند و مرض را بر بندد و دست بر اندازد و او را حوال برسد و بعضی میگویند هم از دیدن معین
 دوست نهادن بر اندام او و پرسیدن مرض و گفتن او حال خویش منقش معلوم گردد و دست راست گرفته است بر که میگوید که رحمت هم این
 است چیز معلوم میشود یعنی از دیدن و دست بردن او نهادن و پرسیدن حال او آنکس نیک نیکو بدیزیرا که رحمت کشش چیز معلوم میشود
 و آن حواس خمس و ششم پرسیدن مرض است اما آنچه بمعین معلوم میشود و آواز جراحات و دبل بادی است که سبب باد خون و ریح از جراحات
 بافتن آواز برون آید و اهمیت جراحات و دبل بادی بیشتر گفته خواهد شد و هر چه از گرفتار دانسته میشود گرمی و سردی و سختی و نرمی است
 و آنچه از چشم میباید نرسد و لاغری و رنگ روی و اندام و نشانها که درازی و کوتاهی عمر است و آنچه از زبان معلوم توان کرد لذت افروغ
 نزهت پر هو است که بعضی شیرین و بعضی تلخ و بعضی شورانده و آنچه از بینی معلوم میشود بوی جراحات می که ریست و کیفیت آن و فصلی که آنرا
 بهندی ارشاد را می گویند و بیان خواهد افتاد آنچه از پرسیدن معلوم میشود و وطن مرض و ابتداء علت که از کدام روز و کدام فصل
 حادث شده است و اصل و نسب مرض و غذای موافق و مخالفت او و بر زبان سنسکرت آنرا ساتم و اساتم نامند و منشأ علت و نسبت
 در وقت و ضعف و گر سنگی و باد و دغا و دبل که هر سه روان اند یا نه و مانند آنست و اگر طبیب را شش از حواس خمس و ششم پرسیدن
 مرض تشخیص مرض حاصل نشود یا مرض کیفیت خوب طریق بیان نکند طبیب در علاج کردن در ماند و چون مرض خوب طریق معلوم کرده شود
 و اگر ساده بداند علاج کند و اگر جاب داند مدام دار و خوردن فرماید و اگر ساده داند بگذارد و بسیار جاب و تجربه معلوم گردیده که هر طبعی که
 یک سال بماند و بر شود و اگر جاب ساده باشد و چند کسان اند که مشقت بسیار نیکو شود و گاه باشد که نیکو نشود و آنکه بدنام کار خویش شمول
 باشد و عورت و کودک و پیر و ترسند و ملوک و خد و شکاران ایشان و قمار باز و دغا باز و لاغر و آنکه از طبیب رحمت خود را بپنهان کنند و غیر
 و بنسب و خصه ناک و آنکه خود را از خوردن و آشامیدن اشیای مضر نگاه دارند و آنکس که بکس باشد این جمله کسان را علاج نکند و پیری که
 طریق بدین نوع کند که گفته شد ثواب بسیار و مال بسیار و دین جهان بیا بد و نیکی و مهربانی مشهور گردد و در دین جهان پیش خداوند تعالی
 و هر چو بیاید و نزد یک بزرگان او را عزت و حرمت باشد و نیز طبیب را شاید که باز تا آن بسیار نیست و فاسد ننگند عاز فرج و طاعت
 و مسخرگی اجتناب کند و الله اعلم و احکم فصل ششم در کیفیت دیوچه و دین فصل را بهندی جلوه کار او و چار فی گویند بدانکه بر
 صاحب دولت و غنی و کودک و پیر و ترسند و لاغر و حکمت و مردم ناهک دیوچه بجهت خون کشادن نیک و آلتی نرم است از دیگر
 چیزها و هر خرنیکه سبب باد زشت شده باشد و آنرا با سرون بکشاید و آنکه اسبب تلخ زشت شده باشد از باد دیوچه رفع کنند
 و آنکه سبب تلخ زشت شده باشد با که در تلخ یعنی تو بنری بدر آید زیرا که سرون گا و گرم و چرب و شیرین است و هر سه خلایع
 مذکوره دافع باد است پس بدین دلیل هر خرنیکه سبب باد زشت شده باشد با سرون گا و پیر و ن باید کرد و دیگر دیوچه از آب است
 و در آب میباشند و بخار خود در شیرین است پس این دو خاصیت دافع تلخ اند بدین دلیل هر خرنیکه از خلط تلخ فاسد شده
 باشد با دیوچه باید کشید و دیگر که در تلخ و خشک و نیز باشد و این بر طبیبیت دافع کف اند هر خرنیکه سبب تلخ زشت شده باشد
 بکشد و کشیدن او بی تر باشد که هر خرنیکه با کشید اول چند کلاه زند بعد به سرون با چرم مثانه گرفته محلی که کلاه دود است

بنده بدین کینه و خون کشند و در که در پخته گاه سوخته اند و کدی می زند کوره همان و هم پانیده خون کشند و طریق چسباندن و دیو چسبند
گفته خراشیده اند و بدین است که دیو چسبند و از دهن و چشم اند و شمش فوج از آن تر و در اند و شمش فوج دیگر از آن بی زهر اند و آنکه زهر دارند بی
کرش و دوم که بر او سوم اگر از چهارم اند و دها و یکم سادر کا و ششم گویند اما دیو چسبند که سیاه مانند و دها باشد و سرش پر بود و در کشت
گویند که مانند ماهی بام و زیت دراز و گوشش مثل بلند است و شیب بوده و آنرا که بر آگوشند آنکه در تن او ششم بود و پهلوی ماهی او پر و دهن سیاه
باشد آنرا که گویند و آنکه بر وجودش جدول طریق رنگ خوس قنچ باشد آنرا اند و دها گویند و آنکه اندک سیاه و اندکی زرد و با غلطی
گویند که آن سادر کا گویند و آنکه دم او مانند قایق ستور و دوشش باشد و دوشش رنگ بود و آنرا گویند تا گویند و مردم را اگر کسی ازین جمله
دیو چسبی زهر ناک بگز و محل گزیدگی او تماس و غارش کند و آب و بهوشی موسی و قی موسی پید آرد و تمام وجود و در کشتن ساطع مرا که
ست برای خوانند و سخت کردن یعنی طلا کردن و در بینی چکانند آنرا بکار برند تا بر گردانند و آن در باب علاج زهر با گفته خواهد شد و اگر چنانچه
نفوذ باشد از جمله این دیو چسبند و دها کسی را بگز و طبیبان گفته اند که لا و است و شش فوج دیو چکان بی زهر است و آنکه بی کیلا و دوم
یکم و سوم سکرکی و چهارم مو که کا و پنجم بندر یکی و ششم سادر کا اما دیو چسبند که پهلوی دیو بزرگ نسل و شست و جرب بزرگ منگ بود و او
کیلا گویند و آنکه لعل حمام و بزرگ منج و گرد بود و پستانی روان شود و او اینکلا گویند و آنکه بزرگ جگر و دوشش دراز و تیز بود و خون شتاب
نبود و آنرا شکرکی نامند و آنکه بزرگ منگ و دوشش مانند برگ گل نیلوفر سفید باشد آنرا مو که کا نامند و آنکه صورت و رنگ موش دارد و دیو
گفته او را هم بندر یکی گویند و آنکه بزرگ برگ نیلوفر و جرب و بدرازی شوره گشت بود و او را سادر کا نامند و این سادر کا برای چسباندن
چهار باریان بکار آید و مردم را نشاناید و باقی پنج فوج بجز خون کشانیدن مردمان باید و در ولایت خون که بعضی از ولایت مغربست و در دیار
و کن و کوه بهنج و زمین متر و دیو چسبند بزرگ و تند است باشند و شتابی خون نباشد بسیاری زهر باشند و اندکی زهر ناک بود و دهن آبی که ماهی
زهر دارد که زهر ناک و دها کان پر زهر باشند از بول و غافل و مردمون شان و آب مذکور دیو چسبند که پید آیند زهر دارد که درون و صواب
سیاه کننده شده اگر دیو چسبی زهر باشند از خاصیت آب سیاه نیز بر زهر گردند و آب که در آن نیلوفر قشقی و قمری و میوه آبی چنان که
کسی و سگماره و مانند آن باشند و از افتادن بر گماره آنها و از کشته شدن پنج میوه آبی دیو چسبند که پید آشتون بر زهر گردند و صواب
صاف که خوشبو نیک تنها نماند سیر کنند و در غلیش نزد اکثر اینها بی زهر باشند و بدیر گرفتن دیو چسبند که بیاد و جرم خام و تر و دها
آرند بدان جرم و دیو چسبند چسبند جرم مذکور بیرون آرند و دیو چسبند که بزرگ و با خون خشک کرده و بر نیسان بسته و آب اندازند چون دیو چسبند
بران جمع شوند بگز و دها سبوی توکل پاک و آب حوض انداخته و دیو چکان را نگا هارند و برای خوردن اینها کامیکه بر روی آب
میباشد که آنرا سوال نامند و با گوشت خشک و یا میوه های آبی گفته در آن سبب و اندازند و برای خواب و قرار گرفتن اینها بگز و دها
شسته و قمری در میان سبب و آب بنده و دوم و دها سبب و آب تازه و خوراک فواششان را برساند بعد از هفتم روز در سبوی دیگر
انداخته بدین فوج گفته شده محافظت کنند و از جلد دیو چسبند بی زهر آنکه میانش بر باشد یا لاخر و دیو چسبند که پید آیند و ضعیف بر باشد
چنانکه چسبیدن نتواند و آنکه بپنید و آنکه خون اندک خورد و این جمله بکار نیاید و بول محل چسباندن و دیو چسبند که پید آید و با گاو و با گاو
مالیده و مقداری خراشیده و چش آن محل دور گردانیده و بعد و دیو چکان را با آب و مشک آلوده و بشوید و آرد و شست و دها و جرب است
کرده بر اندام و دیو چکان مالیده و در قدح نو که بر آب باشد بر اندازند چون در آن قدح روان شوند و جامه سفید و رنگ تر کرده و بند
و در محلی که خواهند چسباند یعنی از آن که چسبند قطره شیر در دهان اینها بریزند یا قطره خون بچکانند اگر چسبند بدین تدریس چسبند کلک
چند و دها چسبند اگر که کلک زدن هم چسبند و شش کنند و بجای آن دیگر چسبند و وقتیکه دیو چسبند گردان خود بلند کنند و دهن او مانند

[illegible]

آرام حاصل آید و آن وجه دوازده نوع است نگاه دارد و مانند دست و انگشتی که مثل مستی سپاری که در طلق می نشیند میشود و او را از او جدا گویند
 در علت بستگی چشم که او را نشاند را گویند و شاید آنی خواب را دفع کند و در وقت بخت است و چون آب باران بر زمین افتد و بصل کند و حسب خاکست
 بر زمین فرو پدید آید و در بعضی گفته اند که در زمین محل شیرین و در زمینی که بزرگ بادام باشد و او را بهندی کیلا نامند و ترش و در زمینی که مخلوط
 و سفید باشد و او را با نازک گویند و نگه دارد و در زمینی که در رنگ تیره و در زمین نیلگون و سیاه تلخ و در زمین سفید و زرد و سخت باشد و سست میگویند کسی که
 زرد آب باران تا شیرین زمینی بیان کرده است نیک گفته است زیرا که زرد آب از خاک و باد و آب و آتش و خلاست و در هر زمینی که طبیعت
 ازین عناصر غالب است فرو آن آب مقتضای آن عنصر میباشد پس در هر زمینی که طبیعت خاک غالب است فرو آن ترش و غلیظ است و در زمینی
 طبیعت آب غالب است فرو آب آن زمین شیرین باشد و در هر زمینی که طبیعت آتش غالب است فرو آب آن زمین تیز و تلخ میباشد و در
 زمینی که طبیعت باد غالب است فرو آب آن زمین زخمی است و بعضی گویند در زمینی که طبیعت فلا غالب است فرو آب آن زمین غلیظ
 و لیکن اندکی شیرین داشته باشد و بسیار سبک بود و تمام کیفیت عناصر که در محل کدام عناصر غالب است در کیفیت اقسام زمینها گفته
 خواهد شد فائده آب فلا اگر سیر باشد مدام باید خورد و اگر دست نهد در زمینی که طبیعت فلا در وی غالب بود آب آن زمین باید خورد
 و آب فلا بر چهار نوع است یکی آب باران و دوم آب فلاله و سوم آب چشم و چهارم آب بروت منجمد اینها آب باران بهتر است زیرا که سبکست
 و آن بر دو نوع است یکی آنکه از دریا معلق میباشد و دوم آنکه از دریا می آید و اکثر دریاها که در باران از دریا معلق میباشد و و برای معرفت این
 هر دو نوع بسیار در پنج سفید و صاف نیز و بطریقیکه نیک بخت شود و در زم سنار و عبده در آوند نقره کرده و در باران بدار و بطریقیکه که در غبار
 و غلیظش در دخی نیفتد و اما بر پنج مذکور را در آوند گلی که خوب باشد بپزد و بعد از دو گری فی نظر کند اگر برهیت خود باشد بداند که باران از دریا
 معلق میباشد و اگر بر پنج مذکور از برهیت خود تفاوت در رنگ کرده باشد معلوم کند که باران از دریا می آید و این نوع آب از نوع
 اولی است و اگر آب دریا می زمین که دریا که از می بار و بستاند مثل آب دریا می معلق بود و اگر دریا که از آب دریا می معلق بود و بستاند
 سفید باشد و آب باران برین نوع مگر در بسیار و جانه سفید و بر چهار چوب بر بند و در میان چادر قدری سنگریزه بپزند و زود آن چادر سورا
 داشته آب مذکور بستاند یا از باقی که کج کرده و پاک باشد آب مذکور بستاند و در سبوی زرد و یا نقره یا بیهی و یا در ظرف پاک که صاف باشد
 و یا در ظرف گلی نگاه دارد و بعد از چند روز آنرا جانه سفید پاک بختی باشد و همیشه در گذر باد بدارد و آن آب مدام بنوشد ازین کثیر و ک
 مانند آن دفع شود و اگر آب باران دست نهد آب زمینی که در آن طبیعت فلا غالب و اند بخور و آب زمین برهیت نوع است یکی آب
 چاه بخت و دوم آب چاه خام و سوم آب جوی و چهارم آب تال و پنجم آب حوض و ششم آب چشمه کوه و هفتم آب که از زمین بیرون آید و در
 فصل مشکل بعد از بدین دو روز آبیکه از زیر زمین بر آید نخست و در فصل سرد همه آنها مفید است و در هیئت آب حوض و تال مفید است
 و در بسیار آب چشمه چاه باید خورد و در بستان نیز همین آب باید خورد و در فصل پر اورت آب چاه باید خورد و در زرد آب چاه از غلیظ خاست
 نیست تلخه را زیادت کند و تلخ را دودگر سنگی زیادت آرد و سبکست و آب جوی بر دو نوع است یکی آنکه بزبان هندی اورانندی
 گویند و دوم آنکه اورانمنند و اما آب ندی با دریا زیادت کند و خشک و سبکست و اگر سنگی نیز زیادت گرداند و آب ندی چنانکه سون
 سونت و کاه و چنان شیرین و اگر آن سست تلخ را زیادت کند و آبیکه سست و آب تل که سنگی دور کند و زود و فزاید و زود و سخت و
 شیرین دارد و سبکست و آب حوض با دریا زیادت کند و زود و فزاید و سخت و شیرین دارد و در فصل سرد همه آنها مفید است و در هیئت آب حوض و تال مفید است
 تلخ دور گرداند و زود و مقدارش شور و تلخ است تلخ را زیادت کند و آب چشمه کوه دور کند و اگر سنگی زیاده پدید آید و در اول را فائده رساند
 و سبکست و آبیکه از زمین بیرون آید شیرین است تلخ را زود و فزاید و در وقت بهضم سوختگی نیار و آب چاه بخت که سنگی زیادت کند

چنانکه

تشنگ و شیرین است کف پیدایند و آبیکه از زیر یک کندیه برون آرند و آنرا سبزه گویند سبک و شیرین و شویست بنم و در کنگه و گرسنگی آرد
 و آب گرد که اگر در کاسی گویند و بر خشم شود و شیرین است و اخلاط را زیادت کند و آب حوض خورشید آب کمر دست علیه اخلاط
 تشنگ پدید آرد و آب دیانکه است جلاء اخلاط را زیادت کند و آب زمین سیلانک که در اهندی اقوی گویند علتها را گردانان
 کنند و اینکند و سخت بدست اختران از آن واجب و آب زمین معتدل که در اهندی ساه و باران گویند نافع است خمر را
 و آب که گفته شده است در آن هیچ نیست و در دوا و علتها دفع کند و در دقت هم سوختگی پیدایند و دوا دفع تشنگی است و گرسنگی و آسام نبات
 کند و شیرین و سرد و سخت نیست و زود و خفیه شود و آب بشکال کبکرت که در آن زهر وار گردد و چنانکه مار و کرم و بافتادان بول و غایط و جنبه
 اینها و از مزاج و ریزیده شدن جانوران زشت و گنده میشود و از افتادن از کاه و برگ کدو میشود و زهرناک میگردد و از نوشیدن آن
 عذاب است و بدان علتها می درونی و برونی ظاهر میگردد و بر آبیکه بغلیش بود و کو بی و سوال و برگ نیلو فر آنرا پوشیده باشد
 و شلخ آفتاب و ماه و باد و درسد و بوی ناک و بد مزه و بد رنگ گردد و آن آب را سخت زشت و اندوشش صفت و آب میاشد که آنکه
 بلس معلوم میشود که آنرا اسپرس گویند چنانکه گرم و سردی و دودم آنکه بدین دریافت شود چنانکه رنگ و آنرا روپ گویند و دودم
 آنکه بدوق دانسته شود چنانکه مزه و آنرا رس گویند چهارم آنکه به شمع یعنی به بوبیدن معلوم کنند چنانچه بوی و دوز آنکه گویند
 و پنجم طبیعت گرمی و سردی که آنرا سرج نامند و ششم مزه که در وقت بضم پید آرد و آنرا اساک گویند و دین شش صفت پنجم بهیاست
 بیان کرده می آید از جهت سخت و گرمی و سخت سردی که از نوشیدن آن و دکان گرفته شود و زشتیهای اسپرس گویند و اگر آب برنگ
 غلیش و یا سوال و یا رنگهای دیگر جز رنگ آب باشد از زشتی روپ است و اگر بوی مزه و آب ظاهر باشد زشتی رس است و بوی بد و آب
 زشتی گنده است و بر آبیکه تشنگی و گرافنی وجود دارد و کف پید آرد و سرج او زشت بود و آبیکه در بضم شود و باد تشنگ پید آرد و تشنگی را آن
 کند بیک او زشت بود و در آب باران ازین زشتیها هیچ نیست و اگر خواهد که آب زشت را نیک گرداند بر آتش بچو شاند و یا در بنیاب قرار دهد
 و یا کله خ و یا رنگ گرم کرده و در آب اندازد زشتی آب برود و بدیر خوشبوی کردن آب آنست بیار و گل بکسیر و جنبه و نیلو فر قری و بادل و دیگر
 خوشبو بیا مانده کاغذ و جز آن در آب انداخته خوشبوی کند و یا سفال پارهای نورانی بوی گلها معطر ساخته در آب اندازد و بایست خوشبو
 گردد و این آب را در آوند زهر یا فقر و یا صینی یا آوند شیشه و یا در ظرف مس یا از زیر یا سرب یا آوند گلی نگاهدارد و بخورد و هر آبیکه بواسطه تشنگی ازین
 زشتیهای شش قوع بهشته باشد از آن محتره باید بود و آب باران غیر بویا نباید نوشید و نیز برتن استعمال نشاید کرد و اگر کسی آب زشت
 غیر معمولی بخورد و با قوع امراض آماس و بند روگ و تب و بصری و دودم و سرد و در و سول و گداز و علتها ی شکر و پهرین بزرگ گرفتار گردد
 و نیز آب که را با دماغن یکی ازین شش چیز یکی گویند و آبیکه که در آنک بجل گویند و مانند چمته میشود و هیچ نیلو فر شش و پنج میوال و در دایره
 و دیگر گویند چنانکه ظهور مانند آن و مجامع خشن صاف میشود و برسته بایه چوب یا چار بابی خورد و بالایی چھنیک آب بدار و آب را سبکی از صفت
 طریقی سرد کند یا در جایکه باد بسیار باشد بار و یا آوندی را که بر آب باشد تا گلوی در آب بدارد و یا بر قی که در دمی مقداری آب باشد بر سر چوب
 بسته بگرداند و یا آوند آب یا دوزین کند و یا کرات آب را در جامه بپزند و یا آوند آب را تا گلوی در ریک تر بنهان کند و یا بالایی چھنیک جوی
 با دوزین آن کند و نیلوی آب آنست که آنرا بوی نباشد و مزه اش نهان بود و باید که تشنگی و سرد و صاف و پاک و سبک باشد و گیرنده
 سینه نبود و همچنین آب استعمال نشاید کردن اکنون خاصیت جوهر گفته می آید بر لب آبی که طرف غروب روحانی است آب آن نیک و
 مفید بود زیرا که سبک است و جوهریایک طرف شرق روان اند آب آنها مفید نیست زیرا که آن است و آنکه طرف جنوب روان اند خلط کثیف
 زیاد است و زیرا که آب آنها معتدل است و در آن و در سبک و آب آنها یک از کوه سحر برون آمده اند از خوردن آب آنها مرض نیست پدید آید

باید و در زیر که اگر کشد ز آب ندرهند استقامت دره اندام و بیوشی و مانند آن حادث شود بلکه ببرد و بنیز آب مرصع زبید و زنده است و اگر مرصع با آب
 و اودن خواهد بود بطلست مرصع و تاثیر و ولایت شناخته از آب ناجوشیده یا جوشانیده به بدو یا بغیر و آردی گرم یا سرد که در هر چه ملائم مرصع بیند مقدار
 لازم بنهند که ما و حیوانات و زیاده دادن مانند زهر شمارند و اگر مردم تنده است و حالت تشنگی آب بسیار خور و تلخ و تلخه حادث گردد و اگر صاحب
 بخورد و او را علت های زشت رو نماید اما باید و آب شربت که اکنون بیان افشام شیر کرده میشود بداند شیر از خلاصه غله و گیاه است که حیوان
 میخورد و آن مقوی تن و شیرین و چرب و سرد است و زرد و در وقت بهیم نیز شیرین شود و شکم را گشاید و در پیغم است و اگر مردم را موافق و
 مفید است تخصیص مردم بموم را نافع تر باشد فائده شیر ماده گاو است که تا پاک و سوختگی پیدا نیاید و در زحمه که از باد و تلخ و خون باشد
 و علت های جانی را که آنرا مافس روگ گویند شیر مذکور خوردن منع نیست و آب کهنه و در سفر و راج روگ و کبیت و گول و مالخو لیا و در وقت
 شکم و بهوش و در دسرومانگی و سستی که همچو سستی که از سخت شدن سپاری پیدای آید و از امور جمعا گویند و سوختگی و تشنگی و علت های سینه و
 مثانه و پند روگ و سنگ بزمی و بواسیر و در دسرومانگی و سستی که از سخت شدن سپاری پیدای آید و از امور جمعا گویند و سوختگی و تشنگی و علت های سینه و
 باجیکر و افزاینده شهنش و مفصل بیان این پیشتر و فصل باجیکر که از آب آمد و در ساین است یعنی پیری را و در گرواند جانی و قوت را
 بر پای دارد و در عقل و اوج زیادت کند و جراحته را نیز بر گرداند و لطف و پیر و انگس که از جاحت و یا کسنگی و یا از کثرت ریاضت و زور
 کردن و یا از سبب جماع لاغری و ضعف شده و باشد او را شیر خوردن نیک و بسیار مفید است شیر نیز برابر شیر ماده گاو است و برای مرصع
 کمیده و شیر بر بخت مفید است و اگر سنگی زیادت کند و سبک و قابض است و زردانی شکم را بسته گرداند و در سفر و کبیت و در کندی که از زهر جاذبه
 خور دست و اشیا نیز تلخ میخورد و آب اندکی می نوشد و بسیار میکند بدین سبب شیر او نافع همه علت های است و شیر است تر خشک و گرم و
 مقدار سی شیرین و نمک و آب سبک است و آنرا گوید و علت های شکم و بواسیر و گرم و سست را و در کندی و نافع جلد زهر است و شیر همیشه شیرین و چرب
 و در پیغم شود و کف و تلخه را و زور آرد و علت های از باد و در چنانکه سرد و مانند آن فزونی است و شیر گاو و میش شیرین است و اگر سنگی که کند
 و سخت است بکشد نیست و خواب و سردی پیدا آرد و از شیر ماده گاو سخت چرب و اگر است و شیر حیوانات غریب شکم شکافته چنان که
 مادیان اسپ مانند آن گرم است و بخوردن آن زور زیادت شود و مادیان دست و پای را و در گرداند و خشک و شیرین را و اندکی ترش است
 و سبک و نمک است و شیر عورت شیرین و زخم و زکام بسیار جان است و برای چکانیدن مدینه و بخت انداختن و چشم موافق و
 مفید است و سبک است و اگر سنگی آرد و شیر تیل شیرین تر و زخم است و زور و قوت باه زیاده کند و در پیغم شود و سرد و اگر آن و بخت
 و وجود خورند و مایه قرار دارد و قوت باه زیاده کند و برای چشم موافق افتد و مفید است و شیر که در وقت صبح میبرد و سبک و گرم و
 آنکه تمام شب حیوانات از جای نمی جنبند و در مانتاب بسیار است و شیر آخر و زیاده و سستی را از اکل کند و برای چشم موافق و مفید است و سبک است
 تمام روز حیوانات را خفت می مانند و باد میخورد و در حرکت بسیار است و شیر خام را بکشد و در پیغم شود و جوشیده و برکس نیست و غیر
 شیر عورت باقی شیر را جوشیده نیک و مفید است و شیر عورت خام بهترین است اما شیر گرم از آن پستان بهنگام نوشیدن اگر تازه
 بخورد سخت نیک و مفید است و در پیغم شیر که از زخم جوشانیدن اندک شود و از آن که جو و گویند قوت باه زیادت کند و در وقت بهیم که از آن
 شود و در پیغم شیر که بوی بد دارد و ترش بود و یا رنگ و یا مزه اش تپا و یبسته باشد یا نمک دارد یا چیزی از آن غلیظ بود و چیزی مثل آب گشته
 باشد از آن شیر از اولی ترا اکنون چند فائده از طب با کبیت گشاید آید هر گادی یا گاو میش که کفار یعنی کحل داشت یا ترش و مانند
 آن نمیشد شیر اینها اگر آن و در پیغم و بکشد و بوی که گویند آن خور و بود و یا نمک باشد شیر آن گاو و غلبه اخطا فائده پیدا آرد
 و در طب چو چنین میگردد شیر حیوانیکه شکافته ندارد چنانچه مادیان اسپ و جبران اسپ و جبران اسپ که رفته باشد از دست شیر مذکور

و اگر سنگی

و اسهال مدد کند با دانه و خشک است و در پیغمبر شود و آبیکه بالای دونه نمک بر آید از دونه سبکتر است و در شیر خاسد آنچه نمیداشد آنرا
 کلمات گویند و پیغمبر است و با دانه اکل کند و خواب دمی بفرماید میان پیوستی و مورن بماند هر گادی که بچه زاید از روز دادن تا نیم
 روز شیر آن گاو یا پیوستی گویند و بعد از آن تا سه روز دیگر شیر را مورتان نامند و در شرح سبب میگوید که بعد تباه شدن
 شیر آبیکه از آن جدا میشود و مورتان است و مورن و پیوستی هر دو شیرین اند و قوت باه دمی و خواب را زیادت کند و مسکه تازه و مسکه
 و نرم و شیرین و مقداری زخم حاد کی ترش و سرد و نافع دل و آرزو اگر سنگی و قاعض و افزاینده منی و دود کننده باد و تلخ و سرد و خشک
 و دافع کبر و ک و سرد و سرد و چاحت و استسقا و باد و لقوه است و مسکه شنبه و پیغمبر شود و بلغم و چربی بخورد زیادت کند و مقوی باه است
 و تشنگی را دانه اکل گرداند و مطلقا مفید است خالی از ضرر خصوصاً بچگان را موافق و مفید ترست و مسکه که از شیر بدون آرد و بچه انواع
 مسکه نیست و بسیار چرب و شیرین و بسیار سرد و شمرده اند از خوردنش وجود نرم شود و بهای تندستی چشم و دشتانی چشم بسیار مفید است و
 قاعض و قلم و دافع کینت و دانه اکل کننده امراض چشم است و بعد جو شایند شیر آنچه بالای شیر نموده و بچندی اگر ملاطی نامند و نافع
 باد و اگر سنگی که کینت است و شیرین و چرب و آرزو آرزو بر طعام است و در وقت پیغمبر نیز شیرین شود و بسیار و پیغمبر است و شیر و خربات
 و دونه و مسکه و جز آن از آن ماده گاه به ترست و اما فائده کموده و جز آن که ذکر فائده است از خاصیت شیر هر حیوانی معلوم کنند و فواید
 و شرح که بیان کرده شد از آن دونه است که حکم زده و مقداری از حیوانات آب انداخته مسکه از کشیده باشد و سخت غلیظ و به سخت
 نیک بود و بخاصیت خود قاعض است و در طبهای دیگر چنین گفته اند که یک نوع دونه است که بار و من باشد و آن وقت پیغمبر سخت گران
 و افزاینده قوت باه دمی است و دونه دیگر آنکه تمام دمن از کشیده باشند سبک و مفید است و نوع ثالث است که در آن مسکه باشد و پیغمبر
 آب حکم زده سازند و آنرا که بول نامند آن دونه با دونه و پیغمبر است و هر دو غلیظ و آن چهارم حصص آب آمیزند و آنرا که گویند دونه با د
 و بلغم و تلخ است و در هر دو غلیظ نمی آب در آن انداخته باشند و نافع باد و تلخ بود و کف زیادت کند و آنکه از آن مسکه کشیده و پیغمبر آب حکم زده سازند
 و آنرا که هست گویند تلخ و بلغم آنکه است و با دونه و نافع گویند و هر دو غلیظی مسکه و مقداری ترش و شیرین و زخم باشد و سخت غلیظ بود و دونه است
 زهر و علتش می شکم و بواسیر و سنگریزی و پند و ک است و تب را دانه اکل کند و آرزو بر طعام آرد و قاعض بول و قاعض است و در تنیک از خوردن
 روغن پدید آید باشد و آنرا دونه گردانده کنون بیان انعام روغنها کرده میشود و روغن بخاصیت و مزه خود شیرین و قوی و نرم است
 و طبیعت سرد دارد و مقداری آب بکشد است و با دمی که در شکم زمان استن شده باشد که آرد او و رت گویند و با تلخ و با دونه و در دونه
 و آنرا دونه و با دانه ساکن گردانده اگر سنگی آرد و قاعض و غلیظ و دونه و خوبی تن و نرمی و در دشتی چشم افزون سازد و جوانی بر قرار دارد اما
 و پیغمبر شود و بلغم زیادت کند خصوصاً برای چشم سخت مفید است و دانه اثرهای زهر است و روغن گاو و بنگام پیغمبر شیرین و با دونه
 تلخ و اثر زهر و نافع کند و چشم را موافق و بسیار مفید و زیاد کننده منی و از دیگر اکثر روغنها نافع و مفید ترست و روغن بز که سنگی و زور
 افزون کند و این روغن بز نیز برای چشم موافق و مفید است و در بنگام پیغمبر شیرین و سبک و با دونه و در سبب و کبر و ک را بسیار نافع و روغن
 گاو و شیش سخت سرد دارد و پیغمبر شیرین است و در کینت و با دونه و ساکن کند و بلغم از پیوستن و روغن است و در وقت پیغمبر تلخ مسکه و
 اما من و از زهر و بلغم و با دونه است و در شکم را دونه کند و اگر سنگی آرد و روغن و روغن پیش وقت پیغمبر سبک است و تلخ و از دشتانی
 و علت فرج و آناس و لرزیدن اندام و کف را دونه است و روغن حیواناتیکه ناشکافه شمرده اند چنانکه ما دیان اسب روغن اینها و قوت پیغمبر
 سبک است و با طبیعت این روغن گرم و مزه زخم دارد و فزول بلغم است و اگر سنگی را رسد آرد و قاعض بول است و تلخ و آرزو و روغن
 عورت در وقت پیغمبر سبک است و علان چشم را بهتر و برابر آب حیات و اگر سنگی و زهری و کف را زیادت کند و روغن قیل سبک است

فوائد مسکه و دونه

در وقت طلوع و تابش بول و غایط است و اگر سنگی افزاید و بلند و مسیت و در هر کرم دهنه گرانند و روغن که از شیر کشند تا بعضی است و در وقت
دور در آن سر و بهوشی را دور گردانند و علت های چشم را مانع و خلاصه روغن که نموده و یا مانند تیل بالای روغن نموده بر آید بسیار شیرین
مسیت و در چشم و گوش و علت های نرسج را دفع گردانند و برای تدبیر حقیقت و چکانیدن در بینی چشم بکار آید و روغن که مسیت و
وقت هضم تلخ و دافع غلبه اخلاط ملته و بهوشی و چربی و مالخو لیا و زهر و تب و آس و باد و مرغی و در دهن و گوش و چشم و در سینه و بجهت تدبیر
و چکانیدن در بینی و انداختن در چشم مفید است و سرفه و نفیس و مسیت و در چشم را بسیار مانع و مرغی و در دهن و گوش و چشم و در سینه و بجهت تدبیر
زیاده تر باشد و هر روغن که صد و یازده سال مانده باشد آنرا که خنک و سرد است و آن دیوان و عطر آن بگزینند و آنکه زیاده از صد
یازده سال بود آنرا که کثرت گوشت کسی را که با زیاده شده باشد بکشند و صا کثرت او را فایده تمام بخشد و کثرت بر باد و در این روغن
هضم شود و علی الخصوص که چشم را بسیار دفع و باد و دیوان و عفاریت از دود آن بگزینند و از همه روغن ها مفید تر است و روغن که خنک کسی
و گرم و نیز شیرین است و وقت هضم نیز شیرین گردد و بر کف دست یعنی هفت دهنات را زیاده کند و لیکن است یعنی چرب و خراشند
زائده و مضر بود و آرام و مطرب انگیز است و سب و آبی است یعنی بعد خوردن تمام وجود داده هضم شود و سوچیم است یعنی صدها مسام
و آید و صاف است و رنگا کفی است یعنی نرم کننده بندگاه و در هضم مسهل است و بر گشت یعنی افزاینده قوت پاکدنی است و زیاده
کننده عقل و اوج روشن کننده چرم و نرم کننده وجود و سخت کننده گوشت است و چشم را بسیار مفید آید و قایل بعضی بول است و در اول
تلخ و آخر از سخت و در بایند و باد و بلند و گرم است و در بعضی شرح میگویند که روغن مذکور اندک که تن را بالا گردانند و تلخ را افزاید و بعضی میگویند
که بخوردن آن تلخ زیاده شود و در سر و گوش و نرسج ساکن گردانند و ازین مقام نه صاف شود و جامی بریده و شکسته و شکاف شده و در خنک
که در ده و کشاد و در خنک چوب رسیده و گزیده و در ده و سوخته بگردد اگر در جای های مذکور روغن مسطور بریزند و یا بعضی مذکور بر این روغن بچند
بنفشاند نیکو شود و برای حقیقت و چکانیدن در گوش و بینی نیک است و هر چه در روغن مذکور بریزند بخورند با دراد و گردانند و روغن بسیار نیک
شیرین و گرم و تیز و آرنده و گر سنگی است. آخر مرده او زخم است و در راه مسام آمده و بول و راه رس طعام و آب پاک کننده است و چرم
را مفید و نرم گرداننده است و قوت افزاینده و در وقت هضم شیرین شود و جوانی بر پای دارد و دافع انواع مضامین و قتل و زهر و زشتی
تن زیاده کند و باد و بلند را دور گردانند و علت های نصف با سفل تن با سهال اذالت نماید و روغن تخم کتان و تخم مصف و تخم ترب و
تخم دیو دلی و تخم کرا و تخم نوری حبلی و تخم کبک و تخم مسکن و زیره سیاه و تخم میلو و کرج بزرگ و سنگوت و سبیا و تخم بچه و تخم سرف و
هسل و بزرگ و تخم لنگنی فرویز دارند و وقت هضم نیز نشوند و سبک و گرم و مسهل اند و کف کرم و مسیت و سیلان منی و علت سردی را دفع
گردانند و اکنون کف بعضی ازین روغن ها تفصیل گفته و آید بدانکه روغن کتان شیرین و چرب و گرم و در بایند و باد است و وقت هضم
تلخ میشود و چشم را مضر است و در هضم شود و تلخ و انگیز و معتدی تر است و روغن سرف تلخ و تیز است و دافع کرم و خارش و مسیت است
و گر سنگی افزاید و کف زیاد و چوب را بر باد و روغن سنگوت اندکی تلخ و سبک است و دافع کرم و مسیت و نقصان کننده فطر و بینی است و در
قوت را نیز کم گردانند و روغن مصف و وقت هضم شیرین شود و سوختگی کرده هضم گردد و چشم را مخیال است و پدید آید و غلبه اخلاط ملته و سوختگی
ساخته اول است اما کثرت را دور کند فایده روغن تخم چرایه و ماد و بود و بلبله و جوز هندی و تخم کتان و جوز پارسی و تخم جونی و چار و سب
و تخم کمال و در کبسی و تخم خیار و خربزه هندی و پرده و مانند اینها شیرین و بجا کثرت است و طبیعت سرد دارد و بول را پاک و بر اند و در کثرت
نقصان آرد و در وقت هضم شیرین شود و باد و تلخ را آرام دهند و روغن تخم کچال و کمار و روغن تخم بله شیرین و زخم است اند و دافع کف و تلخ
فایده روغن و زخم تبرک و بلا و شیرین و زخم است و آخر مرده او زخم دارد و باد و کف و مسیت و چربی را که مریضان منی را بر دارد و در هضم

[illegible]

خوردن که آنرا بهندی او بسن گویند بر شرف اراضی را عادت کنند بیکه بر این طعام در معده نیم خفته نماند با خورده آن کس بر خیم گودوز بر یک سرف
 قنبر مانور نشاند از خواص تری خود طعام با فرغ اندازد و هر که بعد خوردن طعام ناپاک در شکم یا در گودوز یا در معده یا در ریه یا در کبد یا در
 با شمشاد یا در خرباز یا در گام یا در دیگر برز و یا بشود و ناگواری طعام معلوم دارد و باید که علی الصباح طبعیه را با بسدی بخورد و طعام خیم گردد و هر که با بسدی اندک
 اخلاط خشک مخلوط شود و گسلی سبب آنکه را بهای گسلی سسد و دوشده باشد بخورد و اگر در آن گسلی خیم یا بخورد و مثل زهر زبان دارد و در طریق خوردن
 طعام را حکما برنگرد که بید که در حده شکم طعام بکند و کینه برای آب و باد و تلخ و غلیظ نگاه باید داشت قانکه به با نیکه اشیا سر و معانی خون و جراثیم
 به بند و آرام رساند و بیوشی و تشنگی و خون و ناپاک را دفع کند و اشیا گرم بر عکس این اند و این اشیا گرم و مایل خام و مانند این بخت که در اندام اشیا چرب
 که آنرا شعیفه گویند چنانچه در غن جانندان وجود دارد روشن و نرم کنند و در پیدارند و اشیا خشک که آنرا رو گه گویند بر عکس این مانده و شکم جایی شود
 به تبخیر گردد و اشیا خشک جفتند که آنرا سچیل نامند مثل صمغ و غیره اینها را در فرایند حیات را نگاه دارند و جراثیم شکسته را به پیوندند و غن بگیرند و در
 به خیم شوند و اشیا خیم جفتند که آنرا سبیل گویند چنانچه کافور و مانند آن خاصیت این همه بر خلط خاصیت اشیا جفتند است و نیز جراثیم را به
 گودوز اند و تری را بر دارند و اشیا تیز که آنرا سچیل گویند چنانچه شوره و مانند آن که ساجی و سما که باشد و غیره هر همه جراثیم و دل خام را بخت
 گردانند و ناپاک بگیرند و کف را در فرزند و اشیا نیکه مخالفت تخم اند و آنرا هر که گویند چنانکه اگر خاصیت اینها بر عکس خاصیت تخم است و اشیا
 گران که آنرا اگر گویند زور و غم و فربسی از ایند و مانند آن که از ایند و غایط از این زیاد گردد و اشیا سبک که آنرا لکمه گویند خاصیت این بر عکس خواص
 اشیا گران است و خراشند و بوز و در جیم را لاغر کنند و جراثیم را به گردانند و اشیا تری وجود دارند و تری گردانند و اشیا خشک بر عکس نیست و اشیا
 سبیل خاصیت سچیل و اشیا سبیل که کس خاصیت سچیل سبیل دارند و اشیا خور و شوبی که آنرا سبیلند همه گویند آرام و خوشی حاصل آرند
 و در منافذ تنگ در آید و از بر طعام پیدا کنند و اشیا نیکه ذری بد دارند و آنها را اگر کنند گویند و خاصیت عکس خوشبوی اند و اشیا نیکه آنرا
 تسمه گویند و در غایط دهنه خود روان دارند و اشیا نیکه آنرا سنده گویند گاهبانی وجود کنند و اشیا نیکه آنرا جواس گویند بعد خوردن در تمام وجود
 در آمده و خیم شود و چنانکه شراب و غن کینه مانند آن و اشیا نیکه که آنرا بکا گهی گویند و مانند اشیا خشک کرده بندهای وجود دارند و پوست گردانند چنانکه
 زهر و اشیا نیکه آنرا سبیل گویند بر عکس وجود و سبیلند چنانکه زهر و اشیا نیکه که آنرا سچیل گویند و در منافذ تنگ و مسام باریک در آید
 مانند شوره و در غن بد آنکه اندام وجود آدمی از عنایه رعبه و خلا تر کسب یافته است و اشیا خور و کف از عنایه رعبه و خلا مرکب شده اند
 بر یک از عنایه که در ماکول است و طبع خود را از عنایه که در اکل است مدد و قوت میرساند و هر طعام میکه وقت خیم شیرین شود و کف را زیاد کند و آنکه
 ترش شود و تلخ را زیاد کرد و از اینجاست که در اکل خلا صلب و معده خیم با در زیاد گرداند بعد از آنکه از کثافت پس کف میشود و از کثافت خون تلخ و از
 کثافت گوشت ریم گوش و ریم بینی و ریم دندان است و از کثافت چربی خوی اندام و از کثافت استخوان ناخن و موی اندام شود و کثافت استخوان
 چون چشم و دشنی اندام است و موی خلاصه جلدها تنهاست کثافت ندارد و بعضی میگویند چون خواب را سبب ویش نمیشد معلوم می شود
 که کثافت موی پیش و سبب است و شارب سبب است این قول را قبول نمیکند قانکه اگر در روز طعام خورده باشد و خیم نشده باشد و در شب
 با در یک خورد چندان مضرت است و چون طعام خورده و شب خیم نشده باشد و باز در روز خورد و سخت مضرت بود و سبب اولی بلا گفته است که در بدنی طعام
 خورده و مضرت و اینجا مطلقاً مضرت نیکه بد بگوید که در جواب مدد و دل مغز و بی شکفتی ماند و در شب بسته میشود و طعام نیکه شکفتگی دل بخورد
 زبان نیکه و اینجا در معده و دل بخورد و زبان در او اندام و حکم فصل و در او و در جمع کردن و در او با سبب معونات
 و سبب را زبان بهندی کن نامند و این فصل را نام زبان بهندی در ب سنگینی است و این فصل می شکست چون مذکور شد و نام
 بر معونات اصل حار و آن معونات با خوروست اولی بار گفته و آن نام سرون و بار کینه نام بکفران و آن را کلاشکی هم گویند

نسخه

سینه و هم نزد چوب داربلد و پنهون هوا مذوق و طبعی این پنج دارد و انداز این معجون است و بر سر و فدا کنی با نافع بود و این معجون را هر در او کن نامند سینه
 ازین دو معجون مذکور شیرستان صاف گرداند و امتیاز غام را بچخته دفع گرداند چها رو هم فسوت که آن پنج سفید دارد و فسوت پنج عمل دارد و بد با
 و دانستن و شکمی که نوعی از جوئی است تلک که نوعی از زوده است و پوست عمل دارد و کمیل و بکاین در بسیاری و دزدنی و انداز این دو که در او و سر درو کر پنج
 کله می و سیتلا که نوعی از زقوم است و چنگل انتری که آن نوعی از بهار است و زقوم و چوک جمله زوده دارد و انداز این معجون را سیما و کن گویند سیما
 نام فسوت است معجون مذکور که در زهر را دفع کند و شکم با در گرفته را روان گرداند یا نزد و هم کتانی بزرگ و خور و داند و جو و پارسی و فملتی جمله پنج دارد و انداز این
 معجون را بر هتیا و کن گویند و بر بهت نام کتانی بزرگ است معجون مذکور غلط روده را سفید گرداند با دونه و نا آرزوی طعام و آب و دهن و سوزاک را
 دفع است شانه و هم بیل و صندل و کتچیدن و معبری و گلوی و پارسی و کتلی جمله هفت دارد و انداز این معجون را پتولا و کن گویند معجون مذکور
 تلخ و تلخ و نا آرزوی طعام و تب و تی و کو و خارش و زهر را دفع گرداند و جراحی و شکمی را بکند و هفتد هم کاکولی کبیر کاکولی چون رکبک میله و هم میله
 و رده و برده و منکونی و ماشونی و گلوی و کاکرا سینی و فسول و چنه و بد با کله و بند روگ و ناگور و جوئی و فملتی جمله سیده دارد و انداز این معجون را کاکولیا
 و کن گویند معجون مذکور تلخ و باد و خون را دفع کند و عمر دزد گرداند و منی و شیر و تلخ را افزون کند و بیجده هم شوره و شک سنگ و سلاجیت و گوگل و هم در
 ناک یعنی لیسین و پپسین و قوتیای سبز و انگزه جمله هشت دارد و انداز این معجون را او کما و کن نامند او کما نام شوره است معجون مذکور
 چربی را خشک گرداند سنگ را شانه و سر کر استری و سوزاک بول و کو در دفع کند و فوزه و هم کله و طبعی و صندل و بد با کله و بار کما و گوچکان
 و اسیر جمله هفت دارد و انداز این معجون را سار و و کن نامند سار و این نام گیس است معجون مذکور شکمی در کیت و تب و تلخ و تا پاک را دفع گرداند
 بستم سر و سوت و ناگور و پرتیک و نیلو و قمری و چهر و زیره و اذان گل نیلو و قمری و فملتی جمله هشت دارد و انداز این معجون را انجنا و کن نامند
 انجن نام سر است معجون مذکور کیت و زهر و تا پاک و رونی را دفع گرداند کیت و کیم فاسه و ناگور و کانبل و جاردولی و نا ناردانه و بار کما و نیلا
 و بیل و بیل و آمله جمله ده دارد و انداز این معجون را بر و کما و کن نامند بر و کما نام بهاسه است معجون مذکور باد و طلت بیل و غلبه شکمی را دور
 گرداند و فوزه و بر طعام آرد و بیل را فائده رساند فست و دوم بزرگ و بجا و گوگل و باکی و دیناک و کتچیدن و تلینک و بنساک و مو جرس و سوت
 و کینیل و سر و زیره و گل نیلو و قمری و مجید و جواسه جمله سیزده دارد و انداز این معجون را پیرنگ و و کن نامند فست و سوم انشتها یعنی
 ماین و بجا و گوگل و باکی و سار و لوده و سونا و فملتی و منقریل خام و بله و لوده و کما و گل نیلو و قمری و فملتی جمله یازده دارد و انداز این معجون را انشتها و کن
 گویند سینه ازین دو معجون مذکور امتیاز غام را تلخ را دفع کند و جراحی را بگرداند و فست و چها رو هم بر و کله و دخت لرزان و انبار او پاک و
 معجون بزرگ و معجون خود و جاردولی و فملتی و کتلی و فس و کیت و کینا و روتین و و سالی و لوده و ستا در و فله و بله و پارسی بیل و گوچکان و جرجن و بزرگ و
 گو سام جمله هشت و پنج دارد و انداز این معجون را کمر و و ها و کن گویند کمر و ده دخت بر را گویند معجون مذکور کیت و تا پاک و طلت فنج و بر میو و
 امتیاز را دفع گرداند و شکسته را بپزند و جراحی را بگرداند و فست و پنجم گلوی و غم و کشنیز و کتچیدن و بد با کله و حلیه پنج دارد و این
 معجون را کمر و و ها و کن گویند کمر و ج نام گلوی است معجون مذکور حلیه تیار را دفع گرداند و در سنگی لغزاید و آب و دهن و قتی و شکمی و تا پاک و تا
 طعام بر باید و دفع گرداند فست و ششم بجا بول سفید و بل و کتونی و گل نشین و تیار و بل یعنی نیلو و فملتی و گل نیلو و سفید حلیه هفت
 دارد و انداز این معجون را اقبال و کن گویند اقبال نام بجا بول است معجون مذکور تا پاک و کیت و شکمی و طلت و قتی و بیوشی را دفع کند
 فست و هفتم موشه و داربلد و بله و بله و آمله و کو ته و ج سفید و ج سیاه و پارسی و کتلی کاکولیا و اتیس و لالاچی و بلادر و چتر جمله شاز
 دارد و این معجون را متا و کن نامند و فست نام موشه است معجون مذکور فست و طلت فنج را دفع گرداند و غلط روده را سفید کند و شیر را
 صاف سازد و فست و هشتم آمله و بله و بله و چتر چهارده است این معجون را اولی کیا و کن گویند معجون مذکور حلیه تیار را دفع گرداند

[illegible]

باید آید و بر غرضی که مناسب برای او علاج بسیار کرده باشد و به نگرند و دوا در زحمت لا و دو گفته اند طبیب را باید که از علاج اینها احتراز نماید و اندک علم با بصواب
فصل ششم در مقام نیک و بد که از این بحث یافتن در این فصل معلوم گردد
 ابریت سن درستی است بدانکه از خواب فاد که یک طلبه طبیب را در آن فرستاد و از نشانی روی و لباس او سن و کار او از وقت سعدون شخص مانده غیبت اول طبیب و غیبت
 به علاج حاجت طبیب و از جمیع اعضا او از فال داد کیفیت زمین با صحت یافتن و نایافتن مرض معلوم میگردد و اگر مرضی صالح است فرستاده نیز صالح باشد
 و الا نیک شدن مرض بود و همچنین اگر مرضی واصل بدید و در باشد اگر فرستاده همچنان بود باید که طبیب صحت بر شدن مرضی استلال کند اگر فرستاده و غیبت
 مرضی بود صحت شدن مرضی اعتماد نکند اگر فرستاده و غیبتی بازن باشد یا که چند کس متعاقب از جهت طلب طبیب بیایند بسیار طالعالبان طبیب از جهت اعراف و غیبت
 در یک حالت بیایند و یا طالع بر خراشتر و یا گردون سوار شده بیایند نیز معلوم کنند که مرضی نیکو نخواهد شد و اگر طالعالبان کنند و یا خوب و بدی بر دست کرده آید و یا
 تیغ و شمشیر آن بر بر کرده بیاورد یا جامه رنگین یا نو یا کهن پوشیده و یا جامه برکت انداخته و در زیر بغل چپ کشیده و یا بالا و فرود بجایه پوشیده باشد یا عضوی اندام
 آنکس نقصان یا زیادت باشد یا کوزه دشت پیش پیش آن یک کوزه قار از بران بوزنه گویند و دو یا تریسان آید یا نخچین باشد که از دیدن او مردمان ترسند یا
 جلق یا بد زبان باشد او را طبیب گاه بران بیند یا دست بر سینه یا پستان داشته حکایت یا که جامه یا انگشت نمبر یا موسی اندام یا سخن گیران نیاید یا دست
 بر گوش یا بر کتف یا بر سینه یا بر کمر یا بر سینه یا بر شکم نهاده آید یا سفال شکسته یا سنگریزه یا خاکستر یا تخموان یا کاکه است یا گشت زبردستش باشد یا بعد از آن بر زمین خطها
 بکشد یا چیزی از دست پرتاب کند یا کلنجر شکنان نیاید یا رخن یا نفس بر اندام مالیده باشد یا گامهای محل پوشیده باشد یا چیزی محل بر اندام سخت کرده باشد
 یا میوه نخسته که بسیار زود یا نماند بر دست او باشد یا ناخن بناخن بگیرد یا پای بدست کرده یا فحلین تا جرم بدست او باشد یا بعلتیکه بدو گرفتار باشد یا چوب صحت
 کوزه بدست و شل آن یا گیر یکسان آید یا دم سبزه دارد یا علی در پیشش باشد یا کوزه بدو بعد آمدن طوطی جنوب طبیب یکپای زود داده یا هر دو دست بسته است یا نه شود
 جمله علامت نایافتن صحت و این دانند اگر طبیب رخ جانب جنوب کرده شسته باشد یا در جای ناپاک بود یا آتش افروز و یا کسی را مزیند یا در طعام نخچین باشد
 یا بر سینه بود یا در زمین غلطیده یا در ستراح رفته و طهارت نکرده بود یا موسی کشاده یا رخن بر اندام مالیده باشد یا در بقیاری بود یا طبیب کا فر دست پستی یا در کار
 مردگان باشد یا طبیب علامتی بدو در آسمان یا زمین دیده باشد و همچنین حالها چون کسی طبیب برای حاجت علاج آید آن بر نیاید اگر در طلب و نیمروز یا در
 نیم شب یا وقت طلوع یا وقت غروب یا وقتیکه ماه در منزل خورشید یا باشد یا غشیه یا طرّفه جبهه یا شود یا زهره یا طالعین باشد یا حاجت علاج پیش طبیب یا تلقین حاجت
 بر نیاید اگر در یکی از این اوقات که آئینا بپندید چو جمعه و قومی و چشمه و دنیان و اماوس گویند طالب طبیب آید کارش بر نیاید و اگر فرستاده شده نزدانش
 بوده باشد دعایش بخوی کرده و تیرم و طلب طبیب آید بصورتی که در فرستاده مانده یا بدین شمره و اگر بر نظیرین برای رحمت بخیر آید مبارک باشد
 و مرضی نیکو شود همین گونه بر علامتی و فانی که موافق علاج مرض باشد بدانند که آن علاج صحت مرضی است و اگر غیبت آن باشد بدو کسی را که علت پست
 یا استیاریا بر میو باشد فرستاده شده یا با طبیب برسد اب ملاقات شود و مرضی فی الحال نیکو شود و اگر فرستاده شود خردمند و سبزه رنگ و خوب صورت بود
 یا سبزه دست و از گروه مرضی باشد و از وقت طلب و طوطی آن بود و لباس پاک پوشد و بگا و یا اسب سوار یا پیاده بیاید یا بر و چیزی باشد که خوب
 اتفاق شکست و ناخوشی نیاید یا نخچین کس را مبارک داند و اگر طبیب باقر و علی در جای هموار و پاک رخ جانب شرق کرده بود و اگر در آن حالت فرستاده شده
 بیاید حاجتش بر آید اگر در وقت روان شدن طبیب ستوی مرضی گوشت یا سوسنی بر آب یا صندل یا زباد یا زیت یا در آب یا دیگر یا ماه و گاه و یا سبزه و یا
 اشیا یا سبزه یا چغندر و شل آن خور استخوان و پنبه و دونه و شیر و خاکستر سپید و در نظرش آید مبارک بود و اگر زن جوان یا پسر یا ماه و گاه و یا سبزه یا اشیا
 نیک بانگ نقش که برای کار خیر و شادی میسازند یا در خمر یا کینر زود آید استیاهی یا میوه و خام یا بار در و آید یا دیگر خواهر یا پادشاه یا امیر یا آتش
 سوزان یا اسب نیک یا طایر یا سنگ یا طلا کس پیش آید یا آذر و دل رعد یا سنگه بانی نیزه یا آواز شیر یا گاه و یا اسب یا شل شود و جمله نیک و مبارک بیاید
 و از آن بعد و بوم خود و بومی که کوسر که از طرف چپ و مبارک بود و فاعول و بوم که سخن گزیده گوید بهتر بود و بر دشت بار و از شیر و از کبی علت و سبزه باشد یا

فکس است از دقت حاجت منک مذکور را جو شایده جوش مذکور استان و مقداری روغن مستور و شک سنگ انداخته نبوشان اسهال شود و هر قدر که در وصال
مذکور برنگی و استعمال کنند نیز اسهال آرد فوج و دیگر نشکر جنس خاص یعنی فوخته و بیارند و شکافته در پرکا که کنند بعد و پنج نشوت را با آب آس کرده و در
پرکا که خمنت کنند و هر دو در هم چشاند و بالای آن برگ بیدار خیر را یک تنزل پیچیده یا بر میان بپزند و گل حکمت گرفته و آتش بزند چون سرد شود و بر
آرد و شکاف که در نگاه دارند کسی را که علت تلخه زده باشد مقداری که مناسب باشد بخوراند تا با سهال تلخه مذکور دفع گردد و فوج و دیگر نشکر تری و گند
که آن عبارت از بری است یعنی آنرا جو انخی گفته اند و نمبر و چنه و بار یکین و نشوت جمله را برابر گرفته آس کنند و در شمره و روغن مستور را انداخته لبیسانند
ازین تشنگی و تا پاک و مانند آن با سهال دفع گردد و فوج و دیگر نشوت خشک را با یک آس کنند بعد و پنج و تریج پیل گردان هر سه چهارم حصه نشوت باشد
آس کرده میانیزند و مقداری لبیسانند باین ترکیب خر و کان و در دم و شک بلن را یک است که اسهال آرد و فوخته باشد فوج و دیگر نشکر تری ده درم شود
پیل درم هر دو را آتش نرم جلاب کنند و مقدار چهارم حصه جلاب مذکور حقیق نشوت با آن مخلوط ساخته مقدار یک یا مناسب لبیسانند ازین نیز
اسهال شود و غلبه تلخه دفع گردد و فوج و دیگر گسی را که غلبه کف باشد بدین ادویه پاک اکنون مذکور میشود و اسهال بکنانند بسیارند نشوت و دیگر که
و سندی پیل در از هر سه مساوی سته و بار یک آس کرده و باشد مخلوط ساخته لبیسانند ازین زمست تلخه دفع شود فوج و دیگر بیلد باخته و کما
آطه و انار و ان و کنار برابر سته و کب که شانزده چندان دار و ما باشد جو شایند تا آنکه کچیند بماند آنگاه بجا بر سخته بگیرند بعد این با مقداری در
روغن بیدار خیر بران کنند و مقدار چهارم حصه جوش مذکور در آن شیر و تریج یا تنبیری یا میوه اخراخته جوش دهند تا که غلیظ گردد و باز مقدار چهارم حصه ازین
جوش غلیظ حقیق پنج نشوت و بقدر این حقیق شده اند از اندو مقداری پنج و تریج و الا لچی سوده نیز را بکنند تا خوشبوی کند و کسی را که زو تلخه باشد
و آنکه بود بدین دار و اسهال کنایند مفید تر باشد فوج و دیگر تخم غل و تریج و الا لچی که این هر سه برابر باشند و بقدر این جمله نشوت سوده و مقدار
پست بخور و شکر تری و تریج یا تریج یا مانند آن و شمره خالص استان و جلاب یکجا کرده لبیسانند اسهال شود و صاحب نبات با نقایات مفید آید
فوج و دیگر نشوت و دیگر پیل در از و بیلد و فله و شکر تری و شمره هر سه برابر سته و آمیخته کا را سازند و مقداری بخوراند با سهال کنایند باین
علی حسنیات و پ و کیت و طوف و سن یا گوش یا بینی یا چشم میرود و دفع گردد و فوج و دیگر نشوت و سته و پیل در و کان یکان حصه هر که را در
پیل در از و بزرگ سته و بار یک آس کرده با روغن مستور و شمره آمیخته بخوراند یا با قند جلاب کرده و غلو امانند و یکی ازین غلو لها خوردن مفید
ازین علت های با و تلخه و کوه و پیچید و میک که نوعی از پند و گست و دیگر رنجی که با سهال زائل شود دفع گردد و میان جمله دار و های اسهال این است
فوج و دیگر نشوت تلخه و کف و موشه و جوانه و جاب و اندر جو و تر پیل در هر سه مساوی سته و بار یک آس کرده و بار اندا که وجود در لحن خشک
ضعیف دانند و ندید مذکور را در روغن مستور یا در شور بای گوشت انداخته نبوشانند اگر وجود معلول تر و چرب باشد بآب بپزند که اسهال شود
فوج و دیگر منجله دار و های اسهال غیر زقوم هر چه درست و بادستانه و یانکه حصه جوش آن دو حصه کند رب آمیخته مقداری بپزند چون یکذات شوند بعد
بر دارند آنگاه بسیار یک بوی فو و پیل در از و پیل در و تریج و هر سه با آب آس کرده بوند و در نوش ماطی کنند بعد و دو و دو و سجوی مذکور را بپزند تا جو
گرد و پس جوش مذکور و سجوی مسطور را انداخته نگاه دارند اگر بوی اسهال باشد و کند وی شالی یا در کا است کنند اگر بوی تابستان باشد و آفتاب تا
مرت یک ماه نگاه دارند چون انسان بوی نیک محو بوی شمره آید بدانند که برآمده است آنگاه مقدار سی انسان نبوشانند که اسهال شود و هر نگین به جای
جوش این دار و های مذکور آب شده یا بول ماده کا و یا شمره تمام انداخته آسوی مسهل راست میکنند فوج و دیگر رنج کیا های مسهل جو شایند و جوش
مستاند یعنی جوش مذکور را که غلیظ است بپزند و یعنی جوش مذکور بر پنج سال بشویند باز ماش و برنج مذکور این را یکجا کرده آس کنند و انان غلو لها
بست خشک گردانند باز برنج خاص یا زنده آس کرد و غلو لها بپزند و جوش کیا های مذکور و دیگر از اندو بالای جوش کا داده همان جمله غلو لها بپزند
مقدور و یک آتش کنند تا غلو لها پخته شوند بعد و پیل در از و جلاب یا سحره از غلو لها می برنج خالص یک حصه از غلو لها ماش و برنج مسهل است

که آنرا اندک و نه آن از سده سال تمام پانزده سال است و از شانزده سالگی تا هفتاد و سال ایام متوسطه نامند و آن بر چهار مراتب است یکی آنکه در بالایی
باشد و آن تا بیست سال است و آنرا برده و چوگ گویند و دوم جوانی و آن تا سی سال است و آنرا جبهه گویند و سوم آنکه نحاس و دهات و زودش
و اولیش و برقرار باشد و آن تا سی سال است و این را سنهوران گویند و چهارم آنکه تدریج نقصانی پذیرد و آن تا هفتاد و سال است و آنرا همین گویند
و این بالایی هفتاد و سال گیر گویند و آنچنان کس را سنت نقصانی دهات و نحاس و زود و پواید میشود و همچنین بر اتمام دروی می افتد و دوم و سرفه پید
میکرد و در آن وقت در هیچ کاری کردن نتواند چنانچه عمارت کند که امر و زود و افتادن و خوردن و بعضی کسان فتنه من و سال که مذکور شد در
قوت و عاقله خوب و تندرست می باشد و چون مرض را قوی بنماید و مرتبه دوم بجای اول علاج و دارو زیادت و در همچنین در مرتبه سوم از مرتبه دوم
مقدری زیادت و در همچنین در مرتبه اول متوسطه ایام از مرتبه سوم بجای بدو همچنین تا آخر مراتب چیزی زیادت کند و چون طبعیت داند بر مناسب
قوت و اگر سنگی دارد و بدو باید دانست و در وقت که در وی زور غلبه میشود و در هنگام سن میانی که غلبه میکند و در وقت پیری با غلبه گشته قوت میگیرد
و درین هر سه مرتبه سن زحمت شناخته دارد و باید که در هر هنگام که در وی دیرگی کار کش چنانکه داغ و گل شوره و تدبیر اسهال نکند و اگر اینچنین کسان را
باید که غیر عمل کش و گل شوره و تدبیر اسهال نیکو نخواهد شد پس بعضی و با تکی و زنی علاج مذکور کنند بدانکه وجود مردم بر سه نوع است یکی آنکه قوی و دوم
لاغر و سوم میانی چنانچه در فصل علامات زیادت و نقصان اخلاط ملاحظه و در وقت دهات گفته شده است و باید دانست که سمت فزونی و سمت لاغری
در وقت به علاج دوری باید که در فزونی متوسطه عیانت نگامی باید داشت بدانکه مایه است اوج و فصل مذکور گفته است و نقصان اوج گاهی خلق
باشد و گاهی عارضی چنانچه سبب در وقت مرض و سیری و خوردگی و مرض را چون اوج قوی باشد و درش بسیار بود و طبیب هر نوعی از علاج که داند
و اما که در آن زمان که چون مرض باز و بود هر علاجی که او کند و قدرت رساند و اندازد از روز فزونی و لاغری دانسته نمی شود که بعضی لاغر آن را زود
بسیار میباشد و بعضی فزبان را زود کند و کس پس طبیب را شاید که زود و بعضی از ششی و زود و حرکت کردنش از بر و فتنه بارگران و خبر آن معلوم کند
بدانکه قوی که مردم سبب آن برسین زبان خنجر و فزنی نمیکند و با صاب و خیر خوش نمیشود و در بشد اندک و میباشند آن قوت را بپنداری است
گویند و بعضی که در وی این قوت کامل باشد آنرا سالتک نامند و چنانچه ذکر انواع مردم که یکی سالتک و دوم عاجس و سوم تامل بود فصل نافع
مشروبات مذکور شده است و بدانکه از اولایت و زمان فصل و درین و زود کردن و خواب کردن در آن و مندر و زوای آب فنانند اینها کسی را
زبان رساند بک فنع رساند اگر از وی حکمت و طبیعی چنان است که آن مضر بود آنرا سالتک آنس گویند و بدانکه بیان پرگشت کتاب شرح اعضا
خواهد آمد و بیان دارد و فصلیکه متصل این می آید ذکر کرده خواهد شد و بیان اخلاط و فصل کیفیت اجتماع و غلبه اخلاط ملاحظه کرده شد و بدانکه زمین
بر سه قسم است یکی آنکه آب مدی بسیار بود چنانچه جوها و حوض و تال مردان سرزمین بسیار باشند و اگر جاه و خزان مدی کا دیده شود آب نزدیک آن
آید و مردان با داند که سر و بوز و درختان و کوچه های بسیار بزرگ مردان زمین باشند و اکثر آدمیان آن سرزمین فزونی و نازک باشند و اهل آن را
صلت کت و با اکثر حادث گردد و آن زمین را بپندی افوی نامند و دوم آنکه زمینی هموار بود و اکثر درختان آن زمین خار و خورده بسیار و متفرق
باشد و مردان حوض و جاه و جوها و چشمها اندک باشند و مردان باران نیز اندک بار و با گرم و تیر مردان زمین بوز و کوچه های تیر مردان سرزمین اندک و
خود و بوز و متفرق باشند اکثر اهل آن سرزمین تناد و باشند و اکثر تناد و باشند و لیکن با قوت بوند و مردان زمین صلت با د و ملحه بسیار باشد و آن را
جنگل نامند و سوم زمینی که مدی بعضی نشانیهای زمین انوب بعضی نشانیهای زمین جنگل باشد و گرمی و سردی و باران و باد و در وقت زیاده
و نه سخت کم باشد بلکه متصل باشد پس هر سه خلط ساکنان آنرا امتدل باشند و این زمین را سا و باران گویند و باید دانست که خلطی که در آن
زمین و فصل است و بعضی از اهل آن زمین جمع شود و آن شخصی در غیر آن زمین برود و بعد خلط مذکور در آن شخص غلبه کند آن خلط غلبه که در آن
خود حاصل میشود چنانچه با نوری چون از آب کشیده شود قوی که او را در آب میباشد حاصل نشود و اگر شخصی غلبه می باشد و آن شخص در زمین

عبدنجم روز گوشت و اگر گوشت بعد از نیم سیه و از پیه بعد نیم روز استخوان و از استخوان بعد نیم روز منی حاصل گردد سهواً چنان منی از ریس عبدکیا و می شود
پس در راه های باطنی با حیکرن چنانچه اسکنده و ستانلی و منلی شیر و گاو و برادر کنند و مانند آن جلود هم در روز خوردن ادویه قوت قدرت با های از لیزر جو آب
دارد و های مذکوره منی را که در جمیع بدن متفرق است از خاصیت خود آنرا جمع کرده قوت میدهد سهواً چنانچه منی با شدم و موم و کثرت جماع اگر چه در راه های باه
خوردند ضعیف و بی منی شود و همچنین منی باشد جواب در راه های باه چنانچه جامع منی اندک تر منی را با باندک مدت بسبب خاصیت خود از ریس حاصل میگردد و مانند
و اگر گفته شده است که از ریس منی عبدیک ماه حاصل میشود و نشان کسی است که در قوت و در سنگی متبل بود و در روی موجب حصول منی از ریس نسبت
بسطه نبود و با گهست از چکر اقل میکند که از هنگام خوردن عبدیک روز ریس و از ریس عبدیک روز خون و از خون عبدیک روز گوشت و از گوشت عبدیک روز چربی
و از چربی عبدیک روز استخوان و از استخوان عبدیک روز مغز استخوان و از مغز استخوان عبدیک روز منی حاصل میشود و هم از جهت این منی اطباء کامل تاهفت روز
فاصله دارد و را انتظامی کشند و در روی دیگر نمیدهند و بعد از هفتم روز چون فائده منی بینند و در روی دیگر استقال میکنند و نیز با گهست از قوت نسبت فعلی
میکند که از ریس عبدیکاه تیر تب منی حاصل میشود و چکر گفته است که در راه های یک قوت باه می افزاید و مندی آنرا با حیکرن گویند برشته شمش اندکی آنرا آب
منی متفرق را با اجتماع آنرا در دم آنکه باندک مدت از ریس منی صالح پیدا سازند و جنس سوم آنکه هر دو عمل کنند هم اجتماع و هم حصول و بعضی میگویند که در راه های
باه از هنگام خوردن بعد یکبار و از ریس مذکور منی را حاصل میکرد و اندک و لیکن متوسط و با تنهای دیگر و بعضی میگویند که بغیر متوسط و با تنهای دیگر از ریس و نسبت
منی را حاصل میکرد و در منی جمیع اقوال مختلفه که در در راه های باه اند خاصیت و احوال مذکور است که آنرا پیر بهاد گویند و بعضی گفته اند چنانچه مرد و منی نسبت آن با
نیز است لیکن در مادی که آن منی مادی نیست و آن منی نیز قری رچرب مائل سفیدست محل دی جرم اندام نسا و در کوه و کان نیز ماده آنست منی است
اما در وقت بلاغت با فعل پیدا میشود و چنانچه در غری که ماده بوی است و در وقت گفتن با فعل حاصل میگردد و همچنین چند چیز دیگر در بدن آدمی با فاعله اند
اما در وقت خود با فعل بیایم آیند چنانچه خون حیض نسا از پستان شان و مانند اینها فائده چون آدمی پیر میشود و اعضا ضعیف و کند میگردد و او چنانچه
در آن هنگام خورده میشود خلاصه آن در آنها را زیاده نمیکند بلکه روز بروز کم می افتد فائده و با ت بهندی گه گاه را گویند و هفت و با ت را که در با ت میگردد
این هر چه با گه گاه تن مردم اند و با ت که از رونی و با تها و نقصان اینها جز ریس از افزونی و نقصانی خون است از آن جهت ذکر احوال خون اهم باشد در
می باید دانست که اگر خون سرخ بزرگ بر سهوی باشد و سخت غلیظ و سخت رفیق بنود استخوان خون را صانع دانند و اگر در روی این علامت نبود فاسد شمرند
و اگر خون بسبب با دیده شده باشد سیاه و ام با علی اندک و با کت و تنگ بود و چرب نباشد و نود و ان شود نسبت استخوان و پذیرد و اگر بسبب تلخ باشد
باشد سیاه و ام و زرد و ام و زایل و ام و سبز و ام بود و در آن بوی بد و بوی گویشت خام آید و گس و مورچه بروی نشینند و نسبت تلخ بگز و زرد و اگر بسبب
بر شده باشد چرب و سبز و در و چشیده مثل صمغ بود و بزرگ آب ملین سرخ باشد و از رسیدن زخم و دیگر که در بدن آید و بزرگ گوشت نیز و اگر بسبب غلیظ
باقی تلخ یا بسبب غلیظ با در کف و تلخ یا بسبب با در غلظت باشد و در روی غلیظ است و در روی خام آید و اگر بسبب هر سه
غلط بر شده باشد نشانیهای هر سه غلط در روی یافته شود و خصوصاً بوی آن سخت بد بود و بزرگ سر کشیده نماید و اگر خونی بسبب خون دیگر بر شده باشد
نشانیهای خونیکه بسبب تلخ فاسد شود ظاهر گردد و منی مخصوص که این خون سخت سیاه نما باشد اکنون زحمتهاییکه در آنها کشایدن خون منسجم است
گفتنی آید باید دانست شخصی را که تمام اندامها ساس گرفته باشد یا لاغر بود و از خوردن ترشیدهای بسیار در اندامهای آس حادث شده باشد یا پند و سگ
و یا صاحب با سیر یا صاحب در رنگ و یا با جردگی و یا زدن حامله باشد برای دفع آس اینجمله انواع خون کشاید که درین انواع کشایدن خون مضرت
تمام رساند و اما رخنیکه در آنها کشایدن خون مفید است بیشتر چنان نموده خواهد شد و خون کشایدن با بلاست که این برود نوع است می آنکه ملک زوده
خون کشند و دوم آنکه رگ کشاید و اگر ملک زنده باشد که سبک است باشد و رنگ دبی و مقام خطرناک شناخت ملک زنده تا این مقام را بریده نشوند و ملکها
باید با یک در است زنده و در وقت ابر و سردی و با ت و در وقت فصل خوردن غذا خون باید کشید تا آنکه درین اوقات خون در بدن مردم منجمدی باشد

شبهه بانان محل شست و دانه محل تر بود اگر از آبای در شب نیمه بختیازیم یا از نیم جمیع که اگر محل باشد مال از زنی در وقت شب بختیازیم و از آبهای مجامع
منوع است اگر شب بختیازیم جمیع کندی پس از آن در شبهای طاق و خنجر آید زیرا که در شبهای طاق و خنجر آید و در شبهای طاق و خنجر آید و در شبهای طاق و خنجر آید
چون زن ناقص میباشد پس بختیازیم موی در و غلبه آید چار از غلبه آن فرزند زید آید و در شبهای طاق و خنجر آید و در شبهای طاق و خنجر آید و در شبهای طاق و خنجر آید
هست و در زمانیکه درین شبها خون جنین زن کامل بسیار میباشد پس بختیازیم موی در و غلبه آن فرزند زید آید و در شبهای طاق و خنجر آید و در شبهای طاق و خنجر آید
مردنتر آید و خاک کرده در شبها روز جنین که جمیع منوع است اگر در اول شب جمیع کند عمر مرد و زن نقصان پذیرد اگر زن در آنوقت حامله گردد و بچه زاید و بچه کم
شود و اگر در شب جمیع کند جمیع را حاضر نکند و اگر در آن جمیع کند جمیع را حاضر نکند و اگر در آن جمیع کند جمیع را حاضر نکند و اگر در آن جمیع کند جمیع را حاضر نکند
برسد و اگر در آن جمیع کند جمیع را حاضر نکند و اگر در آن جمیع کند جمیع را حاضر نکند و اگر در آن جمیع کند جمیع را حاضر نکند و اگر در آن جمیع کند جمیع را حاضر نکند
علاجی که در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید
که در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید
پس از آن در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید
آید که در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید از آن زید آید که اگر در آن باشد اگر خنجر آید
مبور از آن جنین در وقت طاق ناس بدین ناس مذکور و آن انگشتان مذکور فاکده چنانکه برای راحت چون چهار خنجر موجود شود و بعد صورت بندگی گشت
و در فصل دوم آب و چهار تخم نیک همچنین برای مانان کل نیز چهار خنجر است یکی رحم و دوم خون جنین و سوم نیم و چهارم آب منی که بعلیت شبها درین چهار خنجر
حل صورت نماید و در وجودی پذیرد و باید دانست که چون زن و شوی در جمیع نگه است خود در شیرها بیک گفته شده اند رعایت کنند فرزند زید که از ایشان
آید مصالح و خنجر و می و تند است و در آن عمر و موافق مادر پدر باشد و رنگ بچه سبب غرضش پیدا میشود باقی میان عناسرا بوجه که در مادر بچه آید اگر آب غلبه
باشد رنگ بچه سفید باشد اگر خاک را غلبه باشد رنگش سیاه بود اگر آب و خاک و خل را غلبه باشد رنگ بچه سبز که سببش مائل سیاهی زید باشد و اگر آب و
خاک را غلبه بود رنگ بچه سبز که سببش سفید بود و یا سفید بود و یا سفید بود و یا سفید بود و یا سفید بود و یا سفید بود و یا سفید بود و یا سفید بود و یا سفید بود
پرست بود و اگر اشیا سیاه چنانکه سبزی و گوشت و کنجاره و مانند آن بخورد و فرزندش سیاه و دام بود و اگر از هر دو نوع اشیا مذکور خورد و فرزندش متوسط
میان سفید و سیاهی باشد اگر آتش که بدان بنیائی شیم و در جاست بقا شیم چنین نباشد بچه محب متولد شود و اگر آتش مذکور بخون آخته شیم بچه محب
گردد و خوش محل باشد و اگر تا نیمه آخته شیم بچه محب باشد چنانکه بچه محب باشد چنانکه بچه محب باشد چنانکه بچه محب باشد چنانکه بچه محب باشد چنانکه بچه محب باشد
کاز باشد بیکه خون زن بوقت مجامعت از وجود گذشته قریب نوح حکما که منی رومی انداخته شرح گشته است چنانکه سمعی که در وی بخون بوده باشد
چون وی را با آتش نهند و غنی که آن سمع در زهره است آتش که آخته شرح شود و چون منی مرد بعد از زوال خون مذکور را آخته گردد و دوباره از با خون مذکور
آخته بکشد کند از وی علق و در فرزند محال گردد و علق و در فرزند محال گردد و علق و در فرزند محال گردد و علق و در فرزند محال گردد و علق و در فرزند محال گردد
روی نماید فاکده ذکر عنیان یکم عنیان کرده می آید اگر منی مرد و خون جنین زن اندک باشد فرزند زید که از ایشان آید تیمور و استاده شود و اگر قتی که
آب منی کسی بخورد بعد تیمور استاده شود و آن جنین را بپزند آسکه و موه که چون گویند و بر زنی که در جنین گنده بوی باشد فرزند زید که از ایشان آید تیمور
تیمور و استاده گردد و اگر حرن او را بوی نچ از آن بوی تیمور بخورد و برسد بعد تیمورش استاده شود و در صورت حال آید و آن جنین ماسو کند یک بپزند
اگر جنین حوریت اندک باشد و منی و تخم آخته بود و در وقت مجامعت حل زن برود و دیگر باشد و دل مرد بر زنی دیگر بود فرزند زید که از ایشان آید تیمور
استاده نشود و آنکه خود را کایان نهد و چون خود را بکایان بعد بر زنی فاد شد زن توان تیمور و استاده شود و او را کایان یک بپزند و اگر وقت مجامعت
مرد و زن هر دو غلبه باشند و در وقت فرزند زید که از ایشان آید تیمور و استاده شود و او را کایان یک بپزند و اگر وقت مجامعت مرد و زن هر دو غلبه باشند و در وقت

و چون

در وقت خوردن و پاشیدن بدان مقدار وقت بماند و بشویند و باید دانست که تن مردم اگر چه بپزد بدن غذای اندک بالایش نیاید اما باطن دوی از بالایش بپزند
 مردمان که در تنه کف می دریا بخون حین نلانی می آمیزد و دان وقت هر غلطی که درین ماده غالب می باشد که ازین ماده وجود دارد و خاصیت همان غلطه در آن شخص است
 بود و این را بر کمر است مانند مردم باعتبار این خاصیت بجهت صفت اندیک صفت را خاصیت بادی است و دوم خاصیت بلغمی و سوم خاصیت صفراوی
 چهارم خاصیت باد و پنجم و ششم خاصیت لثه و هفتم خاصیت هر سه غلطه اکنون نشانهای این اقسام گشتنی آید
 کسی که خاصیت بادی بود کتک بسیار ماند و در سردی بسیار خوش نیاید و صورتش خوب نباشد و در دود و حاسد و بد کار باشد و بر سر و در و قفس و دش میل کند
 و پاشنهای او تر قهقهه خن و موی سر و ریش او اندک و خور و خشک باشند و غصه ناک بود و ناخن بدن از آن تیر و در دلدان بخاید و مقتل نباشد و دوی او پایدار
 بنور و شکر احسان کسی نشود و وجودش لاغر بود و در گهای اندام او ظاهر نماید و اندام او خشک خوش بود و در تن شتاب گوید و شتاب در رفتار باشد و در گوش
 کیجا نباشد و در خواب چنان بیند که بسوی آسمان میرود و در نظرش برقرار نبود و ملل بسیار می کردن خواهی و گاهی سخن یاده گوید و این چنین کس را از محتای باد که
 بسیار شود و کسی را که خاصیت لثه باشد و دوی بسیار آید و در پیش زشت باشد و نرم اندام و پرا اندام باشد و ناخن و چشم و دوی و کام و لب و زبان و کف دست
 کف پای او ملل بود اما صورت خوب است و چنانچه بر پیش اند دوی سر و ریش او بی احوال سفید شوند بسیار خواهر بود و گرمی او را خوش نیاید و بی احوال غصه کند و باو است
 نماید و در عمرش میانگی باشد و عاقل بود و سخن دیگری رد کرده سخن خودیش آوردن خواهد بود و کار نیک است و در خواب و در وقت بیدارگی آلوده آتش سوزناک
 برق و شتاب ثاقب بنگر و درش از کسی کند و نظم کسی را سبب ترس نکند و انگه اینکه نظم او بکار ندارد و با ایشان سخت درشت بود و انگه آن که نظم و
 تواضع او کند و ایشان متواضع و نرم باشد و کسی را که خاصیت کف بود رنگ او همچو رنگ کاه به یا گل نیلوفر قمری یا تنج هندی یا برگ نم ترنازه باشد و صورت
 خوب بود و بدین ار دل مردم مائل باشد و چیزهای شیرین را دوست دارد و خور و در تن شیرینی خواهد دید و کسی را ضائع نکند و بدی دیگران را تحمل کردن تواند
 و طبعش بر مال نباشد و مقتل و قوی دل داند و در مردم خوشنود و ادیری یا دوار و محبت او استوار بود و در پاید و دشمنی او نیز همچین باشد و چشمهایش سفید باشند
 و گوشه چشم او ملل بود و دوی سر و ریش او استوار و سیاه همچو زنبور سیاه که او را میجو تره گویند باشند و دویهای او باشند و عین بود و آوازش حیره مانند آواز
 رعد و قبل و شیر تر نه باشد و خواب او آسوده و حوضها که در آن سرخاب بجا باشند و در پیرامن آن آتشهای شالی بوند و برینده و اعضای او درست و
 نیک نمایند و نام او چرب باشد و در وقت ستوگون دندانها را بشویند و کشیدن تواند و نظم است و اوان و حرمت مادر و پدر بکار دارد و او را در معلوم ادراک و فکر نیک
 باشد و هر که چیزی را در آن خواهد بعد از آن بسیار بسیار و در سخن اندک حلاست و درست گوید و هر که خاصیت باد و پنجم باشد آثار هر دو در پید آید با هم برین قیاس
 خاصیت هر سه غلطه باشد آثار هر سه غلطه در وی ظاهر شوند و سوال چون حد و اهل که آن بی و خون حین است و خلطیک غالب باشد باید که آن ماده فاسد شود
 آنچه آثار غالب هر غلطه گفته شده است چگونه آید جواب این خلط غلط بعدی نمیداشد که بدان ماده چنین فاسد گردد و چنین صورت نهند و بلکه اندک است
 حاصل خواسته است که مردمان را بکلیات و کیفیات و مضائل مختلفه بآزیند تا بر آن در ماده و شخصی غلبه غلطی که آنان را ملائم آن شخص اند میدهد
 پس این غلبه موجب طاعت شخصی بر اوصاف مخصوصه بود و در موجب فساد و طاعتش چنانچه گرم در هر که خلقت او از دریم است و از دریم او را ضرری نیست و در
 بعضی گویند که خاصیت غلبه غلطه در دهم است بلکه خاصیت غلبه غلطی از عناصر کرم مردم مرکب از آن است است اگر در ماده غلبه غلطه بود و با حقیقت
 با و که در دهم شخص پیدا آید و اگر غلبه غلطی بود خاصیتهای غلبه لثه گفته شده اند و آن خاصیت غلبه غلطی است و از آن حادث گردند و اگر غلبه غلطی
 بود خاصیتهای غلبه لثه که در دهم گفته اند و آن خاصیت غلبه غلطی است و از آن حادث گردند و اگر غلبه غلطی بود و با حقیقت
 قاطع است که با شد و اگر غلبه غلطی باشد مردم پاک و پیرنگار و در دهم گفته است باشد و در دهم گفته است باشد و در دهم گفته است باشد و در دهم گفته است باشد
 طیب باب یک خاصیت ابدان شناخته علاج و مناسب آن که در دهم گفته است و در دهم گفته است و در دهم گفته است و در دهم گفته است و در دهم گفته است
 فصل با بپندی سر و شکم میانه مانند باد که منی مرد و خون حین نلانی که آمیخته مدغم قرار میگیرد و آنرا بپندی خرم و صفت نامند و این مرکب بقول حکمای هند

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بسیار مانده چنانچه از پیشانی شارب حتمی که از اندامی گویا حادث شود از جهت دفع آن شارب می نوشانند و این شارب خفیه و شارب است و در مصلحت مذکور
 لیکن رحمت مذکور را نازل میگردد چنانچه از اندامی که سبب اکثر حرکت بود رحمت او را بنمیدد حادثه خود را در آب شارب که در آن جمیع کربن و عینه و
 این فعلها نه ضد یا ملکی مذکور اند و نه ضد رحمت او را بنمیدد لیکن از رحمت را نازل میگردد و چون هر یکی از آنها در دو طعم و افحال و شربش نوعی است مجموع و انواع
 این هر سه ضرر می شود و اگر مرض مذکور را با دریا طعم یا با فعال مزاج حال آید و مرض زیاد شود و شربش را آن آب پستی را مانند در این طهر نیز رحمت معلوم
 می شود و صواب آن ندان که عام است منحصر بر پنج قسم که در آن شده است و این ششم ششمی میشود و چگونه آید جواب چون بداند یا به طعام یا با فعال مرض
 نیز رسد و مرض زیادت شود و از آن دار و دو طعم و فعل سبب مرض بود و در آن که خاص است باشد و در ستن مرض از آن آب پستی است
 شخصی بول فعل نمیکند و این فعلی بول احتمال دارد که از رحمت بر میو فعل باشد و احتمال دارد که از رحمت است در آن خون فعل بول
 کرده باشد و باشد پس نشانی این هر دو رحمت یکسان است طبیعت شخص مرض هر دو که در آن نتواند باید که از جهت مرضی که آن را غلبه و گمان معلوم
 کند علاج کند اگر فائده حاصل آید بدانند که همان مرض است و اگر فائده نشود و مرض زیادت گردد بدانند که مرض دوم است و تغییر است و عبارت است
 از مجموع کیفیت حدوث مرض و طریق آن و غلط فاسد که سبب است و مقدار آن خلط و غلبه عرض آن و محل فساد که در آن محل خلط مذکور است و
 مرض پیدا می آید و نوع شدن تغییر است بچند اعتبار است باعتبار عدد و نوع مرض که آنرا سگما می نامند چنانچه گویند که چهار مرتبه است نوع اند
 و تغییر است نیز چهار مرتبه است نوع است باعتبار غالب بودن عرض یک خلط یا دو یا سه یا باعتبار غالب بودن یک خلط یا دو یا سه چنان که از غلبه
 با کسی را تب حادث و با دریا مثلاً است و غرض شکی و سردی و سبکی میان این هر سه عرض با یکی غالب خواهد بود یا دو یا سه و چنان که غلبه
 یک خلط یا دو خلط یا سه خلط مرض حادث شود و باعتبار نوعی از غلبه مرض نوعی دیگر خواهد بود پس تغییر است بدین اعتبار نیز بر انواع بود و غلبه
 عرض خلط را و غلبه خلط را یکسان نامند باعتبار نوعی بودن مرض هر مرضی دیگر را که آنرا سرد یا آنرا گرم نامند و باعتبار تابع بودن مرض هر
 مرضی دیگر را که آنرا سرد یا آنرا گرم نامند و باعتبار نوعی بودن مرض هر مرضی دیگر را که آنرا سرد یا آنرا گرم نامند و باعتبار تابع بودن مرض هر
 در علامتهای حدوث رحمت بلغم که آنرا فور و فور و فور گویند موجود شده باشد و مرض سبب جمیع اسباب نوش حادث شده باشد و علامتهای مرض
 که آنرا فور و فور گویند پیدا شده باشد بدانند که مرض با قوت است و اگر چنین باشد بدانند که ضعیف است و قوت و ضعف و رحمت با قوت و ضعف
 طریق باید شناخت و باعتبار آن زمان چنانچه فصل غلبه کف است که فصل حادث شود قوی بود و کف در فصلی دیگر بود چنین قوی
 نباشد و چنانچه وقت فجر وقت غلبه کف است و وقت استوا وقت غلبه بلغم است و وقت غروب وقت غلبه باد است و وقت بول
 شب کف را غلبه است و در وقت اوسط بلغم و در وقت آخر بار و چنانچه از فصل خوردن طعام کف غالب میباشد و وقت عصر بلغم غالب است و
 و بعد عصر شدن باد غالب میگردد پس مرضی که باعتبار غلبه غلطی و در وقت حادث شود نوعی باشد و آنکه باعتبار غلبه غلطی و در وقت دیگر حادث شود
 نوعی دیگر باشد پس ناما بر سبب اعتبار زمان تغییر نوع گردد و باید دانست رحمت بدنی طبیعی هر نوع که باشد از سبب خلط فاسد حادث شود
 پس خلط فاسد و خلط سبب ششها و منافق و زمان و حرکت بسیار مانند آن زشت میشوند چنانکه بالای این تفصیل گفته شد مرض از مرضی دیگر نیز
 حادث میشود پس مرض اول زمان یعنی سبب مرض در مرضی باشد چنانچه از نا باکی که در وقت میباشد که وقت حادث میشود و گاهی از کثرت تب پیدا می آید
 و از تب و کثرت و در نیز حادث میشود و از تبی بوده رحمت او در وقت که نوعی از رحمت شکست ظاهر میگردد و از آن در وقت که اسهال پیدا می آید و از اسهال
 آن در وقت که حادث میشود و از کام سرفه پیدا می آید و از سرفه فصدائی اوج و گاهی به است و از سبب نقصانی از اجزای رحمت یا از جری پیدا می آید
 و نیز از مرضی که است چون می میشود و حتمی و دیگر آید و بعضی از رحمتها اند که چون دیگر رحمت پیدا می آید که خود در آن میگردند و در مرض دوم که
 میماند چنانچه از تب کثرت حادث میشود و تب نازل میگردد و کثرت باقی بماند و بعضی از مرض چنان که در مرض دیگر پیدا می آید و در مرض دیگر پیدا می آید

طیلس سنگ
 سبب بخت
 هاجر انگ
 سبب کس
 سبب کس
 سبب کس

کلیه فواید که در این کتاب بیان ترکیب بعضی رسا از طب است تا اگر از برای دفع تپهای مذکور گفته می آید سیاحت و گندک است سنگ مصری و زنج قوتی است سبز
 و سهاگ بر همه راپاک و سینه ساخته برابر بکیرند و با شیر برگ که لایه و زکریل کنند بعد در ده دیگ مس و اوی مذکور را بر پی یک گشت یا نیم گشت
 بچسباند و بالای اوی مذکور بر لوح نهاد و هر که در هر مقدار یک دیگ مذکور غالی مانده باشد بر یک بر کنند و بالای ریک مقدسی شالی نهند
 و یک مذکور بر یکدان داشته ته دیگ آتش کنند تا که شالی مذکور بر میان شده ناز کردند هر وقت که مرتب شود درین وقت آتش از ته دیگ
 دور کنند و دیگ مذکور را بر سر دیگدان سر دهند و آنگاه دیگ مذکور را فرو داده و کشاده دیگ از وی دور کرده و اوی مذکور که ته دیگ
 سخت شده مانده باشد تراشیده بستانند و باز در کمر انداخته و بار یک آس کرده و ظرف نرین یا همین یا در ظرف عاج یا کاج یا دیگر از قسم
 باشد در آن نگاه دارند و وقت احتیاج مقدار یک یا آنچه مقدار چهار حبس پیل در آن حق نموده و مخلوط ساخته بر برگ تنبول نهاده بر بعضی تب سنبات
 بدین مادی تب لرزه دفع گردد اگر سه روز متواتر بدین تب ناه که بعد بکیرند و باور روزی آید ازین نیز دفع شود و این رس را به سبب سیدت بختی
 رس نامند فوج و دیگر سیاحت پاک کرده و گندک پاک کرده و در صاف کرده هر چه برابر و برابر یا نیمه نیمه یا نوره و مقدار یا نیمه تر کشته گرفته سه روز
 کمر کنند و شیره ادرک می انداخته باشند چون مرتب شود و ظرف نرین یا همین یا هر چه صاف و پاکیزه باشد نگاه دارند و وقت حاجت مقدار
 یکمبه یا دو مبه یا شیر و صندبستی یا شیر و ادرک بخوراند ازین جمله انواع تب ناه و غیر ناه و تب انواع سنبات دفع گردد و این رس هاجر انگ
 نامند فوج و دیگر نیایی که از سنگ کشته باشند که کعبه و زنج طبعی و حصه و گندک نمی از سیاحت و نسل نمی از گندک بستانند جمله
 یکجا کرده با شیر و ادرک چهار باس کمر کنند بعد و اوی مذکور در دیگ بر پی نیم گشت ته دیگ بچسباند و بالای اوی مذکور بر لوح
 نهاده و هر که در هر مقدار یک دیگ را بر یک بر کنند و بالای ریک مذکور مقدسی شالی بدارند و بر یکدان نهاده و برین آتش کنند تا آنکه شالی مذکور
 بر میان گردد و بعد آتش از ته دیگ بر دیگ کشند و دیگ مذکور را بر سر دیگدان سر دهند و آنگاه و اوی مذکور از ته دیگ تراشیده بستانند
 و یکپاس کشیده و ادرک کمر کرده و ظرف نرین نگاه دارند و وقت حاجت مقدار دو مبه ازین دارو و حبه حق پیل گردانیده بر برگ تنبول نهاده
 بخورند ازین تب سنباتی که بالرزه بود دفع شود و از خوردن رس مذکور چون گرسنگی غالب شود و زنج سنبه بخوراند ازین رس باور نیم و نیمه
 که فاسد گشته باشد بتدل گردد و این رس با مال کیس رس نامند فوج و دیگر سیاحت پاک کرده و گندک صاف کرده و س کشته و تر کشته
 و تر پله و گندک و نسوت و جیره و تخم دانه و تخم کاج و سهاگ بر میان کرده و در سینه کرده هر چه مساوی بکیرند و مقدار یا نیمه یا پال شده کرده
 بستانند و جمله یا در کمر انداخته یکپاس کمر کنند تا آنچه که در و بعد یک تسقینه از شیر و زقوم بدینند و یک تسقینه از جوش دانن بدینند و بعد
 مقدار یکجان حبه یا غله بدینند و قندک تب نوباد باشد یکجان غله که خوردن و دهن تب مذکور نال گردد و نیز در شکم و گوار و پند روگ و بواسیر
 و سنگینی و جبرن و منالین دارد و یک و نیمه و سنگی شکم انواع علت شکم دفع گردد و این رس را بد یا دهر رس نامند فوج و دیگر سیاحت
 صاف کرده و در سینه کرده و گندک پاک شده و پیل در از پیل گرد و تخم او سنگن هر چه برابر گرفته چار باس یا نیمه برگ و تخم و کمر کنند برین تب
 مرتب شود نگاه دارند و مقدار یکجان حبه یا غله بستانند و بالای اوی مذکور ازین رس یا نیمه یا پال شده و اوی مذکور از ته دیگ تراشیده بستانند
 انداخته بوشانند ازین تب سنبات فی الحال دفع گردد اگر گرسنگی بهم رسد زنج رسال که کمنه بود نیمه با جفرا ت ماده گاو و مصری سوده انداخته
 بخوراند و اگر بخوردن این رس مذکور برین مذکور را گرمی اوی و در شکم تاب سرد و با نام او رند و با مر کرده بالای او بدارند و مرده بچسباند
 و باور ساند و دیگر تدبیرهای سر کمار بندان یا به سبب سبب بختی یا به سبب سبب نامند فوج و دیگر یا در سیاحت صاف کرده و باور یا به سبب کمار سبب
 جوا کمار و ساجی و سهاگ و هر چه زنج نمک یعنی نمک سنگ و سبب و در یاد نمک و یاد نمک کلمه یعنی نمک شور و کمر کنند بعد و باز در ظرف
 و سندی و انگور هر چه برابر گرفته و این هر سه را علی شیره و سبب او که سخت نموده و بار یک ساخته ازین بوبه با سر لوش بستانند و درین بوبه

پس طوطی را بر چوبک باشد به بندین گرانی خود در مرغ کرده و اسفند قوی در میان گند و بر طعم پیداید و بر اسفند مرغ و مرغ تپ مذکور ناس
 روغنهای که در افق تپ اند مفید است فوج و دیگر گل لعل از آن کینه و آلودگی مساوی گرفته و بر کشتن اس کنند و مقدار گرم کرده و جبین مرضی مذکور طاعت کنند
 ازین تپ که بعد و سر باشد مرغ و فوج و دیگر آلودگی و سنگ و روغن کینه اطلان ماده کا و اس کرده و مینی مرضی مذکور ناس به بندین نازده
 و دیگر فوج و دیگر لعل و بر یا و صندل و کلیمه حله مساوی گرفته و جو کوب کرده و جوشانند و در شیر ماده کا و انداخته و نوشانند ازین تپ
 مذکور مرغ شود فوج و دیگر پندل اس کرده و بانگ کینه آمیخته و باغ ساخته و لبسانند ازین تپ که از تپ مذکور آید دفع شود فوج و دیگر باد بخان در
 شب جوشانده و باران در وقت صبح پوست دور کرده باشد بخور آنند ازین تپ بخاری که رفته باشد با آید فوج و دیگر اگر تپ کینه هر سه غلط مرضی
 ناقص بود تخصیص بخور و میان اینها سخت کم بود و غلبه شکی و تا پاک بسیار باشد و آن حال شیر ماده کا و با گوشت و جوشانند بخور بافتن آید
 اگر جبین تپ بود به بندین ناس و اگر بخور بزرگ و شیر مذکور جوشانده و به بندین ناس و در سفره و در پهلوی تپ که با تپ باشد حمله دفع
 شود و در وقت بخور شیر ماده کا و نازده است که دارد و تا یک برای بخور تعیین کرده اند هشت چند آن حمله دارد و تا شیر و بستانند و چهار چند ازین
 شیر آب چاه انداخته و بجای که در جوشانند چون تمام آب سوخته شود و در فاضل با نازده بجز کرده و جوشانند و در حمله که در بخور شیر افتد و به بندین ناس
 معلوم باید کرد فوج و دیگر شکر و روغن ماده کا و وسندی و خربا و آلودگی مساوی گرفته و جو کوب کرده و شیر ماده کا و با کوبک باشد جوشانند و سر د
 کرده و مقدار می شمشیر انداخته و جوشانند ازین تپ و شکی و تا پاک دفع گردد فوج و دیگر خا خشک و بر یا و آلودگی خور و وسندی و رفته کینه حمله مساوی
 گرفته و جو کوب کرده آب نازده چهار چند باشد جوشانند و در مرضی مذکور را جوشانند ازین تپ که بول و غایط و باد و اسفند مرغ و فوج و دیگر
 نسبت پیل و در از و بهار و تر پیل و شکر تری مساوی گرفته و شیر جوشانده و جوشانند ازین اسهال شود و تپ و تا پاک و شکی و در و شکم و گران و جود
 دفع گردد فوج و دیگر مغز پیل و فوج و شیر جوشانده و جوشانند ازین تپ که با در و شکم باشد فی الحال دفع گردد فوج و دیگر لعل و در و آلودگی و شکی
 و جوانسه و تر پیل و بول حمله مساوی گرفته و جوشانده و جوشانند ازین تپ کینه و تپ پات نال شود و هر مرضی که سبب تپ لاغر شده باشد
 او معالجتی و اسهال نباید کرد و اگر خلاصه غایط که شش بخور ماده است بیرون افتد شیر را بطریقیکه بخور گفته شده است بخور جوشانند و با حقه
 که از آن در بدن گویند بکشد ازین غایط بیرون افتد و اگر تپ رفته باشد و در مرضی نازده می طعام نبود و اندام گران باشد آن مرضی را در و سندی
 به بندین تپ مذکور خورد و نکند و نازده می طعام و گران اندام برود و اگر صاحب تپ با جود خشک شده باشد و از سبب تپ با در و آلودگی و در و شکم
 بخور که اخلاط فاسد را باعث دل آرد چنانچه کلیانک کمر و کفیل کمر تپ جوشانند فوج و دیگر صیدل گوشت خروس جوان بی تخوان گرفته
 و در آبی که شانزده حصه باشد جوشانند چون یک حصه با نازده بخور بستانند بعد کثاتی خورد و کلان و کا کاسینک و کنار و کلنتی و بهارنگی و آلودگی
 و کجور و بهارنگی و لاد و بهارنگی و بزرگ حله صیدل و هر چه مساوی گرفته و جو کوب کرده و هشت چند آب انداخته و جوشانند تا آنکه یک حصه با نازده
 مذکور بکشد پس این هر دو جوش مذکور را در روغن ماده کا و انداخته و شش چند روغن مذکور شیر ماده کا و در آن نیز انداخته و بعد پوست و زیت کزبان
 و بجزیل خورد که هر دو چهار حصه از روغن باشند آب اس کرده و حین تر ساخته و در آن نازده و با شش نرم به بندین ناس بخور شود و در آلودگی و جود
 اسکا فصل و وقت شفاست مرضی مذکور را مقدار که ملائم طبیعت آنند جوشانند چون روغن مذکور هم شود و اگر سنگی ظاهر شود و بهر حال نفسانی بخور
 بخور ازین روغن هر مرضی که سبب مرضی رفته و در خشک و ضعیف شده باشد و بشدن گیر و در دست و در سفره و کینه و دیگر فوج و دیگر
 مغز و زیت و سنگ و فنجانی اندام و اگر سنگی از فنی پیدا آید و ازین روغن افزونی حسابست نیز دفع شود و در مرضی معتدل حاصل آید بلاغرا
 فری که در اندام این روغن را به بندین کت کمر تپ نامید فوج و دیگر نازده و کلوی و آلودگی و بعد و بهارنگی و جوانسه حمله مساوی گرفته
 و جو کوب کرده کا و به سار و در روغن ماده کا و در برابر کا و به مذکور باشد انداخته و به بندین ناس و جوشانند از روغن مذکور شیر ماده کا و نیز از نازده

و در فوج جود بکشد

و در فوج جود بکشد

و نسیب هندی جمله است که با غساله برنج آس کنند و در آن شعله انداخته بنوشانند ازین ایتسار خوبی که با دره باشد دفع گردد فووح دیگر ملشی و مغز بل خام برابر گرفته
 و آس کرده و آب انداخته و جامه بپز کرده و در آن شعله انداخته بعد از سنج برنج و تسال نیز مخلوط ساخته بنوشانند همین فائده دهد فووح دیگر
 پوست سنج کنار و شتی با غساله برنج آس کرده و جامه بپز نموده و در آن شعله انداخته بنوشانند ازین ایتسار فی الحال بسته گردد فووح دیگر سنج کنار و شتی
 و از جن و جاس و فوحر و دخت سالی و سلیس پوست سنج هر یکی ازین درختان مساوی بگیرند و با غساله برنج آس کرده و جامه بپز نموده و در آن شعله
 و شعله انداخته بنوشانند همین فائده دهد و اگر جوش از سیمه دارد و باستاند و در آن برنج و یا منگ انداخته بپزند و شام ساخته بدیند همین فائده دهد
 فووح دیگر خیز یکین گل سیل بر چسبیده می باشد مقدار است که گویند جو کوب کرده بپوشانند و جوش مذکور را جامه بپز کرده بنوشانند و هنگام شب
 و شام بخورند و وقت صبح مقدار سنج ملشی و شعله در آن انداخته بنوشانند همین دفع دهد و اگر مرض ایتساری را که ایتسار است گفته شده باشد
 و کتبت و غلبه باد و در شکم نموده و شکمش غوا سائل خوا نقض باشد باید که مرض مذکور را شیر که در آن سه چندان انداخته بنوشانند تا آنکه
 آب سوخته شیر خالص بماند این شکم را بر کرده بنوشانند که شیر نگیرد برای مرض مذکور مثل آب حیاست از آنکه آنچه غلبه خلط باقی مانده باشد از شیر مذکور
 دفع شود و اگر روغن پخته که سهل شنبه بنوشانند اسهال کنان همین دفع رساند و اگر مرض ایتساری را بخون با غایط آخته پیش از اسهال یا بعد از
 بیفتد و در شکم نموده و در وقت چنان بود و باشد که بپزد و بپزد باید که شکر و زنجبیل و درختان شیرین و در آن جوش ماده گاو بپزند و در آن شعله
 و شعله انداخته بنوشانند سبخت فائده دهد فووح دیگر در بلدی سلیس و در دست هندی واک و اندر جو کوبی جمله مساوی گرفته بدان روغن بپزند و در شام
 که از برنج گفته و تسال باشد مقداری ازین روغن انداخته بنوشانند ایتسار سپائی فی الحال دفع شود و اگر وجود مرض گران باشد و ملشی
 بود از آنی که نماند در موافق و مفید دانند و اگر خلط بسیار غلبه کرده باشد و خلط مذکور سخته باشد شکم مرض منقبض بود باید که در او با یکدیگر بول فاسد
 با صلاح آرند و صاف گردانند روغن ستور بپزند و بدان اول آخته که او را استجواب گویند بکنند بعد از آن حقه که او را انباس بست گویند باید که در
 و اگر غایط مرض قریق همچو آب روان گردد و مقعدش بر وزن افتد و بول روان نشود و کمزش در دکت باید که با ششای شیرین و ترش روغن ماده گاو
 و باروغن کنج بپزند و بدان حقه که او را انباس بست گویند بکنند و اگر مرض ایتساری را از خوردن اطعمه تلخه افزا غلبه تلخه پیدا گشته و مقعدش سخته
 بدیدارد در آن حال باید که جوش دارد و با یکدیگر ملشی بخورند و بر مقعدش بریزند و هم بدین دارد و با حقه انباس بست بطریقیکه در فصل حقه گفته خواهد شد
 نیز بکنند و چون از شکم مرض مذکور اندک اندک خون کرات با در برون افتد و با در شکم سبته شود او را تدریج حقه که سبته آزا سیمه بست گویند
 باید کرد و در او با یکدیگر بدان روغن کنج بجهت این نوع حقه بپزند اینست بسیارند کتیبه و سبل و سجارنگی و بنه جنگلی و انا و جوتی و جوانه و مسک
 پستان و سنبل و صخرات بدین دارد و با روغن کنج بپزند و بدان حقه که سبته آزا سیمه بست گویند و در او با حقه انباس بست بطریقیکه در فصل حقه گفته خواهد شد
 که در مقعدش روغن کنج که مخلوط کرده بچکانند ازین عمل سستی و در مقعد اکل گردد و برای مرض ایتساری باید که سر و ن و تهنون و کشائی خورد
 و کشائی بزرگ و باریک و غلظت خاک و بل خام و باری و سندی و کشنی برابر گرفته و آس کرده در ششای طعام یا پیش از طعام و بعد از طعام بخورند
 این عمل در جمیع انواع ایتسار سبخت و نافرست و کنج نیز آس کرده بدیند و جوش منگ نیز بدیند فووح دیگر بجهت دفع ایتسار خوبی بسیارند و با
 مذکور و با کن را آس کرده و شیرین باندانته بپوشانند و شعله در روغن ستور انداخته بنوشانند ازین ایتسار مذکور دفع گردد و اگر از شیر مذکور حقه ساخته و
 چاب زده و مسکه کشیده خوردن دهند یا در روغن آن بنوشانند همین دفع دهد فووح دیگر پوست دخت چار و پوست دخت سالی و پار و سیل
 و سادلن جمله امساوی گرفته و با شیر آس کرده و در آن شعله انداخته بنوشانند همین فائده رساند و دیگر ملشی و شکر و لود و دودی و کلیمه را
 مساوی گرفته و با شیر آس کرده و شعله انداخته بنوشانند همین فائده رساند و دیگر مجیبه و کلیمه و لود و پدما که گفته و کونین و سبل و در بخاری جمله را
 مساوی گرفته و با شیر آس کرده بنوشانند همین فائده دهد فووح دیگر شکر و سبل و لود و مجیبه و ملشی و کنج یا حله امساوی گرفته و با شیر بپز

چندین

چندین انباس بست

نوشانند باد چش مسندی باقی جمله دویذ مذکور را آس کرده انداخته و مقداری شنبه و شکر نیز مخلوط ساخته و اولی که طبع مریض مذکور بلبلسانند و این
 ایتسار نوعی که باشد دفع گردد و بتجسس ایتسار با کفانی احوال نائل گردانند و بشک این رس مالو کناخته رس گویند نوع دیگر سنگریز و
 سماگ بویل درانه جمله آتش گرفته و شیر و موخه بکودن کمرل کرده و بارند و مقداری کجیجه بخت دفع ایتسار بخورند و بالای او پوست کراواند و چوب
 گرفته و حین باریک ساخته و باشد آینه مقدار بخوراند ازین جمله انواع ایتسار که خواه از یک خلط خواه دو خلط خواه از سه خلط باشد دفع گردد
 و این را بهشت آنند بهیرون نامند نوع دیگر سیاه پاک کرده یک حصه کنند کفایت کرده و دو حصه گرفته و سه در و شیر و پنج حصه سه روز کمرل
 کنند بویل گردد و سماگ بریان کرده و زهر شده کرده و غیر هر یکی بولدن سیاه مذکور باید گرفت و بولدن این جمله دویذ مخم و متوره بستانند و جمله یا کجا
 کرده باشد بهیرون یا کجا کمرل باید کرد و مقدار و گمان حبه را گوی بستاند در سایه خشک گردانند پس مریضی که با قوت باشد در او را یکجان غلظه هر روز
 با بار یا چش بیل بخوراند ازین ایتسار با دوی دفع گردد و اگر مریض مذکور را سنگی بمهرسد برنج پخته با خجرات ماده کا و بخوراند و این را بهند
 هماکنک سندر رس نامند نوع دیگر سیاه پخته و گندک پخته و دو درم و طلای کشته یک درم جمله یا کجا کرده باب حصه نیمت روز تسقیه بدید
 و خشک ساخته در میان گود یا که آنداز خالی و صاف کرده باشد و آند و سماگ بریان کرده راعل نموده دیان گود یا را حبه بعد از بارند و سفال
 گله در یک سفال برگ تبدیل نواز کنند و گودیهای مذکور بران بدارند و بالا گودیهای مذکور نیز برگ تبدیل داشته و سفال بالا او پوسته و کل حکمت
 گرفته و در کفند و خشک ساخته بارند پس مقدار یک که گوی بکارند و بالا این خبر مذکور یا کجا کشتی نماده کیمیت بدید چون سه و دو یک پاس کمرل
 کرده و در ظرف زین یا بچین نگاه دارند و مقدار چهار حبه رس مذکور باشد آینه بخوراند و بالا آن پوست برنج بریار او و بویل و سندی بویل و
 هر مهر بر آب آس کرده باروشن کا و باروشن کج و شنبه و آینه و اولی که ساخته مقداری مناسب بلبلسانند ازین نیز ایتسار که از غلبه هر سه خلط باشد دفع
 گردد و هر نوع که ایتسار باشد بر کوزال گردد و چون مریض مذکور غذا طلبد برنج کمنه پخته با خجرات ماده کا و یا با شوربا گوشت بزاج خوردن دهند
 لغایت مفید باد و این را بهند و یکس رس نامند نوع دیگر سیاه پخته و گندک پخته کرده و دو حصه بهر کشته چار حصه نماید یا کجا کرده با
 روغن تلخ چار پاس کمرل کرده و دویذی نوزند و کجی خبر کرده چهار پاس آتش دهند چون خود در گرد و بکشد بعد از بارند و سماج و سماگ
 و هر قریح نمک و زهر شده و سندی بویل درانه بویل گردد و بزنگ و میده و زهره جمله آتسای گرفته و آس کرده هر مقدار یک و دو یا مذکور بولند و
 این عارضه یا نیز همان مقدار رسته و دان انداخته یا نیز نند کمرل کنند تا که جمله کذات گردند پس نگاه دارند و مقدار چهار حبه یا شش حبه یا کم یا زیاد
 بخوراند ازین ایتسار که با تب و سنگریزی بود دفع گردد اگر چه بالا این انبان و دیگر نهند زیرا که همین دارو که با دوی آینه اند بجا ای انبان است
 و این را بهند کاران ساگر رس گویند نوع دیگر سیاه یک درم و زهر کشته یک درم و شش کشته یک درم و کیمیت سه درم و موچرس سه درم و
 کجا کرده باشد بهیرون یا کجا کمرل باید کرد و مقدار و گمان حبه را گوی بستاند در سایه خشک گردانند پس مریضی که با قوت باشد در او را یکجان غلظه هر روز
 و دو درم زهره باب آس کرده و مقدار شکر تری بدان انداخته بدید ازین هر ایتساری که با تب یا غیر تب بود دفع گردد و این را بهند
 چند درم با دوی رس گویند و اولی که طبع مریض مذکور بلبلسانند و این را بهند
 مرض مذکور بهر آنکه چون شخصی را دانهای ایتسار یا بعد از آن یا بی آنکه او را زهرست ایتسار باشد که سنگی آید شود و شخصی مذکور غذای مریض
 خود و بدین سبب غلطی از اخلاط غلبه کرده که سنگی را زهرست گردانند و بواسطه آن کلا شیمی که محافظه و مساکت نموده است و از آنکه بهیرو نامند و شربت
 زهرست سنگریزی که آنرا کتری گویند پیدا آید و شخصی مذکور آنچه خورد و بنفرت آنکه ستم شده باشد یا هضم شده گاهی تنگ و گاهی غلیظ با دوی بد باشد و
 در کرات مرآت از شکش سائل گردد و این مریض بر چهار نوع است یکی آنکه زیاد باشد و دو آنکه از لخته و سوم آنکه از لخته و چهارم آنکه از غلبه
 هر سه خلط باشد و علامات این مرض که پیش از حد و شش پیدا آیند و از او پوپ ریب این مرض نامند آنست که مریض مذکور را آتشک زیاد شود

دکناخته رس

ماکنک سندر رس

سنگریز

سنگریز

فصل چهارم در مرض سنگریزی

خارج از طاعت بود و چنانچه کشیدان کمان زودتر و کما حسن عبادت است از خوردن طعام گاهی زیاد و گاهی کم از مقدار از خوردن و وقت و غیر وقت
طاعت بعد از وقت رحمت مذکور یعنی چهار چیز مذکور است که اول آن یکی از یک روز و دو سه روز کما حسن هر سه غذا فاسد میگردد و مخصوصا کف که غلبه آن
از دیگر غذاها زیاد میشود و از آن منافذ خلاصه طعام سست میشود و خلاصه طعام در تمام اندام سست نمیشود و از عدم سست خلاصه مذکور خون نقصان
یابد و از نقصان خون گوشت و از نقصان گوشت چربی و از نقصان چربی از نقصان چربی از نقصان استخوان و از نقصان استخوان از نقصان منی و از نقصان منی از
نقصان منی از ج نقصان منی پذیرد و رحمت مذکور پیدا میگردد و یا آنکه از کثرت جماع منی نقصان شود و از نقصان منی منی از نقصان منی از نقصان منی از
چربی و از نقصان چربی گوشت و از نقصان گوشت خون سس کم میگردد و رحمت مذکور پیدا میگردد و عکس است این مرض که پیش از حادث پیدا میشود
که دم پیدا آید و نام در وقت رکعت از کس بران افتد و کام شک گردید و منی آید و نقصان پذیرد و منی که همچون سیاهی خوردن روغانی پس بر فتنه پندار
پیدا شود و چشمها سفید شوند و رحمت خوردن گوشت بسیار شده و غلبت زمان شصت شبی بسیار شود و اگر چهره منی مذکور را منی نقصان شده است
و در بعضی مذکور در خواب بزنج و اگر کس از زنده و طاعت و شستن و طولی خود را سوار نماید آب حوضها و حوضها را خشک و درختان جنگل را سوزان و خشک
و خواب بیدار و علامت این مرض که بعد از وقت پیدا آید است که در پهلوی رکعت در و بسیار نیز دو رکعت دست بکف پای سوزش مثل آتش پیدا آید و در
از تب که پیش از آن پیدا میگردد و چگونگی حادث گردد و اگر در این رحمت غلبه با زیاد بود و علامتش است که از او خلق تباه شود و در پهلوی رکعت بسیار شود
و درین هر دو گفته انقباض پیدا آید و اگر غلبه با زیاد بود و تب و پاک بسیار شود و اسهال بود و خوی یا خون افتد و اگر غلبه با فتنه افزون باشد و سوزش
شود و از زنده بر طعام نباشد و سوزش پیدا آید و اگر در این مذکور هر چند که علامات غلبه بر سر غلبه اند و باشند یا از علامت آن سوزش و تب و سوزش
پهلوی و تبای آواز خلق و از آن طعام و تب که آن شش اند و نبض از مجرای تب و سوزش و افتادن خونی مخلوط بخون که این سه اند و در فتنه و فتنه
و بعضی سخت کم افتاده باشد و نبض مذکور را در او بود و اگر با وجود این علامات قوت و در بعضی سخت نقصان پذیرفته باشد و با وجود این در بعضی سست
بسیار خورد و روز بروز لاغر شود و ششها را با ششها و تن او آساید و اگر از این علامت در او شمرند و در بعضی ششها پیدا شود و فتنه و تب و سوزش و سوزش
فوقی از رحمت دست او را پیدا آید و منی بسیار کند و منی با ششها از این علامت و علامت برای بعضی مذکور باید کرد که حواس خمس و کثرتش بر جای باشد
و فتنه بود و در گفته طبیب شمس از رحمت مذکور از بسیار جماع کردن و از بسیاری اندوه و از میری و مانده گشتن بر و کردن و از سبب بسیار و از لادن از غلبه
ضعف جراحات و جنگلی و در قیدین درون سینه شود علامات هر یکی از این طوطی مذکور گشتنی آید بدانکه اگر از کثرت جماع این رحمت حادث شود و
نشانیهای نقصان منی که بالا گفته شد است پیدا آید و از نقصان منی دیگر و یا تا نیربتر شیب کم گردند و از تمام بعضی مذکور زنده و خشک گردد و اگر از
اندوه بود و وجود سست گردد و غلبه بخور باشد و دم بسیار آید و نشانیهای نقصان منی دیگر هم علامات باجروک که از کثرت جماع حادث میگردد و پیدا
آید و اگر سبب هر حادث شود و بعضی مذکور را اگر در حرکت و کار کردن نتواند و باز در و از طعام نکند و از طاعتش مانند آواز یکدنگ باشد که سست آید
و فتنه و طاعتش سست شود و غلبه مذکور را اگر کثرت مرآت انداختن خواهد بود چیزی بیرون زنیقه اندام که آن باشد و هیچ چیز خوش نیاید و آب از دهن بیرون آید
شود و نام خشک گردد و بعضی فتنه و حواس خمس نقصان شوند و اگر رحمت مذکور از بسیار لادن علامت حادث شود و ششها سست گردد و در بعضی ششها
در شست خوش گردد و اگر شود و در بعضی چیز و کما خشک شوند و اگر از دور کردن و کما قوت رحمت مذکور پیدا آید و کثرت نشانیهای باجروک که از
بسیار لادن مانده شود باشد و علامات آن در رحمت جز قیدین سینه تیر باشد و اگر از جراحات یا جنگلی خون بسیار شود و بعضی مذکور را در بسیار باشد و
طعام مذکور خورد و باجروک مذکور را پیدا آید و او را با ششها و اگر سبب قیدین درون سینه جماع چنانچه کشیدن کمان زودتر و کما حسن عبادت است از خوردن
و کثرتی گرفتن باز و زودتر از خوردن و از بلندی انتهای گرفتن سوزش و سوزش و کما رحمت که از زنده کردن و بسیار فتنه و بسیار فتنه
کردن و بسیار فتنه و زدن کردن و بسیار جماع کردن و خوردن طعام خشک مذکور و از این کارها کردن رحمت باجروک که از آن رحمت است که

تند خورند خوانند و ادغام نموده خوانند و این را بهشت کپور و چوران نامند فو و دیگر سبب جوز و بیه و بنگ و بجه و ونگ و کج و ناله و ستر و سنجی و
 صندل و قندیل و زیره سیاه و زبدیه و کافور و آمله و فلفلین و بنساجین و سنج و بترنج و دانه الایچی و خرد و گیسو هر یکی نیم درم و بنگ هفت پل و بقدر حبه دار و پاشل
 بیا نیز در دست که روزینه خوردن و بهند این سر فروق و روشه نقصان گرسنگی و عجز و علتای باد و نفخ دفع شود و این معجون را چاینا و چوران نامند
 فو و دیگر که اگر سینه که از این و اسکنده و ناله و بیکرمول و گلابی و حبه استسا که گرفته و حبه از بک تالیسا و چوران که قبل ازین مسطر شده است بجا کرد
 آن کنند و بارشون سق و شمش بلبیا مانند ازین را جروک دفع شود و این معجون را سکه کا و چوران گویند فو و دیگر شیرین و جوش بانسه و غم و گلو که
 و کشکی استان و دران روغن ماده کا و باندا زنده و اسکنده و گشت کای و مارچون و پیل و از زنگول و پاپ پتر و سندی و بیکرمول و هر یک استسا که گرفته
 و آب آس کرده نیز اندازند و نیز چون بخت شود مقدار روزینه بخورند ازین را جروک بر بک و زائل گردد و این روغن را بانسا و کهرت نامند فو و دیگر
 بر باد و سران و بلای که کند و آمله هر یک استسا که گرفته بچشانند و جوش نکند و را در روغن ماده کا و باندا زنده و نیز در بک و کهرت سنگ تابا آس کرده
 اندازند و نیز چون بخت شود نگاه دارند ازین روغن ناس و بهند این روغن بابا و کهرت گویند سبب خرازان خرمای و هر یکی و پل و و بهال و پیل دراز
 روغن کا و بخت بخورند ازین سبب فنادگی گلو و سر و در و در و جروک دفع شوند و این روغن را که جویا و کهرت گویند فو و دیگر دانه الایچی و خرد و
 اجود و زیره و سا و جوب که هر یک سا و جوب نیم و آس و سا و جوب سیال و بنگ و بلاد و ججه و سندی و فلفلین و موتعه و اره و هر یک ابرابر گرفته و جوب
 کرده بچشانند و جوش نکند و بستاند ازین جوش مقدار یک کهرت مقدار یک سبب روغن ماده کا و انداخته نیز چون بخت شود مقدار سبب پل و شکری
 سفید و جوش پل سبب بنساجین و در و جند از روغن مذکور و در غرض ان انداخته و مخلوط ساخته نگاه دارند و روزینه چهار یک پل بیا ساند و با آن
 شیر ماده کا و بنده بستاند ازین دار و قندیل و ججه و زیره و سنا و سبب غلط دفع شود و در دست با جروک و در دست اندام و بهکند و برود و در خوردن روغن کور
 از سبب چیز بیه و شتر و طریست اگر این دار و درام خوردند و در دست چیز از نکهند و این روغن استسا که ابله منته که کهرت نامند فو و دیگر جویا و قندیل
 و سندی و و طریست و دانه انار و کنا و آمله هر یکی سه گان هم و کشکی و بنگ و سنج و هر یکی یک نیم و صد یک عدد پیل دراز که در دست باشد
 و در صد عدد پیل گرد و بکند و آس کرده و دران مقدار چهل شست درم شکر سیب اندازند و چوران سازند و مقدار روزینه خوردن و بهند ازین و کن
 زبان صاف شود و دران دفع رسد و در شک طعم پیدا آید و در حمدنای دل و بیه و در و پیل و دسمال و دفع شک و در و سبب و بیه و سندی و سبب دفع گردد
 و این را بهشت جویا که کما و چوران گویند فو و دیگر گلابی و کلین و سنج و خرد و بیه و بانسه از هر یکی ده پل بیا نیز و جوب کرده و در ججه
 آب بچشانند چون بخت شود و روغن که یک سبب باشد اندازند و پیل دراز و صندل و پل و بلاد و آس و بیه و پتر و جرایه و ترایان و
 نیلو و قمری که کلا و کب و میشود و موتعه و اند و ججه و سندی و کشکی و جلا ساق و بترنج و سنج بانسه هر یک شکان درم بکند و آب آس کرده نیز اندازند
 و چایچ از روغن مذکور و نیز بیا بکند و نیز چون بخت شود نگاه دارند و مقدار روزینه بخورند ازین را جروک که قوی باشد و کهرت که از
 غلبه هر سه غلط شده و در و فر و لاغری که از سبب جراحت شده و با باشد و تا پاک دفع گردد و این روغن را اهر و کهرت گویند فو و دیگر
 جویا و پل و آمله و اند و ججه و بیکرمول و کشکی خور و در و کهرت و بیه و پتر و نیلو و قمری که کلامای او کب و میا باشد و نیم آمله و ترایان و جوا نسا
 و پیل دراز و هر یک استسا که گرفته و آب آس کرده و در روغن ماده کا و باندا زنده و نیز چون بخت شود نگاه دارند و روزینه خوردن و بهند ازین و ججه
 عله تا میکان از جروک حاصرت گردیده باشد بلی دفع شوند و این را جوتیا و کهرت نامند فو و دیگر گشت بروجان مقدار صندل و در دست
 آب انداخته بچشانند چون بخت شود و روغن که یک سبب باشد و روغن ماده کا و باندا زنده و و بیه و و میا و ججه و آب آس که کولی و کهرت که کولی
 هر یکی یکان پل گرفته و آب آس کرده نیز اندازند و آب آس نرم نیز چون بخت شود و در و ججه و جوتیا صاف کرده بستاند و نگاه مقدار شست
 پل مصری و جاپل شمش و ملان انداخته و مخلوط ساخته نگاه دارند و بخت صبح مقدار یک پل خوردن و بهند ازین را جروک که ججه شست

چ

پس در این وجه و گوشتی که مثل بهشت می باشد هر یکی بجان ملی می رسد و هر چه بگردد و در یک بهشت چندین حلقه ها باشد مانند
 بجز شانه چون چهارم حصه بماند چون مذکور شد بجا می آید بستانند نگاه این خوش را با جوش سابق مدعی اند و در مدخل قند کینه انداخته جلا
 کنند پس در جلا که مذکور شد در مدخل خام دیگر باید از دست پس یک سینه غش کا و یک سینه غش کینه انداخته در یک مذکور شد نرم کنند
 تا آنکه طباب مذکور غلظت گردد و قابل اراده بیدار شده باشد و در وقت که سروده باشد در شانزده بل شمع فاصل شست بل
 سحر طبل در از بان آنجسته و غلظت گردانیده نگاه دارند و در مدخل غلظت ازین جلا که کی درین طباب خوردن سنده اگر این دانه را یکاه بخوراند که شربت
 تن لال گردد و اگر دانه تازه تر خوردن چهارم از ششم نیز دفع گردد و نظر بسیار تیز شود و اگر تازه سینه سینه است اگر چه دران نمی نشست باشد و اگر گشتان
 دست و پانزده شده باشد دفع گردد و اگر تازه سینه سینه است اگر چه دران نمی نشست باشد و اگر گشتان
 بی وقت شسته باشد بانیس که در دند که اندام دفع شود و بی است گردد و اگر تازه سینه سینه است اگر چه دران نمی نشست باشد و اگر گشتان
 ازین سینه در مدخل و در سینه بجان ملی می رسد و در وقت که سروده باشد در شانزده بل شمع فاصل شست بل
 که در سینه در مدخل و در سینه بجان ملی می رسد و در وقت که سروده باشد در شانزده بل شمع فاصل شست بل
 سحر طبل در از بان آنجسته و غلظت گردانیده نگاه دارند و در مدخل غلظت ازین جلا که کی درین طباب خوردن سنده اگر این دانه را یکاه بخوراند که شربت
 تن لال گردد و اگر دانه تازه تر خوردن چهارم از ششم نیز دفع گردد و نظر بسیار تیز شود و اگر تازه سینه سینه است اگر چه دران نمی نشست باشد و اگر گشتان
 دست و پانزده شده باشد دفع گردد و اگر تازه سینه سینه است اگر چه دران نمی نشست باشد و اگر گشتان
 بی وقت شسته باشد بانیس که در دند که اندام دفع شود و بی است گردد و اگر تازه سینه سینه است اگر چه دران نمی نشست باشد و اگر گشتان
 ازین سینه در مدخل و در سینه بجان ملی می رسد و در وقت که سروده باشد در شانزده بل شمع فاصل شست بل
 که در سینه در مدخل و در سینه بجان ملی می رسد و در وقت که سروده باشد در شانزده بل شمع فاصل شست بل

نسخه

فصل دوم در بیان علل و اسباب

کشفایابی یکی از بر سر خطه دوران بوند و باید دانست که این مرض بغیر غلبه هر سر خطه نباشد لیکن میلان خاطر هر کفالب شبا مرض مذکور را بسوی آن بت
کنند چنانچه اگر کفالب شبا با بدانی و اگر تله غالب بود که تمام سر خطه غالب باشد بنشینات تدابیر گویند و نشانی بر دست که کام با غلبه شده
و اندام گردان و دین بی مزه گردد و در غایت بر طعم نباشد و تشنگی روزند و آب آید و در سردی و در کاه تشنگی شود و در بول و غایب بستر و در طعم است و با این
نست که تشنگی قطع گردد و وقتی که در روع و تپا پا شود علامت نهیم است که دل و تمام معده و کبد از این بیلان گردد و روع در نال آید و بیخود
وقتی حب و در سردی و تپا پا که نیز حار است که در روع و غایت نهیم است که دل و تمام معده و کبد از این بیلان گردد و روع در نال آید و بیخود
لب در زین تشنگی یافتند از لب تریش کم شود و در پیش چنان نماید که با که از این روع چرب کرده اند آنکس به روع و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
و یا سبز یا زرد گردد و در چشمهاش محل شوند و کما که در پیش او در دله و در دوران سر حار شود و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
بدان که اگر زحمت درانی از سبب غلبه با و حار شود و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
بنوشانند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
بنوشانند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
چون در شراب نماند بنوشانند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
صحت یابد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
بنوشانند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
فلاخین آس که در شراب نماند بنوشانند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
این نوع را فله جرب بنوشانند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
جوش کلتی شمد انداخته بنوشانند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
و پس گرد بر کبی نیم حار بنوشانند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
و باید دانست که اگر زحمت مذکور درانی از علاجه ای مذکور در نال نگردد باید که قدری شیر بنوشانند و از شراب قدری کم کنند و هر روزی از
شیر قدری زیاد کنند و در آب تریج کم گردانند تا آنکه شراب بکلی رها گردد و زحمت مذکور در نال شود و لیکن اگر زحمت مذکور از غلبه طبع باشد
باید که اولاً فیض راقی و فاقه بکنان چون بماند که غلط بلغم کم افزاوه است و در جود فیض سبک گشته است آگاه شیر بنوشانند و در تریج مذکور
زیاده که در فاقه و در جود فیض سبک گشته است آگاه شیر بنوشانند و در تریج مذکور
باوی بار کرده و فیض را بلیسانند و این جمله از زحمتهای شراب بکلی دفع شوند و فوج و دیگر حباب و نمک یاه و انگور و سندی و جوانی بر سر
تسک و گبرند و آس کنند و این سخن را با شیر و تریج مذکور و تشنگی گردانند و در شراب نماند بنوشانند و از زحمتهای شراب
خلاص یابد و فوج و دیگر تریج مذکور در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
یابد بشرط آنکه در پیغمبر باشد و فوج و دیگر تریج مذکور در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه
گرفته و آس کرده بر اندام مرض مذکور بماند و حار باشد و اگر تشنگی و در نال و تشنگی و در نال و زبانش سیاه

مهم دوم در علاج مرض مذکور

و این زحمات از جن کرون با و از این و از خون و غایب شدن اشیای سخت و خشک و از خنده و قهقهه با و از دست بلند شدن خانه آمدن با غلبه از بزرگان بر سر
کرون و از کج غلبه با و با فاسد گشته پیدای آورد این نوع را اردت گویند و علت آن این مرض که پیش از حدوث پیدای آید نیست که مویهای اندام
ایستاده شوند و سر بلند و چشمها یکی گین شوند و اگر غمها بسیار آید و چون محسوس است که از زحمات مذکور عادت خواهد شد که اگر در دوران محل در پیدای چنانکه تجلی
سوزنا میشود و در آنجا نای زخمندان و گمهای گردان گرفته شود و اگر بعضی مذکور درین مرض الاغری و کم زود شود بلکه چشم بر چشم ندان تواند و سخن را
با گشت گویند علاج نیکو و در و لا و لا و لا و اگر این زحمات تا سلسل باز زیدین سر بسیار بد هر گرد و از بزرگو و یکی از غمتهای با و می زحمتی است که آن را
که در پستی گویند و در شکم با و نیز مانند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد و پیدای پاشنه پایا که آنرا کند را گویند و آمده زحمت مذکور را
پیدای میکند و از این لان و ساق پای بکار گردند و بسیار در کند و یکی از غمتهای با و زحمتی است که آنرا قیو اچی گویند و طریق حدوث وی نیست
که با و فاسد و پیدای پاشنه زحمت مذکور را پیدای گردان و این مرض و تناسل بکار گردانند و در کند و یکی از غمتهای با و می زحمتی است
که آنرا جافوه و کز و شک نامند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد که در دوران فاسد پاشنه باشد و فاسد آمده زحمت مذکور را پیدای
آورد و از این و از فاسد که در شکل شغال باشد با و بسیار پیدای و یکی از غمتهای با و می زحمتی است که آنرا کج نامند و طریق حدوث وی نیست
که با و فاسد و در آمده و جاف و پیدای بزرگ را از ان بکار است و جب که آنرا کند را گویند کشیده و فاسد گردانیده زحمت مذکور را پیدای آورد و از این
پای بکار شود و یکی از غمتهای با و زحمتی است که آنرا سکه که پیش از کز و پیدای طریق حدوث وی نیست که با و فاسد و در آمده و جاف و پیدای
پیدای بزرگ را از ان هر دو پای که آنرا کند را گویند کشیده و فاسد گردانیده زحمت مذکور را پیدای آورد و از این زحمت هر دو پای بکار گردند و یکی از
زحمتی با و می زحمتی است که آنرا کلاسی کج گویند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد شده و پیدای و آمده و فاسد است گردانیده
زحمت مذکور را پیدای آورد و از این و در ان شدن پایا که در دوران فاسد پاشنه باشد و فاسد آمده زحمت مذکور را پیدای آورد و از این
که آنرا بات کنند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد و در شالنگ آمده زحمت مذکور را پیدای آورد و از این مرض چون در وقت ان
شدن پا کج افتد و در دوران پیدای و یکی از غمتهای با و زحمتی است که آنرا با و واه گویند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد و در و از
لخته فاسد و خون فاسد یافته و کف پای و آمده و در و زحمت مذکور را پیدای گردانند و از این و در وقت در ان شدن و کف پای زیاد و
سوزش پدید آید و یکی از غمتهای با و می زحمتی است که آنرا یاد هر کج گویند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد و در و زحمت فاسد یافته باشد و در
پای و آمده زحمت مذکور را پیدای گردانند و از این پای که گرد و واه گاهی همان حالتی پیدای چنانچه در دوران آمدن سنگ زو و زحمت پیدای شود
و یکی از غمتهای با و می زحمتی است که آنرا او با یک گویند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد و در و زحمت فاسد یافته باشد و در و زحمت فاسد
آنخل را خشک متوض ساخته و گردانیده و در ان در پیدای آورده زحمت مذکور را پیدای سازد و از این و در گمهای و پیدای محل مذکور در پیدای شود
و یکی از غمتهای با و زحمتی است که آنرا زحمت با و هر کج گویند و طریق حدوث وی نیست که تنها با و فاسد و یا با و فاسد که در و زحمت فاسد
یافته باشد و معام گوش که آن محل سمع است و آمده زحمت مذکور را پیدای آورد و از این زحمت کلام کسی و از ضعیف شنود و شود و یکی از غمتهای با و
گشت که آنرا سمکساک گویند و یکی از غمتهای با و می زحمتی است که آنرا گد گویند و یکی از غمتهای با و می زحمتی است که آنرا جمن گویند
و طریق حدوث این سه نوع که با و فاسد و یا با و فاسد که در و زحمت فاسد یافته باشد و در مجرای صورت و آمده و از پشته گردانیده و امر من مذکور را
پیدای و یکی از غمتهای با و می زحمتی است که آنرا کزن سول گویند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد و گوش و آمده زحمت مذکور را پیدای آورد
و از این و در ان گوش در پیدای و از ان زخمندان و بنا گوش و گردن و در حیان در کند گویا که آنرا کسی شکند و یکی از غمتهای با و می زحمتی
ست که آنرا قونی گویند و طریق حدوث وی نیست که با و فاسد و محل جمل و فاسد و آمده زحمت مذکور را پیدای آورد و از این و در و محل مذکور

[illegible]

بتساوی بسته و اس کرده بر شنگه سخت کنند ازین نوع مذکور نیز دفع شود و بصورت دفع این نوع ریختن بر سر باشد که آنرا آب مخلوط ساخته بودند و به آن
نیشتکه که از آب شکر آمیخته باشند و با جوش نکرده و پاکین مطلقا کردن بطن ماده کا و که از اسحق تر جوش این کن بخته باشند بجای باید بست شنگی مذکور را بچون
مکوبه پاکین بایست نوع دیگر بصورت دفع نوع غنی اس کنند و نسبت پید و بهاد و نسوت که چنین لعل باشد و به باد سیلکه هر چه است که بسته با
بول ماده کا و بساند بر شنگه مذکور سخت کنند نوع دیگر نسوت و اگر تری و حفره و اس نوع بخته با لود و بهاد و جویته و انوره و حله است که بسته و بهاد یک
کرده بر شنگه سخت کنند نوع دیگر و بهاد پاکین از آب یکس کرده بر شنگه سخت کنند و جوش این کن بصورت دفع شنگه این نوع و غنی که آن را
بسیق تر و جوش این کن بخته باشند بصورت ملا کردن بجای باید بست اکنون چند علاج بصورت دفع رحمت مذکور از طبع حنا کن گفته اند بهر آنکه اگر
مرض مذکور بترن میانی و شنگه بایست یا بخوان بود یا یک که اگر در شک آب یکس کرده و پیش را بنوشانند و قی بکنان نافع آید نوع دیگر ببول و
پیل حلاز و برگ غم هر چه از آب یکس کرده و نوشانید و قی بکنان نافع آید نوع دیگر جوش سنبل و ملتی و غم و اندر بچو معلول را نوشانید و قی بکنان
نفع مرض مذکور که از غلبه بلغم باشد نافع آید نوع دیگر جوش اندر جود تر امان و انکور و بیلید و بیلید نوشانید و قی بکنان در دفع نوعی که از بلغم باشد نافع
آید نوع دیگر جوش ببول و غم و پیل حلاز و سنبل سبب این که در مرض مذکور نافع آید نوع دیگر جوش سبب این که در مرض مذکور نافع آید نوع دیگر جوش سبب
رغون تور شکر یا بر ماده کا و آمیخته و پیش را بنوشانند تا اسهال شود و ازین بسیار نفع حاصل آید نوع دیگر جوش نوحه و غم و ببول و صندل گل و بنور
قری و کاسه ستر که با هر دو نوحه و پیش را بنوشانند در دفع حله انواع سبب نافع آید نوع دیگر جوش جوانه و بهاد و گوی و شکر بسته و باوندان بسته
و از شک یا بر نوحه و سبب نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید
ماده کا و آمیخته و پیش را بنوشانند در دفع حله انواع سبب نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید
جميع انواع سبب نافع آید نوع دیگر جوش سبب نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید
نافع آید و اگر چنین تر جوش این ماده کا و بنور نوحه و معلول را بخواند و از اندام مطلقا کنند فائده مذکور حاصل شود و این را کنند و از اشتک گویند
نوع دیگر جوش برگ ببول و غم و صندل و گل بنور نوحه و قری مرض را بنوشانند در دفع حله انواع سبب نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید نوع دیگر جوش نافع آید
مرض را بنوشانند در دفع نوحه و سبب نافع آید و اگر شکم مرض اگر آن باشد ستر حله نافع آید و در مرض مذکور در دست و یا پا بود و چون از غلبه باد
باشد و در خون بکشانید و اگر سبب ملائم فصد شکر عمل فصد بکارند و نیز نافع آید نوع دیگر راسن و ملتی را باب جفرا ت آن کنند و با رغن تور
آمیخته بر شنگه سبب سخت کنند و این نوعی که از غلبه باد باشد دفع شود نوع دیگر بر پاک و ملتی و حله کسیر کاکولی و صندل و گل بنور نوحه هر چه
تساوی بسته و پاکین کرده بر شنگه سبب سخت کنند ازین نوعی که از غلبه بلغم باشد دفع شود نوع دیگر از بسیار سبب و یک کنگ و طما نچه و سبب
بر سبب ملا کنند در دفع سبب بلغم نفع رساند نوع دیگر پوست و خشت از ان و کاک و یک هر چه است که بسته و پاکین کرده بر شنگه سخت کنند
ازین سبب آماس دفع شوند و خون و بلغم فاصلا که گردد نوع دیگر برنج شالی سال و در ابله هر دو است که بسته و پاکین کرده و با رغن تور آمیخته
بر شنگه سخت کنند و دفع نوعی که از غلبه بلغم باشد نافع آید نوع دیگر برنج نفع در جوب و دله و کوحه و ملتی و چو و صندل و کاک و الاهی و با الاهی
تساوی بسته و پاکین کرده و با رغن تور آمیخته بر شنگه سبب سخت کنند ازین سبب آماس دفع شوند و این را ساسانک گویند
نوع دیگر بنج نیل و بنج و بنج و سوال ازین جمله هر چه پوست و دستان و بار یکس کرده و با رغن تور آمیخته بر شنگه سخت کنند و دفع
نوع نفع نافع آید نوع دیگر رشک عدس و کنگ و نوحه و جویستان و از ان پوست و در کوبند و متساوی گرفته و پاکین کرده بر سبب
سخت کنند و دفع شنگه مرض مذکور نافع شود نوع دیگر بر باد و کاشک و بیلید و کوز و بیلید و برگ نیل و فرشته واری هر چه است که بسته و پاکین
اس کرده بر شنگی سخت کنند ازین که نوحه و سبب دفع شوند نوع دیگر و سبب تر از ان کید و برگ پوست را ببول و رغن کعبه بنور و ملا کنند

باینده و آن است که در گلو آسانی طویل تر قلع پیدا کند و گلو را سوزاند و چنانکه سبب آن غذا و خلق فاسد و در این نوع لاد است مریض از این البت باک
 آورد و حدوث این از غلبه بلغم بود و قلع پیدا کرد و آن است که در گلو آسانی با درد و سوز پیدا آید و ملاک عملهای خطرناک چنان بود که گویا که آن را
 می برند و حدوث این از غلبه باد و بلغم باشد و علاج این غلبه است و در تمام یک بر مریض بدان است که در گلو آسانی که در قلع و سوز است اگر آن
 با تپاکی و سوزش و غارش حادث گردد و سخت تر شود و حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و خون باشد و یا از سوز و یا برین مذکورین بدان است که آسانی بلند
 گردد و گلو با سوزش و سختی بسیار و قوی حادث گردد و حدوث این از غلبه بلغم و خون بود و اگر با سوزنا و خون سوزنا و باد و سوز و در چنان کند گویا که آن را
 خشک کنند یا در آن سوزنا میخلانند و در آن سوزنا که سوزنا گویند و آن است که در گلو سوزنا و قلع گشت فاسد و یا از سوزنا بود و در آن سوزنا که گشت
 فاسد بود و گلو را سوزنا و در آن سوزنا که سوزنا گویند و آن است که در غلبه بلغم و سوزنا و در این لاد است فی الحال مریض از این ملاک گردد
 و سوزنا و در آن است که در گلو گوی سوزنا آمده بر آید و سوزنا بود و در آن که در حدوث این از غلبه بلغم و خون باشد و این بغیر بلغم
 با است آهن نازل نشود و چنانکه در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 غلبه بلغم و سوزنا بود و در این باشد و یا از سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 بر مریض آید و با تب باشد و حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 شود و قلع و سوزنا و در این باشد و یا از سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 گلو را در حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 و با سوزش و در حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 نماید و حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 و برین طبع حادث شود و چنانکه در گلو که در آن سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 بعضی فعل و بعضی زرد پیدا آید و بعضی آن تنگ بودند و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 کنند و در حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 پیدا آید و بعضی آن تنگ شد و بعضی مر آن نوع را قسم دوم گویند و در حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 لب پیدا کند برای دفع مریض لب که از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 شود نوع و دیگر بهایهای سالون عمل بنام کنند و این نیز مریض مذکور دفع شود نوع و دیگر عمل ناری سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 سیمق و سوزنا و در حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 نیز بکار بندند و بعضی دفع مریض لب که از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 ملخ اند بکار بندند و بعضی دفع مریض لب که از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 گول بکار بندند نوع و دیگر سوزنا و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 بلغمی دفع شود و بعضی دفع مریض لب که از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 که از آن حدان گردد بکار بندند و بعضی دفع مریض لب که از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 دفع سوزنا و بعضی دفع مریض لب که از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا
 با ناز و در حدوث این از غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا و در تمام یک بر مریض بدان است که در غلبه بلغم و سوزنا

قسم دوم و علاج زخمهای مذکور

فصل پنجم در امراض + قسم اول در علامات

امراض را با برآوردن دفع امراض مذکور که از غلبه بلغم و باد باشد نافع آید فوج و دیگر شیره ادرک باشد و تخم و در گوش بجا کنند و در گوش دفع شود
فوج و دیگر سندی و دیگر مول و مل و در امراض آس کرده و باقی در گوش کعبه تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
هر نوعی که باشد دفع شود و در گوش اگر چه درینه بود زلال گردد و باید دانست که کبی گوش چون پیرا گوشت را حادث شود یا سخت و درینه بود بد و زلال
نگردد علما بحسبت امراض نرینه گوش بحسبت دفع بر نرینه سمج تر از آن تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
بیشتر در گوش تور و در گوش کعبه و سبب و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
از آن مجید و کعبه و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
کنند و بحسبت دفع نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
یکجا کرده و بزرگ گوش طلا کنند و فاسد و در فوج و دیگر شیره برگ انبلوره و برگ جویون و لفرک را با بار بزرگ گوش طلا کنند ازین نیز استنکاف
شود و بحسبت دفع بر نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
فوج و دیگر سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
در بزرگ گوش طلا کنند ازین برهمنی دفع شود و نرینه گوش کشاده گردد و اگر بزرگ گوش سبب بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
فوج و دیگر سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
آماس و در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
روغن کعبه باران طلا کنند و بعد از سوم روز فقیله را بکشند و فقیله دیگر که بقدر فقیله اول باشد با نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
شود و در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
نرینه گوش بزرگ و در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
کعبه بار بزرگ گوش طلا کنند ازین در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
حفات سازند و از آن مسکه بیرون آرند و بزرگ گوش طلا کنند ازین نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
و تاب گوش است جالوران آبی روغن کعبه بار بزرگ گوش طلا کنند و در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
به بنداند و بحسبت سفال باران بکشند و اگر بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
با بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
و ادله علم با تصدق فصل پنجم در امراض نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
امراض مذکور که بر آنکه امراض نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
مسدود گردد و گاهی خشک شود و گاهی نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
و ذکر آن مختصر است و در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
بطریق بهتر مفهومی شود و در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
که با دود کام و گلیست از بلغم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش
آنکه از آن اساک نامند و آن است که در نرینه سمج تر از آن تا بستر و کعبه و تخم و بلغم و باد باشد نافع آید و اگر مرض این را تا یک ماه بخورد و در گوش

پنجمت نامند و آن نیست که جنبه گاه یک است شوند و آنان مرض یک گشتادون و برهم زدن نتواند و حدوث این از غلبه باد باشد و لا و است
شانزدوم است و آنرا یک گونیدان نیست که طرف باطن را که در داخل راصم حادث گردد و در دو دو کند و لیکن از آن مرض را سخت بقدری روی نماید و این از
غلبه هر سه غلط حادث شود و در اندر پیرست و سختی هم با نیکویی نامند و آن نیست که در یک طایفه ای نرم و چنانکه بر آید و با غارش و در دو تا پاک و در
و این لا و است و در پی هم با سوننا بر گونیدان نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
حادث شوند و لا و است و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
با غارش و در دو و حدوث این از غلبه با نیکو باشد و در اندر پیرست و سختی هم با نیکویی نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
ششمی غنیمت و این از غلبه هر سه غلط حادث شود و در اندر پیرست و سختی هم با نیکویی نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
در طرف باطن یک بر آید و این با معرفت پر و ال نامند و در این مردم را بقیه کامل میشود و چون آنها را بکنند در اثر شود و باز بر آید و این از غلبه خون
مرض چشم زیاد آورده است یکی با نیکو گونیدان نیست که غلط فاسد یک آمده و آنرا که در آن جنای که در کنار طوط دیده و مال گرد و در آن بکنند
از آن دیده خراشید و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
و باز در من از جوار مرض چشم هر سه غلط دیده حادث گردد یکی با نیکو گونیدان نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
و این از غلبه هر سه غلط فاسد شود و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
گرد و حدوث این از غلبه با نیکو باشد و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
بزرگ گردد و حدوث این از غلبه با نیکو باشد و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
حادث شود و این از غلبه هر سه غلط حادث شود و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
و این از غلبه هر سه غلط فاسد گردد و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
حادث گردد و این از غلبه با نیکو باشد و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
مر قع بود و حدوث این از غلبه با نیکو باشد و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
ماهی گیر با یکدیگر شبک دیده شوند و این از غلبه با نیکو باشد و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
سپید که نازک و گاه گرفته باشند و حدوث این از غلبه با نیکو باشد و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
سپید چشم و آن که سخت و مقدور قع باشند و حدوث این از غلبه با نیکو باشد و در دو و در پی هم با کپسین نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
جمله از چشم و سیاهی حیدر حادث شوند یکی با نیکو گونیدان نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
که آنرا سوزان بخارا نیده کرده اند و آنان یک گونیدان نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون
غایر نماید و قریب محل بینائی بود و آن بسیار سائل نباشد گاه باشد که بداند آن گردد و اگر سخت غایر نماید و آنرا که گشت فاسد بر آید و آنرا
پوشیده باشد و آنرا که نزدیک یا چشم بود و قتل باشد و آنرا که قریب بینائی چشم بود و چنانچه که بینائی نقصانی پیدا آید و آنرا که تا دو پاره چشم سرت
کرده باشد یا طرافش عمل بلند و میاناش عمل نباشد و یا آنکه در بین باشد لا و است و طبیعت شاید که نزدیک این نرود و علامات که از آن معلوم
شود که نقطه مذکور تا دو پاره سرت کرده است آنست که نقطه مذکور در قتل مقادیر اندک منکاش با نیکو میگردد اگر نقطه مذکور رنگ بر قدری بود
تیر لا و باشد و درم ابرن سکه نامند و آن نیست که در یک طایفه ای با نیکو باشد و با پاک باشد هر بار که بریده شوند باز بر آید و این از غلبه خون

و سائید و مجود کرده باشند بجا که در چشم کشند این هر دو مرض مذکورین دفع گردند فوج دیگر گل کیتیه باشد بود چشم مرض بکشند صحت یابند و دیگر
تخم کوخراش کرده و با شمس چشمت چشم مرض بکشند صحت یابد فوج دیگر گل کوزه گل آسوک گل سال گل انزک گل پرنیک گل نیکه تر سب
قوی و نیک پیل دوازده بلیله و آمله حله اعتساک و بار یک کس کنند و باشد آتخته درونی نیز نگاه دارند و چشم مرض بکشند هر دو مرض مذکورین دفع
شوند فوج دیگر شایه گل جمن گل انزک و نیک را با یک کس کرده و باشد و درون آتخته غلوه کرده نگاه دارند و سائید و چشم مرض بکشند ازین
شب کوی حله کوی دفع شود فوج دیگر زیره گل نیلوفر سب و قوی دیگر و باب یک کس کرده و جلز با یک کس کرده غلوه ساخته و بارند و سائید
و چشم مرض بکشند ازین شب کوی و در کوی دفع شود فوج دیگر سوت و با سب و حن گیر و آب شیر و گین ماده گا و و شمشیر و برگ آمله تر کنند و
خشک گردانند و سوخت سائید و بارند و چشم مرض بکشند ازین روز کوی دفع شود فوج دیگر سر سب و با سب با تلخه ماهی رود و تر کنند و بعد
خشک نموده و آس کرده و چشم مرض بکشند ازین روز کوی دفع شود فوج دیگر گل کمار و ملتی و در ابله و دود و سوت حله بر آس کرده و باشد و کیتیه
و چشم کشند ازین روز کوی دفع شود فوج دیگر سر و نک و نیک و پیل دوازده و نیک حله با بول بر آس کنند و فسیله کرده و بارند و سائید و چشم مرض
بکشند ازین شب کوی دفع شود فوج دیگر صابون و چشم مرض بکشند شب کوی دفع شود فوج دیگر جری و درون و جلز ازان بر و حن نیک
سنگ پیل و دوازده شمشیر و آمله را یکجا کرده و بچشاند و در و چشم سائید و نگاه دارند و چشم مرض بکشند ازین شب کوی دفع شود
فوج دیگر نیک و پیل دوازده و نیک و در و آس و جلز با باب جلز بر آس کرده و چشم مرض بکشند ازین شب کوی دفع شود فوج دیگر
جلز و سوسمار خشک کنند و حن پیل و از زمان انانند و جلز و نیک و در کوی دفع شود و چشم مرض بکشند ازین شب کوی دفع شود
ازین شب کوی دفع شود و اگر بجای جلز و سوسمار جلز و بستان و دران حن نیک و در آند و بنزد و در و چشم مرض بکشند ازین شب کوی دفع شود
شب کوی دفع شود فوج دیگر سب و جلز و از استان بچش بریان کرده و با نیک و در و چشم مرض بکشند ازین شب کوی دفع شود
فوج دیگر سر و نک و نیک و پیل دوازده و نیک حله بر آس کرده و چشم مرض بکشند ازین روز کوی دفع شود فوج دیگر سر و نک و نیک و پیل
و ساندل حله با باب جلز با یک کس کرده و بری بنند و سائید و چشم مرض بکشند ازین روز کوی دفع شود و چشم مرض بکشند ازین روز کوی دفع شود
نرا که از نا تا مادام و اما کنند از ام شوند و ترک دو و در کنند و چون خلط فاسد که مورت فاسد که در برده اول یادوم باشد باید که اولاً بقصد خون کشند
و درین حال عمل بقصد خون نیست و چون خلط فاسد تا پرده سوم سرایت کرده باشد عمل بقصد و درین نوع بود و درین امر من چون مرض از
غالبه باد باشد و غن بلیله و شایه یا ده کا و آتخته بنوشان تا اسهال شود و چون مرض از غلبه تلخه باشد یا از غلبه خون بود و درین صورت که آنرا به حن تر
و جوش تر بلیله بنوشان تا اسهال شود و چون مرض از غلبه تلخه باشد یا از غلبه خون بود و درین صورت که آنرا به حن تر
و اسهال بکنان و چون مرض از غلبه بهر غلبه بود و غن کجدا به حن تر و جوش بنوشان تا اسهال شود و درین امر من را درین
هر نوع که باشد و غن تر که کند که آردا و آند آنرا ناخسته بنوشان و چشم بکشند فاعل آید و درین صورت که آنرا به حن تر و جوش تر بلیله بنوشان
بنوشانند و درین صورت که آنرا به حن تر از ان منید با سبب که سخته باشند نیز بنوشان آن درین مرض نافع است و چون مرض تر از غلبه باد باشد
مرض با حن تر بلیله یا درون کجدا به حن تر و جوش بنوشان و درین امر من را درین صورت که آنرا به حن تر و جوش بنوشان
ناعل آید و درین صورت که آنرا به حن تر از ان منید با سبب که سخته باشند نیز بنوشان آن درین مرض نافع است و چون مرض تر از غلبه باد باشد
بنزد و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند
بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند
استانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند و درین مرض بچکانند

[illegible]

فصل شصت و دوم در مرض چشمان و حمل اول و مستقر مرض که در قیوم علاج و حست نه که فصل شصت و دوم در و زوین کردن و بر حواس و حقیق آن بایکبار که فاسد گشته باشد

[illegible]

مردین بر زمین اندازند تا یکسان نشویند اگر زهر آلوده خوابد بود از آن آواز طراغ خواب برآید چنانکه چون نمک بر آتش اندازند آواز طراغ اودان بخیزد و نیز
شعاع زباد آتش آن برنگ برهای گردن طراوس خوابد بود و برای آتخان طعام زهر آلوده و طریقیهای دیگر نیز اندکی نیست که چون آنرا میش مرغانی آتش
اگر رسند بوز باندازند بسوی آن نگرند و چشم بر آنان بگردانند و در وقت که بزرگه نیست که آنرا چوبک گیند چون آنرا بیدنی اسحال بمیرد و در وقت نیست
که چون طعام زهر آلوده میش نظر بریند که آنرا کوی گویند باشد اگر درین هنگام آواز کند و آوازش متغیر گردد و چهارم نیست که بدین طعام زهر آلوده بز
مست گردد و پنجم نیست که بدین طعام زهر آلوده طراوس خوش شود و ششم نیست که بدین آن شاکر و طوطی آواز برآرد و هفتم نیست که بدین طعام زهر آلوده
بطباز و یا راز و غطراب آرد و هشتم نیست که بدین آن بهنگ راج آواز چنان کند که با کوراشکستگی و وزن پیش آورده است و نهم نیست که بدین آن
از چشمهای مبتلا رقاها سائل گردند و دهم نیست که بدین آن یوز برگردد و بادشاه را که این حیوانات و طویر را دشتن فرماید و نیز بریدن سجا طعام زهر آلوده
سینه و در کند و بیست و یکم که بدین آن بگردد و اگر شخصی را از رسیدن سجا طعام زهر آلوده این عوارض حادث گشته باشد باید که کوه و هر چه در
آس کرده و باشد آتخته و شیش کشتن و دومی آتش بچکانند و صندل و سرس و زرد چوبک آس کرده بر سرش سخت کنند و صندل را با آب سیاه
برسیند آتش طراکند و نیز بر آوردن دست و طعام زهر آلوده سوزش پیدا شود و ناخزناهی بوسیده شده ریزید و اگر شخصی بدین عارضه مبتلا
گردد باید که کلیس و برهمنی و سوماتا و یا بول آس کرده بر دست و پایا سخت کنند و پشیمان طعام زهر آلوده زبان سخت همچون سنگ گردد چنانکه زهر
طعمه بدین دریافت شود و سوزش و در کند و گفت از دهنش آید و در چنان شخصی بدین عارضه مبتلا گردد باید که در دهنش که بویست دفع آثار سجا طعام
زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و علاجهای که بویست دفع آن زهر که سداک آلوده کرده و در شود و آن مغز قریب گفته خواهد شد نیز بکار بندند و بر رسیدن
در مقامی که آنرا آسای گمانی و یا قیاس و بهوشی و از فحاشی و فتوحان سس قابل آید و میبای اندام استاده شود و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که
کدوی تلخ بچ کند و در مقابل آس کرده و با عسلانه ریخ یا ادرغ و یا اجزات آتخته و نوشانید و قی بکنانند و بر رسیدن زهر و مقامی که آنرا کبسه است
گویند سوزش و تشنگی و بهوشی و فتوحان سس و انتفاخ شکم با و زید آید و رنگ اندام سیاه گردد و چون شخصی بدین مبتلا شود باید که تخم بیل یا کس
و بارغ و سحر و آتخته نوشانید و قی و اسهال بکنانند و دومی که با آس کرده باشد اجزات آتخته نوشان و بخله و گشتن زهر بشی مانع چنانچه
و شراب قاب طعامی گوناگون و کف حبابان سپا آید و عکس و دیر نشود و اگر دیر نشود خوب کاهمی دیده نشود و باید و عکس در نظر آید و به مخلوط
گشتن زهر بگوشت سخته و قوی و سبب زهر آتش متغیر گردد و همچو پیشه نماید و بخله و گشتن زهر بدی طعام بوی و رنگ زهر آتش متغیر گردد و در آوردن
زهر و بزبوه سخته میوه مذکور بوسید و در آوردن زهر و غلام میوه مذکور سخته گردد و بگردن سواک که آنرا زهر آلوده باشند گوشت سخته و دندان زبان
لب با آسند و چون شخصی بدین مبتلا گردد باید که گل دماوی و هلیله و تخم حبل آس کرده و باشد آتخته بر محل آس سخت کنند آس ناکل گردد
فوغ و دیگر پوست و دشت حبلان یا پوست و دشت سرس یا پوست سمنها کور آس کنند و باشد آتخته بر محل آس سخت کنند آس ناکل گردد
فوغ و دیگر پوست سنج انگور آس کنند و باشد آتخته بر محل آس سخت کنند آس ناکل گردد و بگردن زبان تراش که آنرا کسی به زهر آلوده کرده باشد
نیز زبان و لب با آسند و چون شخصی بدین مبتلا شود علاجهای که بویست دفع آن زهر که سداک آلوده باشد گفته شده اند بکار بندند و به طراک و دندان
که آنرا زهر آلوده باشند چرم بطرقه و در کند و سخته شود و آتایش اعلان بچکد و دخی اعلان دندان شود و گوشت بطرقه و دخی که زهر آلوده شود و غلیظ
لنج و برنگ گردد و چون طراک دران چنین دخی مبتلا گردد باید که آب زهر سارا تراش بریزند بعد صندل و تگر و کوه و نسبی که آس کرده
بر انداختن سخت کنند و سوماتا و کلهی ماسپند و سبیل و گل نیل و شمس و جبول و تجر آس کرده و با بر بول ماده گاو آتخته نوشان و سمیت یا
بجبل کردن آب که زهر آتخته باشد و مالیدن صندل و پوشیدن جامه خواب کردن بر جامه خواب و پوشیدن اسکو که آنرا زهر آلوده باشند
آثار دخی که طراک دران زهر بوزید پیدا آیند و چون شخصی بدین مبتلا گردد علاجهای مایع اثر زهر که آنرا بر دخی آلوده باشند بکار بندند و بگردن شانه

که آنرا کسی زهر آلوده باشد سرود کند و روی کاس بر زنده ماه صام و میوه چشم و گوش و بینی خون نعل گردد و در سر و اندامی سخن کند که گره دار باشد. دوا شود
و چون شخص بدین مبتلا گردد باید که گل سیاه را با تلخ زای و شویو که بد با روغنیت و جلالی چند پست بدین مذهب و بر روغن خوبا کرده بر سر خست کنند و صحت
یابد و فوج و دیگر چوش تربله یا جوش و ساسانی شایه سر کین با بر سر طلا کنند ازین صحت شود با دافن روغن در سر با گل یا کنجا به با آنکه دیر در خادان خود
و بستن دستا بر آن که اینها زهر آلوده باشند تا آنکه بگردن شانه زهر آلوده بوندید بکنند و برای دفع آن علاجه ای که صحبت دفع زهر شانه گفته شده اند که
بندند و ببالیدن البته زهر آلوده بر سر و گریه سیاه گردد و مانند خارها که بر ساق ناله و قمری بوند بر روی حادث گردند و آنرا روغن زهر آلوده که آنرا بر اندام
طلا کنند زهر آلوده و چون شخص بدین مبتلا گردد باید که آنرا روغن توت شمش کجا کرده بنوشانند و صندل با روغن سعنو یا تخمه بر روی صحت کنند و صحت
یابد و فوج و دیگر دود و می و مصلتی و دبارنگی و میج که هر چه سپید آس کرده بنوشانند ازین نیز صحت شود و بسیار شدن بر مرکب که بر پشت آن زهر آلوده
باشد و سرین و بر روغن و روغنیتین آنها حادث گردد و از آن آرایش چنانچه روغن و زرداب بکشد و مرکب استنش زهر آلوده باشد بقیه گردد و روغنیت
مصل دامن شود و کف از روغن نعل گردد و چون کسی بر این چنین مرکب بنویسند و در کعبه ای که در آن زهر آلوده باشد و روغن زهر آلوده که آنرا روغن
آلوده باشند بکار بندند برای مرکب نیز همین علاجه بکنند و بجا بکنند و در روغن زهر آلوده که آنرا کسی باز زهر آلوده باشد ازین و گوش و چشم و خون بر درون
آید و سرود کند و کف از روغن نعل گردد و فتور و حواس حس پیدا آید و بر آمدن دود و اروهای زهر آلوده در بینی همین آثار پیدا آیند و چون کسی بکشد
ازین دوا عارضه مبتلا گردد باید که روغن تور یا شیره و سبوق تر از آن آیس و اسپند سپید و گل مالتی نیز در تخم منکره را بخوراند و در بینی اش بکافند
صحت یابد و بوییدن گل زهر آلوده سرود کند و از شکم سائل گردند و گل بی بوی و یکس و نیز مرده گردد و چون کسی چنین گلها را بپوید و با آن
آن مبتلا گردد باید که علاجه ای که صحبت دفع آنرا بخار طعام زهر آلوده و صحبت دفع آنرا از زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و با دافن روغن زهر آلوده
در گوش و در کند و با ناس و بکشد و بجا سیم فتوری پیدا آید و چون کسی بدین مبتلا گردد باید که شیره تر اول باشد و روغن تخمیت و گوش بکافند
یابد و فوج و دیگر شیره کانیل با جوش آنرا که سرود کرده باشند در گوش بکافند ازین نیز صحت یابد و بکشدن و توتیای زهر آلوده و چشم چشم در کند و
آب از چشم سائل گردد و روغن بسیار آرد و در قوت باه فتوری پیدا آرد و گاه باشد که بصارت به کلی از اهل گردد و چون کسی بدین مبتلا گردد باید که
روغنیکه آنرا در خیره کشیده باشند و تخم منکره را بخوراند و در بینی روغن عمل تر بن کار بندند و فوج و یکمینید با سینگ و پیل و صا یا صمغ و رخت
که با ناسا پودل یا صمغ شالی با کف و دیا و گوچه را با آب سید و چشم باشند صحت یابد و بپوشیدن انگلیس جوین و یا جوین و یا سوز و با ستادان چوب
زهر آلوده یا با ناسا سوز که گردند و با ناسا سوز بپوشیدن زهر آلوده و با سوز بپوشیدن زهر آلوده و با سوز بپوشیدن زهر آلوده و با سوز بپوشیدن زهر آلوده
و بکشد و دوشنای زهر آلودن زهر آلودن سبوق و چون کسی بپوشیدن انگلیس زهر آلوده و با ستادان بپوشیدن زهر آلوده و با سوز بپوشیدن زهر آلوده
مبتلا گردد باید که علاجه ای که صحبت دفع آنرا روغن زهر آلوده گفته شده اند بکار بندند و صحبت دفع زهر علاجه ای که آنرا سوزانده نامند و این هم درین
فصل مختصرب خواهد آمد بخواند و با ناسا طلا کنند و در بینی بکافند و بپوشیدن زهر آلوده و با سوز بپوشیدن زهر آلوده و با سوز بپوشیدن زهر آلوده
اگر محل رگ کشادگان باشد بکشد و نافع آید و صحبت دفع زهر سبوق کانیل که آنرا اجزها گویند و یا بچ کانیل که آنرا مکسکا گویند و شخصی که مبتلا
نیز گرفته باشد از اجزها یا ناسا سوز که در نوشتانند و با ناسا طلا کنند نافع آید و اگر کسی این سبوق را بر دست بندد و طعام زهر آلوده بخورد
طعام نکند و زهر نماند و بی زهر گردد و بچ مکسکا سبوق و چشم ناک بود و بچ اجزها سپید و شکل کند باشد چون آنرا بشکند بلش سیاه مثل دود بود و روغنیکه
آنرا می نامند و آنهم درین فصل خواهد آمد نوشتانین در دفع زهر بسیار نافع و در دفع زهر خردانین گوشت سوسمار و طاعون و حشر مر که در او و
نوشتانین شخصی که آن نیز در دفع زهر بسیار نماند و دارد لیکن می باید که مصلتی و نفوس را آس کنند و با شربت شکر یا میزند و بدان گوشت سوسمار
حشر مر که زهره بخوراند نافع آید و گوشت طاعون شکر و تیس و سبوق از اخته بنزد و بخوراند نافع آید و نوشتانین جوین و پست ختم بعد از آنرا

[illegible]

کشته شوند و نیز بطریق که الماس صاف گردد بدان طریق بانی گوهرها صاف شوند و بطریق که الماس کشته شود بدان طریق بانی گوهرها نیز کشته شوند
طریق صاف کردن و طائر گردانیدن سیاه بر خردل را آن کرده از آن بوبه با سر پوش رست کنند و سیاه بدان نهاده و بوبه را
بجا بسته و در سر که شیشه بدو کلاه خنجر باشد شسته روز بزرگ بعد و در کمر انداخته بشیر که کتور بکوز و یک روز بشیر و خنجر و دیگر و بشیر که کتور بکوز و یک روز
بشیر و تر به سحر کنند آنگاه با سر که شیشه سیاهستان بدین عمل صاف شود و بعد در کمر انداخته و بانگ سنگ که نمیی آن باشد یا کوز و بشیر
لیس حق کنند باز یک روز با خردل و دیگر و بشیر و کوز و بانو سار و در شنگاهی که هر یکی بچند سیاه باشد یا کوز و بشیر که شیشه سحر کنند بعد از آن سیاه
و جلد دارد و با کوبان به سحر کرده اند و چو که سازند و در دهم دیگر نهند و دیگر را به سحر نمک سنگ بر گردان و یک یک دیگر را در گون بران
نهند چنانکه و نهایی هر دو یک بهم شوند و بفرم گردند بعد از آن که نهند و هر دو یک به کل حکمت بگیرند آنگاه یک یک که زیرش سوراخ کویع
کرده باشند باز گون که در بر یک فوقانیه نهند چنانکه درین این و یک ثالث بر یک و درین مضمر و هم شده و بنشیند بعد از آن درین این و یک
نیز فر کنند چنانکه از آن خنجر برین نیاید آنگاه درین و یک ثالث به سوراخ مستدک آب با نازند پس این و یک با بر دیگران نشانده و زیرش آتش
تا سبک پاس کنند بدین عمل سیاه طائر گرد و دو بطریق بهتر صاف شود طریق صاف کردن گند پاک گند پاک گند پاک گند پاک گند پاک
که بچند آن باشد آینه مساوند آن اندازند و با فلک نهاده و ناسپارند آنگاه و بشیر یا ده گاو انداخته سر گردان بدین عمل گند پاک صاف
گرد و طریق صاف گردانیدن شنگرف باید که شنگرف را به سحر است از شیریش و زرش لیمو و مانندان بدین بدین عمل شنگرف صاف
گرد و چون خواهند که سیاه از شنگرف بکشند باید که آن آس کنند و بشیر لیمو و بشیر که بر گنم یک پاس سحر کنند و بطریق طائر گردانیدن
لیکن این را چهل پاس آتش بدین طریق کر سینه گردانیدن سیاه باید که سیاه را با بشیر از سر کاکوت و بچنانک و سینه و برین
و بلبل و پر به تیر و پر و یا سواد و سوار شترک و بشیر که و بشیر قوم و جبه و تخم و با توره و کرم هاری و پنج کشتل و اینون یا کرده و در کمر انداخته
سحر بسیار کنند بدین عمل سیاه کر سینه شود و تا خم النار گرد و و امتحان کر سنگیش فست که طبع نر و یا فقر و مانندان از سار و پها
با سیاه مذکور آس کرده و در کمر انداخته سحر کنند مدتی داشته سیاه را وزن کنند چون هم بر وزن قدیم خویش باشد و بواسطه اختلاف وزن
زیاده نگشت باشد بدانکه کر سینه گشته است فوج و دیگر سیاه را با سندی و فلفلین و جوا کمار و ساجی و هر سحر نمک و خردل و سیر و نو سار و
بج سبجه که هر یکی ازین دار و پها بچند سیاه باشد یا کرده و در کمر انداخته و بشیر و بشیر یا با سر که شیشه ششبار و سحر کنند و این عمل نیز
کر سینه شود فوج و دیگر سیاه را با کرمی که آزا سینه کی گویند و با ترشی و نمک یا کرده سبشبار و سحر کنند ازین عمل نیز کر سینه گرد و طریق
خوارانیدن گند پاک باید که دیگر را با آب پر کنند و بالای آن سر پوش ستان بدارند و بخیز آرد و نهند بعد از آن سیاه بچند آن گند پاک
بستانند و گند پاک ماس کنند و نمیی آن بر سر پوش فراز کنند و بالای آن سیاه مذکور نهند و فوق آن نمیی گند پاک که دیگر مانده است فراز کنند و
یک شرباب باز گون بهمان نمند و خاکستر را با آب مخلوط سازند و بدان تم کنند و دیگر مذکور را در کوی که دیگر مذکور تا لیموایش در آید و آرد و آتش چهار
پا یک و ششی است و بهند و هم بدین طریق شش است و بهند طریق گشتن سیاه باید که سیاه را با دو و خانه و بشیر و گند پاک و نو سار و
که هر یکی بچند سیاه باشد یا کرده و در کمر انداخته و بشیر لیمو و مانندان یک پاس سحر کنند و در ششی که آزا به کل حکمت گرفته باشند
اندازد و جامه و یا بنبه را در و شش و آوند و درین را نیز به کل حکمت بگیرند آنگاه شش مذکور را در یکی که به آن خنجر کرده باشند و دیگر
بریک بکند چنانکه یک تکه گوی ششیش بر شود بر دیگران نشانند و زیرش دوازده پاس آتش بکند و یکایک آتش نزم کنند و بشیر و نو سار
گردانند بدین عمل سیاه کشته گرد و فوج و دیگر از برنج خنجر بوبه با سر پوش آتش کنند و گل که در بر یک را آس کرده و مستدک بر بوبه فراز کنند
و سیاه را با بشیر که هر سحر کرده بدان نهند و دیگر سحر یک که در بر یک را بران اندازند و سر پوش بوبه نهاده و نهند چنانکه و در کمر انداخته

شخصی که گرسنه بود یا در زیادت آتش که سنگ باشد شکمش نرم بود و طبیعتش چنان است که بخوردن گس او را قوی نشود و گوش نشود و چون اگر
مقی بخورد او را قوی نشود بلکه اسهال شود چون چنین شود اخلاط فاسده افزون گردد و مرضیکه سببست دفع آن داروی قوی خوراند باشد تا ناکل نشود بلکه
افزون گردد و درین حالت می باید که شخص مذکور را بر روغن ومانند آن چرب گردانید و داروی قوی که تیز باشد داده می بکنانند و قسم دوم است شخصی که
مجموع غذایش که آن را آسانی گویند نبات نباشد و طعامی که خورده باشد این مقام نیافتد بود و غلبه غالب باشد با چون داروی سهل خورد او را اسهال نشود
بلکه قوی شود چون چنین شود مرضیکه سببست دفع آن سهل داده باشد دفع نشود بلکه افزون شود و درین حالت می باید که او را داروی قوی داده می
بکنانند تا غلبه غلبه فرو نشیند و عمل غذایش صاف گردد بعد از آن داروی سهل که تیز باشد بخوراند و اسهال کنانند و چون بخوراند سهل دوم را بر اسهال
نشود بلکه قوی شود و سوم بار تنها سهل بخوراند بلکه داروی سهل را بار روغن و شکر سرخ مخلوط ساخته بلیسانند تا اسهال شود و در تمام اسهال سبب
او که گریه در آن نیست شخصی که در و اخلاط فاسده غالب برند داروی قوی یا سهل اندک خوردن و آن هم نگرود و قوی یا اسهال نیارد و چون چنین
شود قشنگی زیاده نگردد و در و اسهال در و کندی و بیوشی و برقراری پیدا آید و آب از دهن سائل گردد و درین حالت می باید که آب گرم نوشانی
می بکنانند و قسم چهارم چنان او که گریه در آن نیست که شخصیکه گرسنه بود و با آتش گرسنگی می زیاده باشد شکمش سخت بود و چون داروی
مقی بخورد و یا سهل که اندک بود یا کم قوت باشد بخورد و بیوشی و غلبه غلبه فرو نشیند و قوی و یا اسهال نیارد و چون چنین شود اخلاط انجیل خود متغیر گردد و غلبه غلبه
و مرضیکه سببست دفع آن عمل بجای آید باشد تا ناکل نگردد بلکه افزون شود و در و قوت که افتد درین حالت می باید که اگر داروی قوی داده باشد و اگر داروی
سهل که تیز بود زیاده کرده بدینند که اسهال شود و چهارم یا این دو که گریه در آن نیست که شخصیکه داروی قوی داده یا سهل که اندک یا کم قوت
باشد بخورد یا پیش از آنکه روغن کعبه را بر اندام طلا کنند و روغن خود ومانند آن آنرا بنوشانند و عمل سید یا بکار بندند و یکی را از داروی مذکور بخوراند
و مانع اخلاط فاسد بقی یا اسهال اندک بیرون آید چون در قی غلط اندک بیرون آید اندام گران گردد و در و اسهال و در و مرضیکه سببست دفع آن داروی
مقی خورده باشد تا ناکل نگردد بلکه افزون شود و درین حال می باید که روغن ومانند آن را بنوشانند و چرب گردانند و روغن را بر اندام طلا کنند
و عمل سید یا بکار بندند و دیگر و در و غلبه غلبه فرو نشیند و قوی و یا اسهال نیارد و چون چنین شود اخلاط فاسد اندک بیرون آید و مقدر در کندی چنانکه در ای تریز
و شکم متغیر شود و در و اسهال نیاید و در گران گردد و مرضیکه سببست دفع آن سهل خوراند باشد تا ناکل نگردد بلکه افزون گردد و درین حالت می باید که روغن
را اندام طلا کنند و عمل سید یا بکار بندند و در و غلبه غلبه فرو نشیند و قوی و یا اسهال نیارد و چون چنین شود اخلاط فاسد اندک بیرون آید و مقدر در کندی چنانکه در ای تریز
بعد از آنکه داروی قوی یا سهل که تیز بسیار باشد خورده بود و بواسطه آن قی یا اسهال بسیار شد و طبع کند یا غذای خشک خورده و در و غلبه غلبه
مانند آن نشود و عمل سید یا بکار بندند و از آن باد غلبه کرده و در و غلبه غلبه فرو نشیند و قوی و یا اسهال نیارد و چون چنین شود اخلاط فاسد اندک بیرون آید و مقدر در کندی چنانکه در ای تریز
و قتل که گردانند درین حالت می باید که روغن کعبه را بر اندام طلا کرده عمل سید یا بکار بندند و روغن که آن را به حق تریز از آن طبعی بخت باشد و حقه
اینان بکنند و ششم اگر چو گریه در آن نیست که در و پیش از نوشیدن روغن خود ومانند آن که پیش از طلا کردن روغن کعبه را بر اندام بکار بندند
عمل سید داروی قوی یا سهل که اندک یا کم قوت باشد بخورد و در و اخلاط را از جایش متغیر سازد و بغیر احداث قی یا اسهال یا اخلاط مذکور پیوسته بماند
و چون چنین شود و قوت که گردانند و متغیر شکم و کوفت شکم سینه و شکم و بیوشی و تریز پاک پیدا آیند درین حالت اگر داروی قوی داده باشد می باید که به حق
مینپیل و نمک سنگ را با آب گرم آمیختنی احوال نباشد تا قی شود و از آنکه چون بعد خوردن قی نشود و اگر قی اسهال قوی دیگر که تیز باشد داده
اخلاط فاسد را به بدن بکشند و عملی که در محل خود متغیر شده باشد تمام اندام سرایت کرده و نارزش و کاس و سبب و بیوشی و تریز و در و اندام چنانکه
و مان سوزنا خوراند و میشود و پیدا آید و اگر داروی سهل داده باشند می باید که داروی دیگر که تیز باشد داده اسهال چنانچه شاید بکنانند و درین
اسهال اگر که شود زیاده و در و آب و شکم سخت گردد و در و علاج بقدر غلبه غلبه فرو نشیند و در و اندام فاسد را به بدن بکشند و در و اندامی که گریه در

گویند و به محل طاعون دیده و آنرا گرفته و در میان پیدلان و چنانکه مرض در اندامها را به هم میسازد و زبان را بگز و چشمهایش بیرون آیند و بیرون گردد و چون چنین شود
 باید که حقن را با آب اندامش طاک کنند و مقدار گرمی آنش برسانند و در غرض آنکه آنرا به طبق تر از آن حالتی بچینه باشند حقه انبساط بکار بندند و در هر مرتبه تنی را
 در بینی بچکانند و مثلاً با آب عسل که به پنج آس کرده و در آن شانه‌های نیکبندان و غلبه خلط معلوم گردد حقه که داخل آن بود بکار بندند و چهارم را به پنبه گونید
 و آن قسمت خشکی که از اقمی یا سمل خوانند به باشد چون خلط از محل خود منتقل شود و نفس مذکور آب سرد و یا باد سرد و یا در خانه که سخت سرد بود قرار
 گیر و در آن خلط بر آن بناید و در آنشای راه بجز گشته محتسب شود و باد و غایط و بول را جاری شدنند و تب و عا و شکم و تاباک و در شکم بسیار در چون
 بعد از آن مری نشود و باید که فی الحال را بگوید و مری مری داده فی کلبندان و چون بعد خوردن سمل چنین شود و باید که با داروی سمل همین نمک سنگ
 ترشی و بول را بگوید و بخوراند تا اسهال شود و غلبه خلط معلوم گردد حقه استیاب و انبساط بکار بندند و غذای مناسب بچکانند و در آن خلط معلوم
 فصل هفتاد و نهم در تدبیر حقه که آنرا به سست گونید و بدانکه تدبیر حقه از سه تدبیر که در دفع امراض نافع اند تدبیرت بزرگ است منافع
 بسیار دارد و غلطاناسه را بچکانند و غلطان غیر معتدل را با معتدل آرد و اسهال شکم و لاغری و فرسوی و کج اندام و روی و شب و در من تر و در هفتاد و نهم
 و امراض سرد و باد و قوه و مرض اچبک و مرض بجمبات و مرض تمام بدن و مرض مغشوی و اشتیاق شکم و حملات و مرض اسهال و در من و در فرج
 شام و مرض اندر برده و امراض نمیدرسد و ناک بول و گول و دبات رکت و در من ادا و رکت که از حبس باد و غایط و یا نه لط شود و نقصان مری و نقصان
 خون چنین و مرض بدینان تنه و مرض هتو که و مرض سر که را اسهال و مرض که از غلبه یک خلط یا دو خلط یا سه خلط یا از غلبه خون پیدا آیند ازین دفع
 گردند و نیز ازین چنین چشم روشن شود و موی سفید سیاه گردند و جوانی بر پای ماند و پیری زور نیار و در قوت حاصل آید و رنگ اندام خوب شود و چنین که در
 شکم مادر مانده باشد بیرون آید و حقه برود و نفع سست یکی را انبساط گونید و آن حقه سست که از آن بر من و مانده آن از مشروبات اسیدنه بکار بندند
 و چون این نوع را یک بل یا دو بل روغن و مانده آن از مشروبات مذکور و بکنند و در زمانه سست گونید و در من با استیاب گونید و این حقه سست
 که آنرا به پیش و حقن تر از آن روغن بکار بندند و آن حقه را نروده تیر نامند و بدانکه حقه انبساط شخصی را که خشک بود و او را که سنگی بسیار
 باشد و نه با باد و غایط بود بکار باید سست و کسی را که حمت سست یا بر پیوسته یا اسهال و گ که باشد حقه مذکور نکند و نیز جسم را بناید که در کسی با
 کوچیت یا مرض تنه یا آنرا از روی طدام یا سر فریاد یا جراحت باشد هیچ کدام از دو حقه مذکور نباید کرد و در حالت سستی و اندوه و خوف و بیخوشی
 هیچ کدام از دو حقه مذکور نباید کرد و ما شوره و بر آه آن در تدبیر حقه دارد و در بر و در آنان ازینا نقره یا دیگر دبات یا چوب کبیر یا سیف یا نیل
 یا سر و ن یا در آن نیل یا سیف یا سنگش و در دریا کا و دم چنانکه بری نش سحر چری را نگشت و مرض و سرش کنند و به بری خنجرش باشد بسیار نر
 می باید که چنانچه از طرف مانشوره مذکور گذارده که در کرب سبب پیش و در طرف مقابل حمت کنند و چون مرض می یکساله یا زیاده از آن یا شش ساله
 باشد و درازی مانشوره مذکورش نگشت و سواش چنانکه دهانه منگ همان بکنند باید و چون بی هفت سال یا زیاده از آن تا دوازده ساله بود و درازی
 مانشوره مذکورش نگشت و سواش چنانکه دهانه منگ در آن حد آید شاید و چون در شش ساله یا زیاده از آن باشد و درازی مانشوره و درازی
 انگشت و سواش چنانکه دهانه منگ بکنند یا در انگشت که در بیان دمازی و بری مانشوره مذکور که سحر برافنده است مراد از آن انگشت
 مرضی است و چون خواهی که حقه بکنند و مری حقه را در بول آن آهوا یا ز یا ش یا کا و یا در غایط جسم که نرم و سبک بود آن بود و در آنش سحر را
 در من بول آن در آمده حکم بکنند که محل سست و در یک که تدبیر حقه را بطریقی که بیان آن می آید و حقه بکنند سستی و بیوشی پیدا آید و در آن
 حقه سست که با سست باشد چون از قدر مناسب کم باشد و مرضی که سست دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشد فاکل نگرده و چون از قدر مناسب زیاد
 بود شکم متعش شود و آب بسیار پیدا آید و در آن سست گردد و چون مرضی تنه است و قوی باشد تدبیر حقه انبساط را پیش بل روغن و چون سست است و
 بود سبب بل روغن و چون ضعیف و ناتوان باشد بیک بل بکار بندند و چون حقه مذکور پیش بل روغن بکنند باید که سبب نمک سنگ

در بیان عمل و نشانه‌های مرض

و سوفت کوشش مایه بود آن یارکت و چون با سبیل کشتن حق بلکه چهار ماه بود یکتد چون یکتد سبیل کشتن حق مذکور که دو ماه بود یا یکتد چون
حقنه ایناس بجا میستین خواستند باید که اولاً مرض را اسهال کنند و تا بهفت روز تدریس بکار بندند بعد از آن چون بداند که مرض قوی شده است
حقنه بکنند طریقی حقنه مذکور هست که مرض را قبل آن طعام بخوراند و بعد طعام شامی که در آن فرمایند براندازد و من طلا کنند و آب گرم را
بریزند و بفرمایند و چهار جوی رفته از بول و غایط و مضراط خود را سبک گردانیده و سیاید بعد از آن دست و پای و روی شویان و در مرض با هر جامه خواب
که نرم بود و بپوشی چپ به غلط اند و بفرمایند تا پای چپ بگستراند و پای راست را که آرد و مقعد را چپ گردانند و ما شوره را چپ کرده و مقعد را چپ
تا که در آن زمان ما شوره را که بالای کزک است بدست چپ بگیرند و بدست راست فم لسان که همان در روی حقنه باشد با فشرده نرم و نه سخت
روزی یکبار متوسط الحال با فشرده چنانکه در دینی که کجوت متحرک است با تلفظ کرده شود و روی مذکور تمام بدن مقعد آید و در مرض ما در انشای حقنه که
از سر فیدل و عطسه زدن و فازه آوردن باز دارند و بعد از آن دار و درون مقعد ما شوره را بیرون بکشند و سه بار برکت پای چپ و مرض بگفت و
بزنند و سه بار بر سرین راست و سه بار بر سرین چپ بگفت و دست تیز بزنند و چهار پای آنرا بجا کس بگیرند و بفرمایند تا بجنبانند بعد از آن نیز مرض را
راست با غلطان تا آنکه کجوت متحرک حد بار تلفظ کرده شود و آنگاه هر چو یکد مرض را خوش آید غلطیدل بدهند و چون غذایی که از امراض خود و باشد
در هضم شود و اگر شکم پیدا آید و روی حقنه بر او مقعد بیرون شود و آنگاه در آخر روز غذای سبک بخوراند و در روز دوم آب گرم با جوش سندی و غیر
بنوشانند از نوشیدن این دار و حقنه مضرت نکند و می باید که حقنه مذکور را چرب سبب غلط شش بار یا بهفت بار یا بهشت بار یا نه بار بکنند و در
انتهای این حقنه های چند با حقنه استهسان نیز بکار بندند و چون روغن حقنه ایناس با غایط و مضراط هم بیرون آید بداند که تدبیر مذکور بطریق بهتر
شده است و چون روغن مذکور بغیر غایط تنه بیرون آید بداند که تدبیر مذکور بطریق بهتر نشده است چون چنین شود باید که تدبیر حقنه مذکور و مقعد را
روغن نیز بکار بندند و روغن حقنه مذکور چون با غایط بیرون نیاید اگر هضم کرد و در هیچ بدی پیدا نیاید نموا را در او اگر از آن سستی و انتفاخ شکم و در او آن
و در سه پیا آید و در هر گران کرد و باید که تدبیر حقنه استهسان بداروی تیز بکار بندند یا قتیله و مقعد را نداید و روی اسهال داده اسهال بکنانند تا روغن
مذکور بیرون آید و بول و غایط و مضراط با سانی شوند و عمل ناس بداروهای تیز بکار بندند و تا دام که روغن حقنه بیرون نیارند عمل حقنه ایناس بار دیگر
نکنند طریقی سنجی تن روغن که بدان تدبیر حقنه مذکور بحسب دفع امر من با روی بکار باید بست نیست گلوئی و بیلد بخیر و کسج و بهارنگی و بانفشه و پس
و ستاد و پیا بانفشه هر یکی یک پل و غلغله بخور و غلغله ماش و تخم کنان و بار کنار گلی هر یک چهار پل بستانند و در چهار درون آب انداخته بخورشانند
تا آنکه یک بدن آب بماند آنگاه جوش را بجا بخیزند بستانند و بدین جوش و سچین تراوان داروهای حیوانی کن که هر دارو یک پل بود یک ادویه
روغن کعبه ایند و در گاه دارند و تدبیر حقنه مذکور بدین بکار بندند و آنچه در حال نوشانیدن روغن و همان آن از مشروبات اشینه ممنوع است و درین حقنه
نیز ممنوع دانند و هر چه در آن ممنوع نیست درین نیز ممنوع ندانند بلکه حقنه استهسان بحسب دفع مرض با روی و مرض ادا و رت و سر خاد و تب ناخه و
استسقا و مرض ادر و رگ و مرض انا و در سنگ بول و سنگ شانه و مرض اندر برده و روغن استخوانه و سیلان منی و در شکم و مرض ایلست و در من دل مقعد
که شکم بکار باید بست شخصی که جوش سخت چرب باشد یا لاغر یا سست بود یا او را امراض او بحسب یا انتفاخ شکم یا مرض قی یا یکماه یا یکو یا
سرفه یا وسایل آس مقعد یا مرض ایتسار یا مرض بسبب کچا یا پر میو شیرین یا مرض جلند بهر باشد حقنه مذکور را و یا بنا بید کرد و نیز عورت حامله را حقنه مذکور
نکنند و شخصی که همان اخلاط از محل خود متخل گشته باشد تا از آن حقنه مذکور بنا بید کرد و در شخص که قوی باشد چون خواستند که او را حقنه مذکور بکنند
باید که بحسب پل و در که در آن خواهد آمد بکنند شخصی که متوسط الحال بود آنرا از ایشان زده پل و آنکه ضعیف بود آن را بدو زده پل تدبیر حقنه مذکور بکنند
و طریقی حقنه مذکور هست که مرض را بفرمایند تا مقعد مجازتد خود را از بول و غایط و مضراط پاک گردانیده و سیاید بعد از آن روغن را بر اندازد طلا
و عمل سید بکار بندند و در میان نازنه بر جامه خواب به غلط اند و پای چپ فراگردان و پای راست گردانند و بفرمایند و در و با بطریقیکه و حقنه

یا سحت تیر یا سحت خشک و یا بارونی که در آن تکس یا بود بکار بندند و از آن باد و تلخ و از آن گردند و در آن و در متان و در مقع بنیان و در پیدا آید که یا که آنرا
می برزند چون چنین شود باید که حقه که آنرا سحیا است گویند بکار بندند و روشنی که آنرا به کاکو لیا و کن بخت باشد تیر سحتال کردن فرما سحیا و سحیا
که تیر بزرگ و راد بارونی تیر که در آن ترشی و نمک است بکار بندند و از آن ایتسار و لاغری و سستی و ضعف پیدا آید و تلخ و در مقع غلبه کرده تا پاک
پیدا آید چون چنین شود باید که تیر آن را سحیل است گویند و یا تیر حقه انپاس بروشی که آنرا از شیر کشیده و باشند بکار بندند و دیگر نیست
که تیر حقه استمان را بارونی تیر بکار بندند و بعد از آن تیر حقه انپاس بکنند و از آن پروم که کاکو لیا و کن بخت باشد تیر سحتال کردن فرما سحیا و سحیا
شود باید که حقه سحیا است بکار بندند و برنج سخته بشیر سحران و حقه انپاس بروشی که آنرا از شیر کشیده و باشند بکار بندند و دیگر نیست
باشند بکنند و دیگر نیست که تیر حقه استمان را بارونی که سحت تیر باشد بکار بندند و یا در حالت کردن حقه انپاس خریطه دار و ریز و رانند
و از آن دار و سحت نفوذ یافته بادل بسد نام در کند و گران گردد و سستی و بهوشی پیدا آید چون چنین شود حقه که افلاطون سید برون
کشده آنرا سحیا و سحیا گویند و در آن هر سه خلط بود بکار بندند و دیگر نیست که تیر حقه بارونی اندک که خشک و نرم باشد برای مریض که خشک
بود و در شب خواب نکرده باشد و بار و غالب بود بکار بندند و از آن انعام گرفته شود و سحت گردد و چنان گردد که یا که آنرا می شپاند
و بزر و در نهایی وی بشکنند و فانی آید چون چنین شود باید که روغن کعبه را بر اندام طلا کنند و عمل سید بکار بندند و حقه که ملائم دانند
بکنند و دیگر نیست که تیر حقه بارونی نیز و گرم و بسیار مریض را که غلبه خلط و روانک باشد و گرمی آتش آنرا بسیار رسانیده و بود بکار بندند و سحیا
این را سحیا گویند و از آن آناری که از یاقی اسهال شود پیدا آید و چون چنین شود باید که حقه که آنرا سحیا است گویند و بکار بندند
و چون درین صورت خونی که بدان حیات مربوط است بر او مقدس است گردد و باید که بار و های حقه سحیا است خون بر او حقه مذکور بکار
بندند و دیگر نیست که مریض را که در غلبه خلط بسیار بود تیر حقه انپاس بارونی که قوت و کم تاثیر بکار بندند و از آن در مریض چون غلبه بار باشد
تا پاک و تشنگی و تب پیدا آید و خوی از آن نام روان گردد و شیم و اندام و بول زرد گردد و مزه و سحیا شود و چون غلبه ملغم باشد گرافی انعام
وقتی و مزه و تب و کز پیدا آید و غلبه ملغم نشود و آب از سحیا می گردد و مزه و سحیا در و چون چنین شود باید که حقه که از آن خلطی که
غالب بود و کم افتد بکار بندند و دیگر نیست که در حالت که مریض طعام میخورد و خورد و باشد شکمش بر طعام بود و تیر بکار بندند و از آن در و
بیرون نیاید و آماسی گران گردد و در و دکن و با و شکم محتس شده و یکجا بماند و بزر و دکن و مزه و سحیا در و چون تغییر شود و بهوشی و در و آن سر
و نا آرزوی طعام و در و حادث گردد چون چنین شود باید که مریض را فاقه بکنانند و چون وجودش سبک شود و علاجهای که سگه افزای طعام
سبک بخوراند و دیگر نیست که تیر حقه انپاس در حالت که شکم مریض صاف نبود بکار بندند و از آن در و حقه با غایط بیرون آید و انعام است
گرد و شکم منتفع شود و مقام کما سه گران گردد و مزه و شکم پیدا آید و چون چنین شود باید که حقه انپاس بار و دیگر بارونی تیر بکنند و دیگر نیست
و در حالت که شکم مریض سحت صاف باشد حقه انپاس بکار بندند و در و رویش به سبب صافی شکم بجای که رسانیدن شاید از آن منتفع شود و بهر است
کرده در تمام اندام منتفع شود و از آن انعام سحت چرب سحت گردد و حواس خمس رنگین شوند و از سحیا بوی روغن و مانند آن که بدان حقه مذکور
بکار بسته باشد آید و مزه و سحر و نا آرزوی طعام حادث گردد چون چنین شود باید که علاجهای که دافع بود و آناری را که از سحت افشردن
خریطه در و منتفع گشتن آن و سحر از انعام پیدا آید بکار بندند و حقه استمان نیز بکنند و دیگر نیست که مریض ملائمش صاف نبود پیش از تیر
عمل سید تیر حقه انپاس بارونی اندک و کم تاثیر و بکار بندند و از آن شکمش بسته ماند و منتفع شود و در آماس و در پیدا آید چون چنین شود
باید که حقه استمان فی الحال بکار بندند و بدان حقه انپاس بکنند و دیگر نیست که حقه انپاس در حالت که مریض طعام اندک خورده باشد
بارونی اندک و کم تاثیر بکار بندند و از آن در و حقه بیرون نیاید و اندکی و سوزاک و دل و تیر که می پیدا آید و چون چنین شود باید که حقه استمان

در و سحیا

بنا بر این که اگر اسهال طافه و بیرون بکشد بکار بندد بعد از آن حقه انار پس بادهای اندک و نیر بکنند و بدانکه ادری حقه که شکم بماند اگر بیش از یک باشد در شکم قرار بگیرد و در شکم نشود و آثارش پیدا آیند باید که نسبت دفع آن را در شکم علامت جانی که گفته شده اند بکار بندند اگر زیاد از یک باشد بماند و بفرستد و آثارش پیدا آیند و این حد است باید که علامتی نکند و اگر داروی حقه در میان یک شب بار و در برون آید نیک مفید بود و باید دانست که بعد از هر حقه و بعد از شاییدن رخ و مانند آن از مشروبات اشینه و بعد عمل و اسهال و بعد خون کشایدن اگر سنگی کم شود باید که درین حالات طعام گرم نخورد و مانند آنکه سنگی بکشد زایل نشود و در و در و نیر و چنانچه آتش اندک بنهاده و نیزم بسیار و آن فرو می میرد بلکه غذای سبک اندک بخورند و بتدریج زیاد کرد و آن تا که سنگی افزون شود چنانچه آتش اندک چون اندک نیزم نهاده و افزون سازند و شود و طبیعت شاید که در تدریج حقه و اسهال نخست معلوم کند که از شکم تر میضی چه مقدار آلاش برون آمده است بعد چنانچه شایستام غذا بدینند اگر یک پرسته آلاش برون آمده باشد و این قدر که برون آید اونی است باید که آن مقدار که میضی را اگر سنگی باشد بر قدر ربع آن آشام برنج چخته بخورند و اگر دو پرسته آلاش از شکم برون آمده باشد و این قدر متوسط است باید که میضی را بر قدر نصف اگر سنگی برنج چخته بخورند و اگر چهار پرسته آلاش از شکم برون آمده باشد و این قدر اعلی است باید که بر قدر سه ربع اگر سنگی غذای برنج چخته یا با شور بای گوشت در راج و ولج و آهوی یا بخورند و میضی را بعد از بی حقه و بعد از اسهال و بعد نصفه تا یک ماه بهیچیز ماندن فرمایند و طعام سبک خورند و بفرمایند و اگر نایکاهی نگیرد و باید که چند روز دیگر بر قدر مناسب است بر نیزم کنان تا قوی شود و بعد فی کنانیدن و بعد بنوشیدن و رخ و مانند آن از مشروبات اشینه تا هفت روز بهیچیز فرمایند و طعام سبک بخورند و بعد از بی حقه میضی را از غصه که درون و از زردی و از فکر کردن و از حجامت از خواب روز و از سخن کردن با و از بلند و از سوار شدن بر دواب و از نشسته ماندن و از ایستاده ماندن و از دیرینی و از کثرت سستی و احتمال کردن و نوشیدن آب سرد و مانند آن از دیگر شیای که سرد و نوازنده و خورنده و بادوی است از حیاتی که چون آنرا بهم کرده بخورند و نیزم بسیار و از خوردن غذا ایستاده موافق نباشد بانه از دواگر میضی غصه کند بخورند و افزون گردد و امراضی که از افزونی تلخه پیدای آرین عاوت گردند و اگر در و بیافکر کند عقل شغل و فتور آید و اگر جمیع کله مرصهای زشت چنانچه اجهیکت بحیایا کلمات و در و آس خصیه و نیر و عاوت گردند و بول باخون و منی آمیخته شود و اگر در روز خواب کند بلغم افزون گردد و امراضی بطنی و پانده و گوی و سپه و آس و نپس و تپ و بیوشی و نا آندوی طعام و اگرانی اندام و غلبه خواب پیدا آیند و طعام فهم نگیرد و اگر سخن با و از باند کند و در سپیدی شود و در حاسته سمع و بصر و شمع و تنور پیدا آیند و از تباها شود و گاه باشد که گنگ گردد و در مرضی و بوجیه و باد لقه و در مرضی او مهندته که مرضی از امراض چشم است نیز پیدا آیند و دندانها سنجیدند و خواب نیاید و اگر بر دواب سوار شود قوی و بیوشی و در آن سر سستی پیدا آیند و اندام گران گردد و در حواس شش تنور پیدا آید اگر تادیری نشسته یا ایستاده بماند و در و عاوت گردد و اگر کثرت ششی شود با و فاسد گشته در ساق پای در پیدا آرد و مانند خشک گرداند و یاد آن اس پیدا گرداند و در کت پای زهر یک پیدا کند و اگر آب سرد بنوشد و انشیای سرد احتمال کند با و افزون گردد و در و اندام و در نه پیدا آید و شکم متعقب و متغیر گردد و اگر با و یا بیتاب یا خرد گوشت اندام متغیر گردد و در و طاعت شود و اگر انشیای که بهم کرده خورند منوع است بهم کرده بخورد و بامرضی که لا اذ و بوند متلا گردد و در و پاک شود و اگر غذائی که مفرق بقیستش بخورد و قوت کم افتد و گوشت اندام متغیر گردد و بعد از بی حقه و اسهال و میضی را گوشت ولج و آهوی سیاه و سپید و قنارج و خرگوش و طافوس و غله شالی و رستانی و سستی و غله گنگ که کهنه و سبک باشد بخورند تا آنکه قوت حاصل آید و بچنین غذا باید بنهند و اندام علم با صواب

فصل شست و دهم در چکانیدن و ادر و بینی که بهیچیز آنرا ناس بدیده گویند بدانکه داروئی که آنرا در بینی چکانند بر دو نوع است یکی آنست که بلغم و دیگر آنرا لایینی سر را برون بکشد و الا غری پیدا آرد و این را نمر سچین گویند و دوم آنست که جرب گرداند و غری پیدا آرد و این و مانند آن از سر بسیار برون یازد و این را انشیای من شش گویند و سبب دفع بلغم دارو در بینی با و ل باس و بعد و سبب دفع بلغم و وقت است

فصل شست و دهم در چکانیدن و ادر و بینی

که تدبیر مذکور بکار بکار بنده باید که یک روز یا دو یا سه یا چهار یا پنج شش یا هفت روز نامه کرده بکار بندند و نموده دارند های مرض کی نیست که در عرض آن
در عرض آن توبه بریان کنند و با شکر یار کرده بشیر بزرگ آس کنند و در جامه کرده و بنشیند و بشیر و آن در بینی بچکانند ازین رکبتات و در و بناگوش
در و چشم و گوش و ابرو و در و سر که بهنگام طلوع آفتاب مشغول شود و با نفع آن زیاد کرده و در و چشم سر فرغ گردد و چون بروغنی که از آن تیل
گویند و یا بنزین تیل و یا بهنگام تیل محل ناس بکار بندند نیز فایده سابق حاصل آید فوچ و دیگر مایه و بنج کو بنج و زعفران و اسکنده و ساس
و که مثنی و بنج تر بنج بستاند و آب جوشانیده جوش بگیرند و آن مقدار سحیح نمک سنگ و انگیزه یار کرده و در بینی بچکانند ازین مرض بچکانند
و با در عشت و با در لقه و در مرض میان استنبه و مرض او با یک دفعه شوند فوچ و دیگر بنج کو بنج و صمغ جنک و انگیزه و بشیر و مکر آس کنند و در بینی
بچکانند ازین مرض او با یک دفعه شود و بهجت مرض یعنی و یا بادی و یعنی روغن کنجد و ابدار و گی که دافع خلط باشد که منشای مرض مذکور بود
بچکانند و در بینی بچکانند و بهجت دفع مرض که از غلبه تلخ بود روغن ستور یا مغز استخوان را با داروئی که دافع تلخ باشد بنزد و در بینی مرض بچکانند
دو دفعه با از دمان سنبله برست مرس گویند و آن نیست که دو قطره دارو در هر نوبتی بچکانند و چون انگشت سبابه با فاصل دوم
در مایه و آرد و بکشند اول قطره که از آن بچکانند و دیگر طبای آن معتبر است قطره او در اصطلاح ایشان یک درم عبارت از مقدار این هشت قطره
است و وقت مقامی که در آن این نوع ناس بکار بستن نافع تر آید چهارده است و وقت فجر و بعد مسواک کردن قبل از آمدن از خانه و بعد از
کردن و بعد ششی و بعد جلاع و بعد نضای حاجت و بعد بول کردن و بعد ترس کردن و چشم و بعد غرغره دارو و بعد خوردن طعام و بعد قیلوله
و بعد قی و وقت غروب آفتاب و این نوع برای بچه و پیر و لاغر بهتر است و ازین ناس امراض که بالای گلو حادث شوند دفع گردند و شکم
بروز یافت و موها شتاب پیدا کند و حواس خمس قوی شوند و چون این ناس را بر روغن مغز تخم یا بلبله یا بلبله یا مسوده یا که از نام بکار
بندند شکم بر روز یافت و چون ناس را در آن خواهند باید که بعضی را در خانه که مثل باد و گرد و دود و دود و بعد آنکه از زمین مسواک کنند و بنهند
دود و نوشانیده و بر پیشانی و گلو گرمی آتش رسانیده و بوز به چهار یا بیستای ستان فطاطات و بفرمایند تا سر را فرو ببرد و بینی را بر بالا آورد و دستها
و پاها را بالا کنند و بر هر چشم جامه را بچکانند و بعد دارو را مقدار شش گرم کرده بعد صدف معروف یا بعد صدف زرد و فخره یا به برگ یا حلاج که آنرا
به برگ پیچیده باشد و در بینی بچکانند و در بعضی را بفرمایند تا از جنبانیدن سر از حلقه کردن و از سخن گفتن و از خندیدن و از افشردن در بینی بازماند
و اگر ازین چیزها باز نماند و در بینی نرود و در کام و سرفه و امراض هر چه پیدا آیند و نیز بفرمایند تا دارو در بینی تا آنکه یک حرف متحرک ببارد یا
بهفت بار یا ده بار تلفظ کرده شود و بار و فرو و بنزد و بعد آن بنشیند و بینی را نشنود و دود و دارو را بر و بنزد و بکشند و بعد ناس در بعضی را شاید که غصه
و یا اندیشه نکند و بطریق همانند که در درون بینی نرود و در خواب رود و چون از خواب بیدار شود تا آنکه یک حرف متحرک صد بار تلفظ کرده شود ستان
غلطیده همانند چون تدبیر تر بنج ناس بکار بسته باشد باید که عقب آن دود و دارو را بنوشانند یا بفرمایند و بکشند و بعد تدبیر ناس چون
اندام سبک گردد و در دل قرار یست و راحت آید و به سبک شود و سوراخهای گوش و بینی و چشم صاف گردند و مرض که بهجت دفع آن تدبیر
مذکور بکار بسته باشد کم افتد بدانند که تدبیر مذکور بر قدر مناسب است و است و این را بهشت سده جوگ گویند و چون انعام را بکین شود
خارش کند و سوراخهای بینی و گوش گران گردند و ملغمه با از راه و سن و بینی سائل گردند و سر صاف نشود بدانند که تدبیر مذکور از قدر مناسب
کم شده است و این را بهین جوگ گویند و چون مغز سر را در بینی بر وزن آید و با غالب گردد و حواس خمس ضعیف افتند و سر خال و
ضعیف گردند بدانند که تدبیر مذکور از قدر مناسب زیاده شد و است و این را سنجک گویند و تدبیر مذکور چون از قدر مناسب کم شود باید
که علاج جانی که دافع ملغمه باشند بکار بندند و چون تدبیر مذکور بر قدر مناسب شود باید که عقب آن روغن ستور یا در بینی مرض بچکانند و روغن
مذکور از قدر مناسب زیاده بچکانند و سر را با ملغمه از دهن و بینی سائل گردد و دود و حواس خمس فتوری پیدا آید چون چنین شود باید که

و در دوی که ازان سر فروغ شود تا آنکه امان نباشد بعد از آن که دفع بلغم بود و بخواند بعد از آن مقداری دیگر از دود بنوشاند پس آن یک دو
لتر از غذای مذکور بخواند همچنین بارها بکند تا آنکه دود نگیرد بر قدر مناسب نوشانیده شود و منی که سبب دفع آن نوشانیده باشد زایل گردد
و چون که از قدر مناسب نوشانیده شود مرض مذکور دفع نگردد و چون زیاده از قدر مناسب نوشانیده شود و کاه و گلگون شک گردد و تا پاک و
تشنه و بی‌اشتی و دوران سر و سستی پیدا آید و عارضه سمع و بصر ضعیف افتند و امراض چشم و گوش و بینی حادث گردند و چون زیاده از قدر مناسب
نوشانیده شود ۵- سبب جزو و یا سبب نازشالی باشد و روغن ستور مخلوط با گرد آینه بلیسانند و داروهای که دفع آثار آن باشند در چشم مریض
بکشند و بینی بچکانند و در گوشها با نازند و چون دود سبب مستدل گردانیدن اخلاط نوشانیده خواهند باید که دود داروهای بلایا
جز بگز و کوه بنوشاند و چون دود و آئین نوشانیده خواهند باید که بارهای و خندان که ازان روغن بیرون آید و سار چوب و خندان که ازان
نیز روغن بیرون آید و رال و گولگستانند و کوبند و آس کنند و بار روغن بار کرده بطریق مسطور و دود آن بنوشاند و چون دود سبب دفع سرفه
نوشانیده خواهند باید که از کثافی بزرگ و سندی و غلغلین و کسوندی و انگور و لوبوست و خست و منکوت و نسل و گلگولی و گلگراسیله و مانان آن
از دیگر داروهای که دفع سرفه باشند هر چه دست و پد و بستان و کوبند و آس کنند و بطریق مسطور دود آن بنوشاند و چون دود سبب نوشانیده
خواهند باید که از چرم و پی و تخم و سون و ماهی کند و گوشت گنده و مانان آن از دیگر ششانی که از لوبی آن دل بسوزد هر چه دست و پد بستانند
و دود آن بطریق مسطور نوشانیده و پی بکند و چون دود و سبب رسانیدن خواهند باید که تخم و نخل و مانان آن از داروهای که دفع سبب است
ببند بستانند و دود آن سبب و جراحات بطریق مسطور بستانند و اندک علم تدبیر غرغره و داروهای بکار بستن که بستانند آنرا کنند و کسی گویند
بما که غرغره مذکور به چهار دفع است یکی آنست که مردم را فربه و چرب گردانند و آنرا آشفینین گویند و این تدبیر سبب دفع مریض با دوی بکار بست
و دود و فست که خلط را مستدل گردانند و این را سمنس گویند و این تدبیر سبب دفع مریض که از ناله حادث شود بکار باید بست و سمنس فست که
خلط فاسد را بیرون بکشند و این را سمنس و دهن گویند و این تدبیر سبب دفع مریض بطنی بکار باید بست و چهارم فست که سبب دهن را فراهم کند
این را روغن گویند و داروهای غرغره را دهن تا آن مدت باید داشت که از بینی چشم آساکل گردد و این تدبیر را حسب قوت و ضعف
بسیج بار میانشن بارو یا فست بار یا کم یا بیش آب بکار باید بست و اگر کج را با آب آس کنند و بجامه بنجیه بستانند و بوی و مشربوبی را از مشربوب
اشنید با آن یار کنند و شیر گرم کرده غرغره بیدان بکنند مرض با دوی که در دهن پیدا آمده باشد دفع گردد و چون روغن کج را با سمنس
یا کنند که گرم ساخته بدان غرغره کنند و بدانها از جنبیدن بازماند و ستم گردد و در این داروهای از جمله داروهای غرغره آشفینین اند و اگر کج را با آب
با آب آس کنند و بجامه بنجیه بستانند و با شکر و روغن گا و شیر و شکر یار کنند که بدان غرغره کنند تا پاک دهن و سبب آن دفع شود و از این بین
نیز صاف گردد و چون به تنه باشد غرغره بکنند نیز فواید مذکور محال آیند و چون بشیر یا روغن ستور غرغره بکنند سبب دهن که سبب
آتش یا شوره یا زهر پیدا آمده باشد دفع شود و چون غرغره بسبب بکنند خشک دهن زایل گردد و مزه دهن که متغیر گشته باشد نیک گردد
و این داروهای از جمله داروهای غرغره سمنس اند و چون غلغلین و سندی و دارک و خردل و نمک سنگ با آب آس کنند و بجامه بنجیه بستانند و
بدان غرغره بکنند مرض بطنی دفع شوند و این غرغره و در دفع مریض که بستان نیز نافع است و این داروهای از جمله داروهای غرغره سمنس و دهن اند
چون حبش و در بلده و ترمبله و انگور و جایی و برگ جایی و جامه بستانند و بعد سر و شدن باشد که ششم حصه جوش مذکور بود یار کنند و بدان غرغره
بکنند جراحات و سبب دهن اگر چه از غلبه هر سه خلط باشد دفع گردد و این داروهای از جمله داروهای غرغره روغن ستور و دیگر داروهای انواع
غرغره و بعضی فصول سابقین سبب دفع بعضی امراض گذشته اند بهنگام احتیاج مناسب است و دیده بکار باید بست تدبیر لقمه و داروهای که
بستانند آنرا کول گویند و آنکه لقمه و داروهای نیز به چهار دفع است یکی آنست که کول و دود و آشفینین کول و دود و سمنس کول و چهارم را

لرزش ازین حال که در دوران او سخت شود که گشت محل مرض سیاه گردد و باید که ششای ترش و ملتی را آس کرده و بارون سخت آئینه بران بجهت اندازین
معدن شود که افتد بعد از آن بدید که در او محل مرض را فراموش گردانند سوال ترشی تیز و گرم و ترش است و سوزده نیز در تائیر همچو آتش است پس باید
که از ترشی تائیر همچو آتش است تائیر سوزده زیاد گردد و در آنکه تائیر سوزده جز ترشی دیگر هیچ مزه دارد جز آنکه تیزی در آن سخت غالب است
بعد از آن شکلی در چون تیز و تنگ دارد و جمع شود با ترشی مزه آنش شیرین گردد و بسبب هم شدن ترشی با سوزده مزه آنش شیرین میشود و از آن معلوم
تائیر ترش که می افتد و بعد تائیر سوزده محلی که آنجا سوزده را سخت کرده باشند چون سخت گردد و فوارش کند و در و چنان پیدا شود که یا که در آن سوزده
می خلاصند و در مخی که بجهت دفع آن تدبیر مذکور بکار بسته باشند کم نمیشوند بدانند که تدبیر مذکور از دفعه مناسب کم شده است و این را هم
و که در گویند و چون تدبیر سوزده به سبب قلت تیزی سوزده محل مرض بریده نگردد و باید که ششای ترش و سرد که بپنجه و کبچ و ملتی را آس کرده سخت
کنند ازین آثار همین و که دفع شوند فوارش با صواب فصل شش تا و در هیچ و تدبیر و داغ که بهشت آن را داغ گویند بدانند تدبیر
داغ از تدبیر سوزده و دیگر تدبیر یا تدبیر سوزده است از آنکه مرضیکه داغ زایل شود هیچ گاه نمود نکند و آنکه تدبیر سوزده و باید که علاج دفع گردد و گاه باشد
که نمود کند و نیز مرض که در او محل شکاف و قطع و جز آن و سوزده دفع نشود و تدبیر داغ زایل گردد و تدبیر داغ آخرین تدبیر است چنانچه
منقول است از افلاک و اگر کسی پیشاید که لا عرض بلطاف کمال گردد چون زایل نگردد تائیر سوزده و جز آن بکار بندند و اگر بدین تدبیر دفع نشود تدبیر سوزده
بکنند و چون بدین دفع نشود و تدبیر داغ زایل گردد و آنند و مرضیکه بدین تدبیر هم دفع نشود لا واد وود و مدی که بر جرم باید داد که با پیل وراز
و یا به پیشک بر یا بدندان گاه و یا به فی نیز و حسب مقام بدینند و داغی که ناگوشست باید رسانید باید که شکلی که بدان وراز روشن می کنند
و یا به یکی از سخت و دات جز آنهم بر حسب مقام بدینند و داغی که بزرگ یا بی یا استخوان و بند گاه باید داد باید که بشوند یا به تند و یا یکی از سوزده
اشینه بر حسب مقام بدینند و تدبیر داغ فصل اگر یا و بنگامی که آفتاب جبرج سهله یا سیران باشد منفع است و در دیگر اوقات منفع است
و چون مرض حادث شود که در آن تدبیر داغ البتة بکار باید بست و هنگام آن باشد که در آن منفع است و لیکن چون تدبیر داغ تاخیر نماید و مرض
بالک گردد باید که در پیش واد و محلی که آنرا سوزده و باشند نشاند و تدبیر داغ بکار بندند و از داغ جرم چون بوقت دادن آن آواز بر آید و دوی
آید و جرم قبض شود بدانند که جرم سوخته شده است و داغ پیشتر سوزده نگردد است و از داغ گوشت چون محل داغ بزرگ فاخته گردد
و اندکی بیابانسد و باد و اندک بود بدانند که گوشت سوخته شده است و از داغ رگ و بی چون محل داغ سیاه و ام و قطع گردد و از ترشح باز ماند
بدانند که رگ سوخته شده است و از داغ استخوان و بند گاه چون محل داغ محل و خشک و زشت گردد و بدانند که استخوان و بند گاه
سوخته شده است و بجهت دفع امر آنس که بجهت امر این ختم که آنرا او بپنجه گویند محل داغ نافع است باید که بجهت دفع این امر این
داغ بر پیشانی و ابرو و بنا گوش بدینند بجهت دفع مرض پاکشیم نیز محل مذکور نافع است باید که چون در شرکان داغ دادن خواهند هار
باریک یا باب تر ساخته بر دیده بندند شرکان را با آلات داغ بسوزند و بجهت دفع باوی که در جرم و در رگ و گوشت و بی و استخوان و بند گاه
غالبه کرده و در پدید آورد تدبیر علاج نیز نافع است بکار باید بست و نیز بجهت دفع و ل که سخت و تر قطع و کرد و بود و کر نمند و و اسیر و ابه کنند
و اسبجی و پیل و جرم کبیل و فانی و خور و برده که فوعی انما امر این خصیصه است تدبیر داغ نیز نافع است و بند گاه و یا رگ که بریده گردد و بدان داغ
نیز باید داد و نیز بعد از دفع و یا سیران در غم چون خون نه افیند باید که تدبیر داغ بکار بندند و داغ بر چهار نفع است یکی که در مجون و دوم که در
سخت و سوم طولی و چهارم آنکه از خاندان بر محل خون آلت آهن زمان آنرا که نمجی بود و حاصل آید و طبیب را شاید که تشخیص مرض
کرده و در اصل آنرا دانسته و قوت ازین شناخته و فصل معلوم کرده یکی ازین چهار داغ که لائق مقام باشد بکار بندد و چون تدبیر داغ
فیک شود باید که در مخی تدبیر محل داغ سخت کشته نافع آید و مرضیکه طبیعتش محروم بود و فاخت و فی که رسانیدن گرمی آتش او را سخت

که فرج مبادی علم طب را طهارت و نکات مین کینار و صد شصت و هفت مرض و صلاحیت ادویه گو تا گون یک درم خط در ملک توزین یک
 شد تا حکم رحم اندرین بصفت سخن حجت یزدانی که دند و اگر سهوی و ضعیفی افزوده باشد قلم عقل اصلاح آرن و عذرا الانسان طرب لبنی
 بساط طوطی گارند از خدای تعالی خواستی آید این طب چون بنا بر کمال و ملک بخش ملک نشان است مقبول جهان و مورث
 شد انداز قلم و قلم مصون و محروس ماند از کرامت کثیر النوال به گشت تمام این طب بصفت افعال به نوشته ماند خطی غریب به که فخر من شد فرج و

حاشیه طبع

بعد حمد می گویم که از کرامت یافته خویش باین وفادار عنایه را بعد از حسن تدبیر تنزهی بمانعت بخشید و تحقیق و صلاوة طریب حاذق را که بیاران
 امراض ضلالت و غوایت را بنور شاد روی اسرار بصفت مدعی رسید بر اطله های فقر اطنش خدانت کیش و حکمای اسرار طالعین پیش نشان
 اندیش پوشیده مباد که علم طب بصفت علم طعارف اشرف و محتاج الیه و اهم اتم است در تمدن بقای نوع انسان در جمیع اوان و مکان
 و تا با معان نظر دیده شود از قبیل علوم الابدیه و علم تقدم میزند که علم طب و دیگری علم دین چنانکه گفته اند اقلیم علمان علم الابدان
 و علم الابدان یعنی در علم ابدان نگاه داشت و محافظت معنی که حاصل است و باز آوردن معنی که زائل شده می گردد و علم ابدان با علم ابدان
 تقدم بطبع است زیرا که حصول صحت عبادت هم بوجه اخر استمال می پذیرد و نفس الامر خلاصه از ایجاد بشر و خیریت معاش و عباد
 یعنی زندگی کافی بر قانون شریعت کردن و بدین طلب جای بازگشت خویش نمودن که معاد باشد و این چیز منوط و مرکب است بصفت
 نیست ظاهر و با هر گشت که اهم است و احوال حاجات همین علم طب بود چنانکه اندرین حالت لازم آمده که استحقاق این دولت عظمی بفرمود
 استطاعت اشاعت و ترویج این گرامی فن که نفع بخشی خاص و عام در تحت آن منزه نیست بر هر س از مهمات و واجبات است
 از جای است که همواره بصفت و از بصفت ملک طب معصوم و معطوف باشاعت و ترویج هیچ کتب جدید کیاب مفید خاص عام مباد
 چنانچه بالفعل از ادراک غیبی و از تلمیذ الابدان کتابی نادر المعرکه نظیرش بدین اسلوب جدید که طب یونانی و بیدک هم بلیه و هم فالتطبیع
 بود که نظر آمده جامع احکامات جدید که مکرر حکمت و گنجینه از مفردات لغت تورات خواند و شرح افعال و خواص ادویه بهر آنچه گفته
 شود مستحق تائید و تائید است فوائد طب پیش لائق انتباه و آگاهی باشد معدن الشفاء سنگ در شاهی تصنیف جالینوس و پیش سقراط
 پیش فقر اطنان عیسی و در احباب حکیم موهو خان بن خواص خان مقرب بارگاه سلطان سکندر شاه بن بول شاه
 بهمدان این گوهر بی باادرسه صد و پنجاه و هجری حسب فرمان شاهی از معدن خاطر عبده عزیزی و جاکهای بر آورده بشکیش با نگاه
 سلطانی نو و تا آبدوی قبولیت آورده و قد الناج انبای روزگار گردید و منشأ تالیف این نادر کتاب برین سوال است که در طب
 در فصل مینو شاکل سلطان سکندر شاه جهان حروت و حکایت بیان آمده که چون طب یونانی بجای خویش مرتبه عالی دارد لیکن به حکیم
 شاید موافق از مزاج مردم هند که در حافرن دربار شاهی دست بسته عمرن کردند که پیش از بسته حال خالی نبود اول اختلاف سرزمین
 و دوم تفاوت و تغایر موسم آب و هوای هر دیار موسم غایه البیان اینکه چون این فن طب را از زبان یونانی به عربی و فارسی نقل کردند و
 تا میل و تعبیر زبانی بزبانی دیگر در این محل و شوا مشهود از این جهت و صلاست و ماهیت اجتنابی چنانچه متخالف و متباین روی و بدین مگر
 و نشانیرش هم فتوحی راه نیابد و در صورت الاحمال استحال همچو دو اینکه تحقیقش کما حقہ متیقن نباشد کی مخالف مزاج نیستند هم برین تمهید
 مصنف در همه دانی تفرید این کتاب شگرت و امجد بر روزگار از کتب متعده هندی بیدک مثل شست و جوک و درس رتنگ و رتنگ هر
 و موهو بهدیان و متباین و تنگ بین و مکرر است و غیره بهر آنچه از کتب بیدک عمده و عمده و یا فتنه بفارسی شسته زبان ترجمه فرمود و چون

اولی که در مطبع فارسی زبان بودند آنهارا بهمان زبان بهاشا برعکس اصل که گشت به قلمبر مخالفت واقع نشود چونکه از زمانه محمد سب
 امیر و مستبدان و شایقین که طبعش قلمی غایت معرود بود کتاب موصوف الصدور لایف محسن بی پایان از جانی دستیاب نشد بدین
 بدین تحسین و تلاش دگرزاند آخر کار بعد از محسن بسیار و جویایکی بهشما لایف موفور و کوشش را محسن و لایف جانی اقامت کتاب و اقامت علوم عقلی
 نقل جناب حکیم نیاز علی صاحب رئیس جالیس محله سادات نسخ کتاب مطلوب خوشلا محوره زمانه باستانی بر کاغذ باغخانی که عمره
 حیثیت که نگارنده آن است بدان دارد که کتابی که از کتب نایب شاه بود بهر سبب آن سال از قلمبر غیر مترقبه انکاشته خوانست که چند نسخ دیگر فراهم
 نموده به تقیج و توفیق بهر آنچه بر او ارجو کرد کتاب مذکور را بهر زیاده اهتمام به طاعتت نسخ متعدد و طبع رساند ازین بهر گذر چند سال طبعش در حقیر التماس
 ماند هنوز که نسخ دیگر کتاب موصوف با این همه تلاش و تکالو از جانی دستیاب نشد چاره بهرین یک نسخه اصل موجوده انکاشته و به
 به طاعتت اتم بهرین یک نسخه بغیر توفیر موفور حشر بهر توفیر و ملاکت جناب ششی نویسنده کشور سادات و هم بهرین بهر کاغذ با کثیر
 قطع کلان خط صاف و خوشخط با بهتمام طبع مقام گنبد و در مطبع گرامی بهر توفیر بهر مطبع مطابقت ماه و خصال سلفه بهر جی از مطبع
 انطباق آهسته گردید و به خدا باز بهر خوش قلمش چندان نگارنده لایف از نال بهتاند

تین شم آهین

قطعات تاریخ طبع آسان پاشا شیرین مقال سخنویشال کامل ششی بهکمال حدیال حدیال ششده وار و در مطبع

در مطبع بهر محب کتاب علی شطوط خاصیت ادویات گویا شطوط اما قمل تاریخ سال طبعش نبشت مجموعه مفردات زیبا شطوط

۱۲۹۲ م

ایضاً

گشت چون مددک التماس مطبع
 سال تاریخ ز در ششم اما قمل
 طبع گشت کتاب جان کباب

۱۲۹۲ م

خط ہر مہتاب ہے کتاب بزرگ کو شمشیر پر پولید
جواب نوادیر مردان علیان بہادر بزم بیوچی
تصنیف مولوی عبد الفتاح قناری سن
تاقون ستارہ مصنفہ یہ مصنف حسین خا
اکثر اس مشنٹ کشف و ملی
رسالہ سلم تیانہ تصنیف منشی دینی پشاد
صاحب سبب و ملی انسکریڈ ایون
نقش سلیمانی - عملیات و نقشہ جات
مصنفہ خواجہ اشرف علی صاحب
ہفت تماشا و مرزا امتیل - ہر پلت نوید

کی تحقیق میں ہے -
سراج الرمل - فن رمل میں یہ ایک کتاب ناوڑ
طلسات عجائب - نقوش و اعمال حب نقض
تقسیم کے از مرزا نادرسین -
جنتان بہار - مجموعہ اشعار اور سما از منشی
رنگہ نراین صاحب -
مصدق الرمل - فن رمل میں از محمد عطار
رمال لاہوری -
نیر غلام آفتاب نجوم - مسلم نجوم میں ناوڑ
از خیرات علی صاحب

محبوب رمل - مسلمان رمل
محبوب علی شاہ صاحب رمل
حرز سلیمانی - یہ کتاب نجوم و علم ناوڑ
سے درود و نیل کے کار آمد فیدناہ
عام حسین کل اعمال سالانہ و ماہ
ہفتہ وار اور حاضرات جن اور پر یو
کے و نقوش و اعمال کسیر و حب و نقض
ترکیب انش جوئے کی مولوی اشرف علی
صاحب نے خوب لکھی ہے لائق دید ہو
مازہ و تصنیف -

فہرست کتب تو طبع

کتب احادیث
سنن ابی داود - یہ حدیث کی کتاب ستند
صحاح متہ ہے -
حصن حصین - مع دو شرح در زمین جز الیہ
حاشیہ پر یہ کتاب و طائفہ ہیں مشہور ہے -

کتب فقہ
فتاوی قاضی خان مع فتاوی سراجیہ -
یہ دو لون فتاوی بہت مستند فقہین -
اشباہ النظائر - مع شرح حموی یہ کتاب
علم فقہین بہت معتبر ہے -
کنز الدقائق - محشی خرد بیان مسائل فقہ کا

کتب اصول و فقہ
شرح مسلم الثبوت بحر العلوم - یہ کتاب مسلم
اصول فقہ میں بے نظیر ہے -
ایضاً - شرح مسلم الثبوت ملا نظام الدین
علامہ یہ کتاب مشہور و درسی شرح ہے -
نور الانوار - محشی حسین حاشیہ پور پور
قرائت اتمار - تنویر المنار - اثر الوصول چڑھو
میں قابل دید ہے -

کتب عقائد و کلام
شرح واقف - مسک کلام عقائد اہل اسلام
شرح حکمت الدین - علم کلام میں مشہور کتاب

کتب لغت
الطائف اللغات فرہنگ لغات - قدیمی
مولوی روم یہ ایک عمدہ فرہنگ جامع شوقی
مولوی روم کہ جس میں جملہ لغات کے معنی کا حل
بہت مستند کتابوں سے کیا ہوا اور جو کہ
مولوی شریف ہیں لغات قدما و زندان کا

مثل مرلی فارسی ترکی و مسرب سراجی مشرک
الاسمین تھی اسلیو صاحب فرہنگ نور پور
حروف اسکا اشعار ہر فنٹ کے ساتھ دیا
جو تا جلد نمبرین آجاد سے اور رواج اسکے
جو جو مصطلحات اور رموزات حضرات
صوفیہ تعلق شتوی شریف کے بھی اوسکو
عمدہ عمدہ کتابوں سے مثل شرح مصطلحات
شیخ ابن عطار اور شیخ عبدالزاق کاشانی
نور باریت سلیم لکھا ہو مصنف و مولف
اسکو مولوی عبد اللطیف بن مولوی میکین
کر جو شریانی گرامی علماء شریکات سہو اور
انہیں کی ایک شرح شتوی روم جس کا نام لکھا
منوی ہو وہ بھی اس طبع میں بھی پڑھ نہایت
یا کزہ و باب اس طبع میں کل شرح تراجم
و سامان شتوی شریف کا جیسا کہ چاہو جو جو
کہ جس کا یکایک ہم پہنچا دشا و تھا - اول تنویدی
شریف جو مصرعہ محشی چھاپہ خط بہت پاکیزہ
شرح شتوی شریف کی ایک شرح بہت قیمتی
مصنفہ حضرت بحر العلوم - اور دوسری
شرح لطائف معنوی تصنیف مولوی
عبد اللطیف خان موصوف یہ شرح بہت
قدیم ہو کہ جس کو تو لکھتے حضرت بحر العلوم نے
نقل فرمایا ہے - اور تیسری شرح کاشانی
رضوی تصنیف مولوی محمد رضا - اگرچہ
فرہنگ موصوف الصدور میں ایک لغات
کوئی متعدد لکھی ہیں ہر عمدہ تریہ بات کی جو کہ
مخبر مانی مستند و معنی مقصود حضرت
مولوی روم کے تھے اوسکا اکثر جملہ کلام
ہو یہ فرہنگ شری کو شمشیر و نصیحت و توسل
حضرات علما و فرنگی محل بست پرانا نسخہ
قدیم ہو چھاپا جس کو نقل ہو کر فی الحال اس
طبع میں چھپی -
فرہنگ لغات شتوی روم - جامع لغات

شتوی و طلمات حضرات صوفیہ از مولوی
عبد اللطیف صاحب -
لغات سری - کیا خوب کتاب لغت کی
چھپی جو کہ لغات کتب درسیہ طول اور مختصر
کی جامع ہے اور کلام اشعار و قافیہ سنج بھی
ہے -

کتب تاریخ
کنجینہ سیدی معروف کنج تاریخ - درستی
اسم باس ہے تصنیف جناب مفتی علام
صاحب لاہوری -
عجائب الخواتم - اردو و تہذیب جدید چھپی
تاریخ پشاور - عیہ و تاریخ پشاور کی جانب طائفہ
بھی جس صاحب نے تالیف فرمائی -
امر سکا سہ معروف بہ راہین تاج - سی -
جس میں کلیہ احوال کے ساتھ بہت تحقیق ہو
امر سنگہ صاحب نے تالیف فرمایا ہو جنگ
اس رتبہ کی راہین چھپی نہیں -

کتب علوم و درسی
سطول کامل - علم سانی و بیان میں
درسی مشہور -

کلیات و ادب فارسی و اردو
کلیات قصائد خاقانی جتو جدید باطل مطابقت
دیوان نثار - تاور دیوان کلام پاکیزہ
دیوان خاص - یہ کام شاعرانہ خیال
بی مثال حضرت خاص کا جو اس دیوان میں
قرنوں بول چال روزمرہ کے موافق بطور شہرت
میں تصنیف حضرت سید خاص علی صاحب
صاحب چھپی
دیوان جہان - سید اکبر دیوان جدید از جہان
نیر طبع - قناد شاعر عظیم کلام طبع کا